

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN OKUR EĞİLİMLERİ VE
EDEBÎ ESERLERİN KULLANIMI: SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

Furkan VAROL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM

EYLÜL - 2024

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN OKUR
EĞİLİMLERİ VE EDEBÎ ESERLERİN KULLANIMI:
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan VAROL

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı

**“Bu tez 24/09/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU	Başarılı
Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM	Başarılı
Doç. Dr. Erdem DÖNMEZ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Furkan VAROL

24/09/2024

ÖN SÖZ

Hayatın hızlı bir şekilde gelişip dönüştüğü günümüz Türkiye'sinde sosyolojinin ilgi alanına girecek pek çok mesele gerçekleşmektedir. Bu durum Türk insanına yönelik yeni fikirler geliştirmenin de bir aracı konumundadır. Bu fikir araçlarından birisi de edebiyat sosyolojisi çalışmalarıdır.

Sakarya Üniversitesi kütüphanesinin sağlamış olduğu veriler doğrultusunda yapılan bu araştırmanın topluma bir yaklaşım araçlarından birisi olmasını temenni ediyor ve çalışmanın edebiyat sosyolojisi, kütüphanecilik gibi farklı alanlarda karşılığını bulmasını diliyorum. Bugün bu çalışmanın ortaya çıkmasındaki yoğun ilgi ve emeği; bitmeyen sabrı ve farklı bir hocalığın mümkün olduğunu öğrettiği için danışman hocam Doç. Dr. Muhammed Hüküm'e teşekkürlerimi ve minnetimi sunmak istiyorum.

Araştırmanın en başından beri özveri ve iş birliği içinde çalıştıkları için Sakarya Üniversitesi kütüphane çalışanlarına, çalışmamızın sonuçlarıyla yakından ilgilenen ve isteklerimizi sabırla karşılayan sayın Şeyma Akın'a özel olarak teşekkürlerim iletmek isterim.

Tez sürecinde motivasyonu, heyecanı ve daima destekleyen çalışma arkadaşım Esra Küçüktatıl'a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatımın en başından beri benim için en iyisini dileyen aileme ve sevdiklerime dost sıcaklığı için tek tek teşekkür etmek isterim.

Bu süreçte her kelimesi ve hareketleriyle; sohbetleriyle süreci daha kolay kılan öğrencilerime, en başından beri beni destekleyen iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Son ve en önemlisi olarak hayatı ve çalışmalarımı daha değerli ve anlamlı kıldığı; hayatı yaşanabilir ve çocuklar uğruna savaşmak olduğunu gösterdiği; çalışmaya başladığım ilk andan itibaren gerekli sabır, istek ve merakı göstererek benden yardımlarını esirgemeyen iş ve hayat arkadaşım Ayşegül Candan Varol'a teşekkürlerimi sunarım.

Furkan VAROL

24/09/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	v
GÖRSEL LİSTESİ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KİTABIN KAVRAMSAL YOLCULUĞU	9
1.1. Sözü'nün Evrimi: Yazının İcadı ve Kitabın Oluşumu/Dönüşümü	9
1.2. Mekânın Ötesinde: Kütüphanenin Kavramsal Yolculuğu.....	12
1.3. Gözün Çağrısı: Okuma Eylemi ve Bir Kültür Olarak Okuma	16
1.3.1. Okuma ve Okumanın Tarihi.....	16
2. BÖLÜM: BİR EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ OKUMASI: KÜTÜPHANE	
VERİLERİ BAĞLAMINDA OKUR PROFİLLERİ	18
2.1. Yıllara Göre Okur Profilleri	18
2.2. Okur Üzerinde Bir Etki: Cinsiyet	27
2.2.1. Okurların Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	29
2.3. Kanon Çıktısı: Fakültelere Göre Okur Profilleri	38
2.3.1. İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Okur Profili	40
2.3.1.1. Bir Örnek: Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Okur Eğilimi	41
2.3.2. Diğer Fakültelerin Okur Eğilimleri	46
2.3.2.1. Mühendislik Fakültesinin Okur Eğilimleri	46
2.3.2.2. Eğitim Fakültesi Okur Profili.....	48
2.3.2.3. Teknoloji Temelli Fakültelerin Okur Profili.....	51
2.3.2.4. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesinin Okur Profili	55
2.4. Yayınevleri ve Okur Profilleri.....	58
2.4.1. Yapı Kredi Yayınları.....	60
2.4.2. Can Yayınları	61
2.4.3. İletişim Yayınları.....	64

2.4.4. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	65
SONUÇ	67
KAYNAKÇA.....	71
EK	75
ÖZ GEÇMİŞ	77

KISALTMALAR

Ed. : Editör

Çev. : Çeviren

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 2013-2023 Yılları Arasında Ödünç Alınan Kitap Sayıları.....	19
Tablo 2: Salgın Döneminde En Çok Okunan Kitaplar	20
Tablo 3: 2020 Yılı En Çok Ödünç Alınan Kitaplar.....	22
Tablo 4: 2020 Yılı Kitapyurdu En Çok Satanlar	22
Tablo 5: 2021 Yılı En Çok Ödünç Alınan Kitaplar.....	24
Tablo 6: 2021 Yılı Kitapyurdu En Çok Satanlar	24
Tablo 7: SUBÜ Teknoloji Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar.....	53
Tablo 8: SAÜ Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar	54
Tablo 9: Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar	56
Tablo 10: Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar.....	57

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Şeker Portakalı Romanının Fakültelere Göre Okunma Oranları.....	25
Grafik 2: Yıllara Göre Aylık Okuma Ortalamaları	26
Grafik 3: Yıllara Göre En Yoğun Aylar.....	27
Grafik 4: Cinsiyete Göre Ödünç Alma Oranları	29
Grafik 5: Kadın Okurların Fakültelere Göre Ödünç Alma Sayıları	30
Grafik 6: Kadın Okurların En Çok Tercih Ettiği Kitaplar	31
Grafik 7: Kadın Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar.....	32
Grafik 8: Jane Austen ve Virginia Woolf Okuma Oranları (Kadın ve Erkek).....	34
Grafik 9: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Kitaplar.....	36
Grafik 10: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar	36
Grafik 11: Fakültelere Göre Ödünç Alma Sayıları	39
Grafik 12: Bölümlere Göre Kitap Okuma Oranları	40
Grafik 13: Bölüm Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar	42
Grafik 14: Araba Sevdası Romanının Aylara Göre Okunma Oranları	45
Grafik 15: Fatih Harbiye Romanının Aylara Göre Okunma Oranları	45
Grafik 16: Mühendislik Fakültesi Bölümlerinin Okuma Oranları	46
Grafik 17: Amaç: Sürekli İyileştirme Süreci İsimli Kitabın Bölümlere Göre Okunma Oranı	47
Grafik 18: Bölümlere Göre Okuma Oranı	49
Grafik 19: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü En Çok Okunan Kitapların Oranları.....	50
Grafik 20: SUBÜ Teknoloji Fakültesi ve Bilgisayar & Bilişim Fakültesi Ödünç Alma Sayıları.....	52
Grafik 21: SUBÜ Teknoloji Fakültesi Bölümlerinin Okuma Eğilimleri	53
Grafik 22: Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi Bölümlerinin Okur Eğilimleri.....	55
Grafik 23: Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi Okuma Oranları	56
Grafik 24: En Çok Tercih Edilen Yayınları	60

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Kitapyurdu Kullanıcı Yorumları.....	48
--	----

ÖZET	
Başlık: Edebiyat Sosyolojisi Açısından Okur Eğilimleri ve Edebî Eserlerin Kullanımı: Sakarya Üniversitesi Örneği	
Yazar: Furkan VAROL	
Danışman: Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM	
Kabul Tarihi: 24/09/2024	Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 74 (ana kısım) + 2 (ek)
Eseri oluşturan sebepleri ve dolaşıma girdikten sonra eserin oluşturduğu sebepleri/sonuçları sosyal açıdan inceleme meselesi yapan edebiyat sosyolojisi; ürün/eser, yazar, okur ve basım/yayın olmak üzere dört ilke etrafında oluşur. Bir edebî eserin her koşulda topluma ait temalar içerebileceği görüşüyle hareket eden edebiyat sosyolojisi bir edebî ürünü sosyal şartların doğrudan/dolaylı yansıması olarak kabul eder. Bununla beraber eserin oluşumunda etkisi bulunan sosyal gerçeklik, onun kullanımına da etki eder. Edebiyat sosyolojisi de eserin yazılma sürecinin ve dolaşıma girdiği andan itibaren seyrindeki sosyal gerçeklikleri takip eder. Bir süreç halinde, eserin yazımı, okur eğilimleri ve basım/yayın süreçleri onun çalışma alanını oluşturur. Bir eser dolaşıma girdikten sonra, eserin sosyal yapıdaki karşılığını takip etmek için pek çok kanal bulunur. Bu kanallardan bir tanesi de üniversite kütüphaneleridir. Kullanımın yoğun ve hızlı olduğu bir alan olarak kütüphaneler edebiyat sosyolojisine veri sağlayarak bir çalışma alanı oluşturur. Bu verilerden elde edilecek sonuçlarsa bölgenin sosyal gerçekliğini anlamak konusunda önem taşır. Konusu üniversite öğrencilerinin okur analizi ve öğrenciler ile kütüphaneler arasındaki etkileşim olan bu çalışmanın amacı Sakarya Üniversitesi'ne bağlı kütüphanelerdeki okuma oranlarını merkeze alarak üniversitenin öğrenci profiline yönelik bir okur haritası çıkarmaktır. Böylece kütüphanenin öğrenciler tarafından kullanımının arttırılmasına yönelik stratejiler geliştirilmesi mümkün olacaktır. Bu amaç doğrultusunda Sakarya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'ndan gerekli izinler alınarak üniversitenin on yıllık ödünç alma verileri temin edilmiştir. Elde edilen bu veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar alt başlıklar halinde sunulmuştur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçların üniversite kütüphanelerinde okura göre materyal oluşturulmasına katkı sağlaması ve toplumbilim çalışmalarına ışık tutması öngörülmektedir.	
Anahtar Kelimeler: Edebiyat Sosyolojisi, Sakarya Üniversite Kütüphanesi, Kütüphane Verileri, Okur Profili	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Reader Tendencies and Use of Literary Works in Terms of Sociology of Literature: The Case of Sakarya University	
Author of Thesis: Furkan VAROL	
Supervisor: Assoc. Prof. Muhammed HÜKÜM	
AcceptedDate: 24/09/2024	Number of Pages: viii (pre text) + 74 (main body) + 2 (add)
The sociology of literature, which makes the reasons that create the work and the reasons/results of the work after its circulation a matter of social analysis, is formed around four principles: product/work, author, reader and printing/publication. Acting on the view that a literary work can contain themes belonging to society under all circumstances, sociology of literature accepts a literary product as a direct/indirect reflection of social conditions. However, the social reality that has an impact on the formation of the work also affects its use. The sociology of literature follows the social realities in the process of writing and the course of the work from the moment it enters circulation. As a process, the writing of the work, reader tendencies and the printing/publishing processes constitute its field of study. Once a work is in circulation, there are many channels to follow its reception in the social structure. One of these channels is university libraries. As an area of intensive and rapid use, libraries constitute a field of study by providing data to the sociology of literature. The results to be obtained from this data are important for understanding the social reality of the region. The aim of this study, the subject of which is the reader analysis of university students and the interaction between students and libraries, is to create a reader map for the student profile of the university by focusing on the reading rates in the libraries affiliated to Sakarya University. Thus, it will be possible to develop strategies to increase the use of the library by students. For this purpose, ten years of borrowing data of the university were obtained by obtaining the necessary permissions from Sakarya University Library and Documentation Department. These data were analyzed and interpreted. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. The results are presented under subheadings. It is envisaged that the results obtained from this study will contribute to the creation of materials according to the reader in university libraries and shed light on sociology studies.	
Keywords: Sociology of Literature, Sakarya University Library, Library Data, Reader Profile	

GİRİŞ

İnsan, dünyada var olduğu ilk andan itibaren onu anlamaya çalışmıştır. Bu anlamlandırma çalışmaları sırasında dünyadan edindiği tecrübeleri yorumlar ve bu bağlamda bir okuma eylemi gerçekleştirdiği söylenebilir. Bununla beraber, yaşadığı bu zaman yolculuğunda insanın okuma şekillerini etkileyecek pek çok gelişme olmuştur. Dünyaya yönelik anlam çıkarma temayülünün bir sonucu olarak geliştirdiği sözlü okuma metodu, yazının icadı ile birlikte yerini yazılı okumaya bırakmıştır. Yazının icadını takip eden ve kültür dünyasında köklü değişikliklere neden olan bu süreç insan ve dünya arasındaki bilme ilişkisini yazı/kitaplar aracılığıyla insanlık ve dünya arasındaki bir ilişkiye dönüştürmüştür. Bu bağlamda kitabın insan ve dünya arasındaki ilişkiyi yeniden yorumlayarak yazılı şekilde bir miras formuna dönüştürdüğü söylenebilir.

Rönesans ve reform hareketleriyle birlikte başlayarak dünyanın yaşamış olduğu dönüşüm, on sekizinci yüzyıla ulaşıldığında dünyanın algılanma ve anlamlandırılma şekillerinde bir değişikliğe neden olur. Dünyanın ne olduğunu tanımlamaya çalışan ve temelde keşif odaklı gelişen anlamlandırma süreci, on sekizinci yüzyıl ile birlikte dünyayı inşa etme sürecine dönüşür ve bu da dünyanın ne olduğundan daha çok nasıl olması gerektiği ile ilginilmesine neden olur. Özellikle on dokuzuncu yüzyılda yaşanan gelişmeler hayattaki pek çok şeyin mistik düşüncelerle açıklanması yerine büyüden arındırılarak (Habermas, 2022: 36) bilimle açıklanmasını zorunlu hale getirir. Bu bağlamda yaratılan bilim kanonu çalışma konularının tamamını bilimin kurallarına göre açıklayabileceği şekile dönüştürür veya bilimle açıklayamayacağı konuları bilimin meselesi haline getirmekten kaçınır. Yaşanan bu dönüşümlerden etkilenen pek çok çalışma sahası da kendine özgü teknikler geliştirir. Psikoloji, sosyoloji gibi alanların kendi meselelerini somutlaştırma yönündeki gelişimden bir sanat olan edebiyat da etkilenir ve kendine ait bazı teori ve teknikler geliştirir. Bu teknikler edebiyatın bir meseleyi ele almasında köklü bir değişikliğe sebep olmasa da edebî eserin alımlanma ve incelenme şeklinde önemli değişikliklere yol açar. Edebiyat özelinde ortaya çıkan bu yeni fikirler edebiyata dair bazı tartışmaları da beraberinde getirir. Bazı düşünür ve eleştirmenler edebiyatı kendi tekniği olması sebebiyle bilim olduğunu öne sürerler. Bu bağlamda edebiyatın diğer bilimlerle olan temasını genişletip onu bir metod haline getirirler. Edebiyatın sosyoloji ile temas kurarak edebiyat sosyolojisi başlığı altında bir çalışma alanı oluşturmaları da bu döneme yakın bir süreçte gerçekleşir. Yazar, eser, okur

ve basım-yayın maddeleri etrafında toplanılan edebiyat sosyolojisi teorileri ise genellikle edebî eserin sosyolojik temellerini nitelik açısından analiz eder. Nitekim, bir eserin incelenmesi söz konusu olduğunda eleştirmen ve okurlar eseri çağının bir ürünü olarak kabul eder. Yazıldığı dönemin meseleleri ürünün içeriğini yakından ilgilendirir. Eser her ne kadar bireysel bir çabanın ürünü olarak ortaya çıksa da o çaba yalnızca bireysel ihtiras ve ihtiyaçlardan kaynaklanmaz ve arka planda onu tasarlayan toplumsal bir süreç vardır. Bir edebî ürünün toplumsal gerçekliği yalnızca üretim sürecinde değil tüketim sürecinde de ona eşlik eder. Örneğin bir edebî eser bir eğitim aracı olarak toplumu dönüştürmek (Özbek, 2018: 37) ve eğitmekte kullanılabilir. Bu durum bazen ideolojiler aracılığıyla bir amaca hizmet etme kullanılırken bazen de bir milletin kolektif hafızasını yansıtır. Edebiyatın millî değerlerle kurduğu ilişki ve millet olma sürecinde yararlanılan temel araçlardan biri olması bu gerçeklik etrafında toplanır. Her ne kadar eski dönemlerde edebî ürün bir eğlence aracı olarak belli bir kesimin zevk ve ihtiyaçlarına göre şekillenmiş olsa da bu durum onun taşıdığı toplumsal değeri etkilemez. Bir eserin üretiminde söz sahibi olan toplumsallık, eserin okurla bulunduğu tüketim aşamasında da kendinden söz ettirir. Nitekim okur bir edebî eserin alıcısı ve onu her okuyuşunda yeniden üreteni olarak bir tamamlayıcı işlev görür. Eserin özelden genele açılışında önemli bir niteliğe temas eden okur olgusu aynı zamanda niceliksel bir değer de taşıdığından esere yönelik incelemelere farklı bir açı kazandırabilir. Nitekim yazar bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde eserini okur kitlesine göre kaleme alır. Yazarın, eserin ve okurun taşımış olduğu bu sosyolojik durumlar edebiyat ve sosyoloji arasındaki bağın çerçevesini oluşturmak açısından oldukça önemlidir.

Nitekim edebiyat ve sosyoloji arasındaki ilişkinin bilimsel zemindeki karşılığı olan edebiyat sosyolojisi de dört temel bileşenden oluşur. Bu bileşenlerden ilki toplumsal şartların oluşturduğu yazar, ikincisi yazarın toplumla temasının sonucu olarak doğan eser, üçüncüsü ise eserin beslendiği kaynağa tekrar dönüşünü sağlayan okurdur. Okur kavramı da kendi içinde sosyolojik birtakım dikkatler içerir. Okuma eylemi ve okur kavramına yönelik yapılan tanımlamalar da bir okur sosyolojisi kavramına dikkat çeker. Temelde toplumdaki okumuşluk düzeyi ve okura verilen değer dahi okur olmanın sosyolojik boyutunu ortaya koyar. Öyle ki okurun estetik algısı ve tüketim tercihleri toplumsal bir döngüye tabiidir. Okumuşluk oranı (Alver, 2015) ile birlikte artan kültür düzeyi toplumsal yaşamı doğrudan etkiler. Bu sebeple de okurluk, sosyolojik bir kavram olarak

ele alınabilir. Edebiyat sosyolojisinin dördüncü unsuru olarak ise okura ulaşımında köprü görevi gören basım-yayın faaliyetleri söylenebilir. (Tüzer & Hüküm, 2022: 139)

Edebiyatın sosyolojik gerçekliği son yüzyıla ait olarak algılanmamalı ve söz konusu incelemelerde onun doğası gereği var olduğu ilk andan itibaren sosyolojiye konu olabilecek meseleleri işlediği göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim edebî eserin üretiminde ihtiyaç duyulan dil aynı zamanda bir kültür taşıyıcısı ve toplumsal semboller bütünü olması sebebiyle edebî esere sosyolojik nitelik de kazandırır. Bu bağlamda yazarın dil ile ürettiği edebî eser yazarın dili işleme ve kullanma becerilerine göre değer kazanır. Esere “edebî” kimliğini veren unsurların başında dil gelse de onu oluşturan tek etken olmaz. Nitekim dil ve semboller toplumsal olsa da onları kullanım tercihleri yazar tarafından bireysel bir süzgeçten geçirildikten sonra belirlenir. Dili istediği forma dönüştürme yetkisini elinde bulunduran yazar bu yetkiyle toplumu da işler. Nitekim bir edebî eser okurda bir edebî yargı da oluşturur. Yazarın toplumu ve ele aldığı herhangi bir meseleyi olan gerçekliği ile anlatma zorunluluğu bulunmadığı için yazma ve okuma eylemlerini tek katmanlı olarak düşünmemek gerekir. Çünkü yazar sosyal gerekçeleri ve ortamı kendi zihin dünyasındakileri anlatmak için bir arka plan olarak da kullanabilir (Alver 2004: 16). Bu sebeple yazar ve toplum sürekli bir iletişim halindedir. Yazar kendini toplumdan soyutladığını düşündüğünde bile esasında bir “toplum” kavramına ihtiyaç duyduğu için toplumsal bir kimlik kazanmaktan geri duramaz. Bu bağlamda Plehanov’un “Sanat için sanat eğilimi sanatçılarla onları saran toplumsal çevre arasında bir uyumsuzluğun bulunduğu yerde ortaya çıkar.” (1994: 23) düşüncesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte yazarın üretebilmek için bir ortama ve o ortamda üretim yapabilmek için bir kimliğe ihtiyaç duyması da ona sosyolojik bir boyut kazandırır.

Edebî esere yönelik dikkat çekici sosyolojik tanımlamalardan birisi de Goldmann’a aittir. Lucien Goldmann bir edebî ürüne günlük işlevi vererek onun toplumsal olayların kayıt defteri olarak tanımlar. (2005: 22) Bu tanım, kitabın tarihsel yolculuğunu açıklamakta kullanılacağı gibi günümüzde kitabın taşıdığı işlevi de izah etmekte kullanılabilir. Matbaanın henüz icat edilmediği ve üretimin el emeğine dayandığı tarihin eski dönemlerinde bile kitabın temel görevi toplumsal kural ve olayları gelecek nesillere aktarmaktır. Temelde hatırlamak ve aktarmak üzerine inşa edilen ancak çoklu üretime geçilememesi sebebiyle tanımlanma şekillerinde farklılık oluşan kitap günümüzde matbaa ile birlikte yeni bir kimlik kazanır. Kitle kültürünün oluşumunda temel

etkenlerden birisi olan matbaa bir eserin çoğaltılması ve okura ulaştırılması meselelerinin oluşumuna neden olur. Bu durum, daha önce sözünü ettiğimiz edebiyat sosyolojisinin dördüncü ayağı olan basım-yayın faaliyetlerini doğurur. Bu bağlamda ele alınması gereken bir kavram olarak kültür endüstrisi kaleme alınan bir eserin pazarlanmasını zorunlu kılar. Bu durum sanatsal üretimi, meta üretimine çevirir ve esere ürün, okura ise tüketici sıfatı kazandırır. Böylece bir eserin okur tarafından tercih edilmesindeki sebepler çeşitlenir. Nitekim edebî eserin okunma sebeplerinin başında gelen muhteva, pazarlama stratejilerinden daha az dikkat çekmeye başlar. Bu durum da muhtevayı dolaylı olarak endüstriyel bir dönüşüme zorlar.

Okurun bu dönüşüm aşamasında ürüne ulaşabilmesi için gerek duyduğu üretim ve dağıtım kanalları, basım-yayın-pazarlama stratejilerinden oluşmasına neden olur. Bu durum eserin satış tirajları üzerinden değerlendirmesi, eserin çok okunması gibi niceliksel bir altyapı oluşturur ve bu durumlar okuru etkilediği gibi yazarı da etkisi altına alır. Nitekim bu süreçte eserin “değeri” toplumda bulduğu karşılık ile ölçülecektir. Öyleyse söz konusu okur ve tercihleri olduğunda okuru etkileyen unsurları da göz önünde bulundurmak gerekir. Bu da “okur sosyolojisi” gibi bir çalışma alanının gerekliliğini gösterir. Edebiyat sosyolojisinden hareketle oluşturulacak olan bu saha edebî eserlerin üretim sürecinden daha çok onların kullanım süreçlerini izah edecektir. Söz konusu edebiyat olduğunda esere kazandırılan toplumsal kimlik, onun alımlayıcısı olan okur olduğunda da kendini gösterir. Kültürel olarak bir eserin kalıcılığı onun toplumla kurduğu temasın bir sonucu olarak şekillenir. Bu bağlamda yapılacak niceliksel bir eser incelemesi esere farklı özellikler kazandırabilir.

Okurun sosyal mesele ve beklentilerine değinen yazarlar işledikleri konulara göre toplumsal değerlerini pekiştirme imkânı bulurlar. Ancak bu durum bazen yanıltıcı olabilmektedir. Bir yazarın, çok ilgi görmesi onun başarıyla topluma ulaşabildiği anlamına gelmez. Bununla beraber bu durum yazar için bir okur kitlesine sahip olmak durumunu yani görünürlüğü ve kalıcılığı sağlama isteğini değiştirmez. Buna ek olarak, söz konusu bir okur olduğunda, okurun döneme, mekâna; kısaca şartlara göre şekillendiği ve duruma göre bir beklentisi de olduğu söylenebilir. Bu durum yazar için bir avantaj olabileceği gibi aynı zamanda bir risk de taşır. Çünkü yazarın üretim sürecinde göz önünde bulunduracağı “okunurluk” kaygısı, eserin doğallığını kaybetmesine neden olabilir. Nitekim yazar/şair eserin okunurluğunu sağlayabilmek için kendi doğallığını

yitirerek “okunan” bir yazara göre metin üretmeye başlayabilir. Bu durumda yazarlar okurun emrine girmeden ancak onun dertlerini de görmezden gelmeden üretebilmenin yollarını aramalıdır. Özünde bu arayış yazara dair yalnızca niteliği değil, niceliği de etkileyen bir durumu doğurur.

Özetle yazar, eser, okur ve yayın süreçlerini içine alarak dört ana başlıktan oluşan edebiyat sosyolojisi birbiri ile iç içe geçmiş ve birbirinden bağımsız düşünölmeyecek bir yapıya sahiptir. Birbirini tamamlayan bir dört temel unsur, yazarın eseri oluşturması ile başlar ve eserin toplumsal dolaşıma girmesiyle devam eder. Eserin akıbetini; reklam çalışmaları gibi yazar-okur arasındaki iletişim de etkiler. Yazar ve yayıncısının önemi ürünün okura ulaşması ile birlikte farklı bir boyut kazanır ve okurun ortaya koyduğu niceliksel durum, esere dair yapılan niteliksel incelemelerinin ötesinde bir duruma neden olur. Nitekim okur, bir tamamlayıcı olarak eserin incelenmesine bir katkı sağlayabilir. Bu çalışma da Sakarya Üniversitesi Kütüphanesi’nin verilerinden hareketle üniversitenin okur profilini çıkarmayı hedeflemektedir. Geniş bir dönemin okur verilerinden hareketle bir eserin okunmasındaki ana etmenleri belirlemek, okur haritası çıkarmak çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Çalışmanın Konusu

Türkiye’de son dönemde yaşanan eğitim hareketliliği ve üniversite sayısındaki artış üniversite öğrencilerinin sayısının artmasına neden olmuştur. Üniversite öğrencilerinin sayısındaki artış toplumun entelektüel düzeyin artmasına ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlayan unsurlardan birisi olarak kabul edilebilir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde bir öğrencinin öğrenim ve anlama düzeyinin artmasını sağlayan etkenlerden birisi de öğrencinin okuma ve araştırma faaliyetleridir. Günümüzde öğrencinin bilgiye erişimini kolaylaştıracak mekanlardan birisi de tarihin eski dönemlerinden beri bilginin merkezi olarak görölen kütüphanelerdir. Üniversiteler öğrencilere okuma/araştırma kitaplarına ulaşma imkânı sağlar ve kitap tercihlerini öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirir. Öğrencilerin sunulan bu imkânları kullanmasıyla bilgi ve fikir akışı başlar. Bu çalışmanın konusu üniversite öğrencilerinin üniversite kütüphanesi kullanım oranları üzerinden bir okur analizi yapmak ve öğrenciler ile kütüphaneler arasındaki etkileşimi ortaya koymaktır. Toplumun entelektüel kısmını şekillendirecek olan üniversite öğrencileri ile eski dönemlerden beri bilgiye kaynaklık eden mekanlar olan kütüphaneler

arasındaki etkileşimin incelenmesi ve bu etkileşimin verilerle ortaya çıkarılması hem üniversite öğrencilerinin nitelikli ve ihtiyaç duydukları eserleri ortaya çıkarmak hem de üniversitelere bu verileri sunarak daha işlevsel hizmet vermelerini sağlamak açısından önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, Sakarya Üniversitesi'ne bağlı kütüphanelerdeki okuma oranlarını merkeze alarak üniversitenin öğrenci profiline yönelik bir okur haritası çıkarmayı hedeflemektedir. Okur haritası, yaş, cinsiyet, bölüm gibi gerçeklikler etrafında oluşacaktır. Bu bağlamda, çalışma okurun tercihlerinin arkasında yatan sebepleri irdelleyecek ve kütüphane kullanımını arttırmaya yönelik teklifler sunacaktır. Araştırma, Günümüz reklam sektörünün, siyasi konjonktürün ve popüler kültürün okuma faaliyetine etkisini araştırmayı amaçlamakta öğrencilerin hangi yönde okuma eğilimi gösterdiğini belirlemeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1- Yıllara göre okuma verilerindeki değişiklikler nelerdir?
- 2- Cinsiyete göre okuma verilerindeki değişiklikler nelerdir?
- 3- Fakültelere/bölgümlere göre okuma verilerindeki değişiklikler nelerdir?
- 4- Yayınevlerine göre okuma verilerindeki değişiklikler nelerdir?

Çalışmanın Önemi

Edebiyat sosyolojisi yazar, eser, toplum ve yayın faaliyetleri arasında bir dönüşümle devam eden karşılıklı etkileşimi konu edinir. Genellikle edebiyat sosyolojisi bağlamında yapılan çalışmalar eseri merkeze alır ve eserdeki sosyolojik yapıyı analiz etmeyi hedefleyerek şekillenir. Daha çok eserin niteliği ile doğrudan temas kuran bu durum doğru olmakla birlikte esere ait nicelik değerini göz ardı eder. Esasında nitelik gibi nicelik de bir eserin sosyolojik yapısına yönelik bir inceleme fırsatı sunar. Nitekim Özdemir'e göre "çok satanlar" ibaresi bir eserin kültürel boyutuna ve toplumla kurduğu ilişkiye ekonomik değerler üzerinden gönderme yapmaktadır (2011: 106). Bu durum günümüzde eser-toplum ilişkisini karşılıklı olarak ortaya koyabilmek amacıyla okuru merkeze alan çalışmaların da yapılmasına ihtiyaç doğurmuştur.

Okuru merkeze alıp okur eğilimlerini inceleyen çalışmaların varlığından her ne kadar söz edilse de bu çalışmalar belli grupların okuma tercihleri üzerine odaklanır.

Bu durum sınırlı bir grubun okuma tercihlerini belirlemekte yardımcı olsa da bir üniversite için okur profili oluşturmakta yeterli olmaz. Üniversiteler hem nicelik hem de nitelik bakımından toplumun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Üniversite kütüphanelerinden alınacak verilerin toplumun genel okur profilini ortaya çıkaracağı öngörülmektedir. Alanyazında üniversitedeki okur profilini analiz eden yabancı kaynaklar bulunsa da Türkiye’deki üniversitelerde bu tür çalışmaların eksik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda bu çalışma üniversitenin kütüphane verilerini inceleyerek üniversite öğrencilerinin okur profilinin çıkarılması açısından önemlidir. Elde edilen bu veriler hem üniversite öğrencilerinin okuma eğilimlerini belirlemesi hem de bu eğilimlerin sosyolojik açıdan yorumlanması bakımından önemlidir. Çeşitli sosyolojik olayların ve etkenlerin okur üzerindeki etkilerinin incelenmesi, toplumun eğilimlerini belirleyerek ihtiyaçlarını karşılamak açısından önemli olduğu gibi toplumu sosyolojik açıdan anlamak için de önemlidir. Bu çalışmadan elde edilecek verilerin üniversite kütüphanelerinin yanı sıra tüm halk kütüphanelerinde okura göre materyal oluşturulmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca elde edilen verilerin toplumbilim çalışmalarına da ışık tutması öngörülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma;

- 1- Sakarya Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve iştiraki olan kütüphanelerden ödünç alınan eserlerin verileri ile sınırlıdır.
- 2- Araştırma 2013-2023 yılları arasında ödünç alınan eserlerin verileri ile sınırlıdır.
- 3- Lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin ödünç aldıkları eserlerin verileri ile sınırlıdır,
- 4- Ödünç alınan “roman, hikâye, şiir, tiyatro, deneme” gibi edebî türler ile sınırlıdır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan döküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Döküman analizi basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir (Bowen, 2009). Bir başka ifadeyle döküman analizi, insan davranışlarını ve

doğasını belirleme üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya olanak tanıyan bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2014).

Araştırma verileri gerekli izinler alınarak Sakarya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'ndan temin edilmiştir. Veriler 2013-2023 yılları; lisans, yüksek lisans, doktora öğrencileri ve roman, hikâye, şiir, tiyatro, deneme türleri ile sınırlandırılmıştır. Sınırlandırılan bu veriler Chat- GPT4 Data Analiz programı ile analiz edilmiş ardından grafikleştirilerek yorumlanmıştır.

1. BÖLÜM: KİTABIN KAVRAMSAL YOLCULUĞU

1.1. Sözün Evrimi: Yazının İcadı ve Kitabın Oluşumu/Dönüşümü

Yazının icadı insanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biridir. İnsanın dünyayı algılama, anlatma ve anlamlandırma süreçlerinde büyük değişikliğe sebep olan yazının icadının bu sebeplerle aslında bir zihinsel dönüşüme neden olduğu söylenebilir. Yazının icadından önceki döneme sözlü sonraki döneme ise yazılı dönem adı verilir. İki dönemin oluşturduğu gerçeklik ve algılama düzeyi kendi içinde bir kültür oluşturur. Nitekim, sözlü dönemde kalıcılığı sağlamak kaygısı taşıyan insanlık anlatmak istediği şeyi bazı ritimsel özelliklerle anlatmaya mecburdu. Bir şeyin kolay ezberlenir olması bir anlatının kompleks bir yapı haline gelmesinin önünde büyük engellerden birisi olarak insanlığın algı düzeyini dolaylı olarak kısıtlıyordu. Yazının icadıyla beraber kalıcılığı görsel bir zeminde sağlayabilen ve gelecek nesillere aktarabilmek için kolay ezberlenebilir sözlere ihtiyaç duymayan yazarlar temelde köklü bir kültürel dönüşüme sebep olduklarının farkında değillerdi. Her ne kadar Saussure yazıyı, ayrıca bir yöntem olarak kabul etmek yerine onu konuşma iletişiminin bir tamamlayıcısı olarak kabul etse de (Ong, 2020: 18) iki becerinin çıktıları arasındaki fark bu durumda farklı görüşler geliştirmeye olanak sağlar. Temelde bir iletişim unsuru olarak edebiyat var olabilmek için dile ihtiyaç duyar. Ancak dilin sözlü ve yazılı kullanımı arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir. Nitekim sözlü dil anlatma ve yazılı dil ile anlatma arasında farklı yöntem ve teoriler bulunmaktadır. Her dille sözlü bir anlatım yapmak ve söze bağlı şekilde sanat algısı geliştirmek mümkünken yazılı anlatım oluşturmak mümkün değildir. Dünyada konuşulan 3000 dil arasından yazılı edebiyata sahip olan dil sayısı 78 ile sınırlıdır. Bu durum sözlü ve yazılı anlatım arasındaki farkı gözler önüne serdiği gibi farklı kültürel poetika oluşmasının da temelini oluşturur. Yazı, sözlü anlatıdan farklı olarak bir içselleştirmeye ihtiyaç duyar. Sözlü dil ve anlatım içinde doğduğu ortamdan “duyarak” öğrendiğin bir şey iken yazılı dil ve anlatım “yaparak” öğrendiğin bir şey durumundandır. Ancak sözlü ve yazılı anlatım arasındaki fark, yazının icat edilmesiyle birlikte çizilmiş değildir. İlk yazılı metinler incelendiğinde şairlerin sözlü olarak anlattıkları şeyleri sanki onu seslendiriyormuşçasına birebir kağıtlara aktardığı görülür. Yani aslında ilk yazılı metinler, henüz yazı bilincinin oluşmamış olması sebebiyle sözlü edimin yazıyla taklidinden meydana gelir. (Ong, 2022: 40) Bu durumda yazılı ile üretilen metnin

içeriğini doğrudan etkiler. Nitekim gelecek dönemlerde yazının kendi gücüyle farklı çağrışım imkânlarına ulaşacak olan metin dönem şartlarında sanatsal söylemi yalnızca sınırları belirlenmiş kalıp ifadelerle sağlayabilir. Öyle ki Homeros metinleri yazıyla kaleme alınmış olsa da sesletim becerilerinin bir sonucu olarak şekillenir. Anlamı, daha önce kullanılan kalıp ifadeler belirler ve şair bunu metnin kalıcılığını sağlamak kaygısı ile yapar. Yazının oluşturduğu bilinç düzeyinin en güzel örneklerinden birisi Platon'dur. Platon, kurduğu Devlet'e ozanları sokmaz. Çünkü ozanlar daha önce ezberlenerek bir küme haline gelen ifadelerle sanat yaparlar. Oysa Platon, Homeros devrinden kalma bu düşünceyi reddeder ve yazıyla düşüncenin ayrıntılı olarak çözümlenebileceğinden yana olur. (Ong, 2022: 42) Daha önceleri bir şey var olabilmek için seslere ihtiyaç duyarken şimdi onun sembollerle tasvir edilmesi mümkün hale gelir ve bu da kişideki soyut düşünce kabiliyetini geliştirir. Bu durum zamanla okur-yazar kavramının oluşumuna temel hazırlar. Zamanla okur-yazarlık kavramı bilginin üretim ve dağıtım şekillerinde de değişime neden olur. İlk yazılı eserler resmi antlaşmalar, kanunlarla sınırlıyken zaman içinde bir anlatıya dönüşür. Ancak yazmayı ve okumayı sınırlı bir kesimin bilmesi nedeniyle "bilgi" hala belli bir zümreye aittir ve o zümre tarafından icat edilebilir. Tarihte kayda geçen ilk kitaplar da bu niteliği taşır. İlk kitaplar eserlerin gelecek nesillere aktarılmasını hedefler ve ancak belli kişilerin sahip olabileceği sayıda çoğaltılır. Bir ürünün genellikle aslından başka baskısı bulunmaz ve eserin dolaşımı arkadaşın arkadaşına eseri emanet etmesiyle sağlanır. Emanet edilen kişi eseri beğenmesi durumunda kendisi için bir yazarı vasıtasıyla çoğaltabilir. Bu durum zamanla "telif" meselesinin tartışılmasına neden olur çünkü bir eserin birden fazla baskısı, o eserin kim tarafından yazıldığını belirsizleştirir. Mülkiyet sorunlarını beraberinde getiren bu durum sözün somut varlığının saklanma sorununu da getirir ve "kütüphane" kavramının doğmasına neden olur. İlk kütüphaneler modern anlamda "bilgiyi paylaşma" görevi taşımaz; daha çok bir depo niteliğindedir. Kütüphanelerin temel amacı bir eserin güvenliğini sağlamak olarak düşünülür. Mülkiyet meselesi ve kütüphanelerin amacının değişimi matbaanın icadıyla birlikte günümüzdeki durumuna yaklaşır.

Daha önce zihinsel aracılığıyla gelecek nesillere aktarılan söz, taşlara ve kağıtlara yazıldıktan sonra nitelik değiştirir. Nitekim bir şeyin "bakılabilir" olması zihinde daima durma zorunluluğunu da ortadan kaldırır. Yazılı bir ürünün matbaa ile kolayca çoğaltılabilir olması, bilgiye ulaşım şeklini de değiştirir. Özellikle bilgiye sahip olan

kitlenin değişimine neden olan bu durum bilgiyi herkes tarafından ulaşılır bir mesele haline getirir. Bilginin ulaşılır olması modern dönemde kentleşme ile birlikte daha çok ihtiyaç duyulan bir duruma dönüşür. Öyle ki “kentli insan” kavramının oluşumunda yararlanılacak kaynaklardan birisi bilgi aktarma araçları olur ve kitap en önemli gerekliliklerden biri haline gelir. Kitabın değişen işlevi onun bir iletişim aracı olarak algılanmasını da beraberinde getirir. İletişim aracı olarak dil, yazının icadı bir evrim yaşar ve iletişim tarihinde bir devrime neden olur. Bu devrimi matbaanın icadı izler. Gelecek yüzyıllarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim yeni bir dönüşümün içine girer ve iletişim tarihinde üç farklı dönem oluşur. Bu bağlamda iletişim tarihi, yazının icadı olarak bilinen chirografik devrim, matbaanın icadı ile meydana gelen gutenberg devrimi, teknoloji ile ise elektronik devrim olarak adlandırılabilir üç farklı dönemden oluşur. Bu devrimlerin her biri insanlık tarihini değiştirip dönüştüren kırılma noktalarıdır. Nitekim yazı öncesi dönemde insan belleğe ihtiyaç duyarken yazılı dönemde belgeye gereksinim duyar. (Baldini, 2000: 9) Bilgi yazı öncesi dönemde hatırlananla sınırlıyken yazı sonrası dönemde her an ulaşılabilir hale gelir. Kelimenin sesle kurduğu ilişki önce sembolle, sonra harfle kurduğu bir ilişkiye evrilir. Sözlü dönemde kolektif bir nitelik taşıma zorunluluğuna sahip söz yazıyla birlikte bireysel bir kişiliğe kavuşur. Bireysellik, eserin muhtevasını da etkileyen bu durum olarak karşımıza çıkar. Sözlü anlatım ve yazılı anlatımın ilk dönemlerinde kullanılan kolektif sembol ve kalıp ifadeler olağanüstülikle kuşatılmış, mistik, büyülerle var olan kahramanları eserin konusu haline getirir. Özellikle modern dönemle birlikte kahramanlık anlatıları yerini bireysel “küçük” kahramanlara bırakır. Büyü, mistik duygu, din gibi unsurlar zamanla eserin muhtevasını belirleyen ana unsur olmaktan çıkar. Nitekim, Lukacs modern dönem edebî ürünlerinden olan romanı tanımlarken onun geçmişten gelen köklerini vurgulamak için “epik” kavramını kullanır ancak yaşanan dönüşümü derinleştirebilmek amacıyla içinden Tanrı’yı çıkartır. Sözlü dönemde ihtiyaç duyulan kahramanlık kavramı kendini gerçekleştirmek isteyen bireysel kişilere dönüşür. Anlatıların kahramanlıkla örtüşmesi kahramanın dönüşümüyle başkalaşır. Bu başkalaşımın ilk örnekleri Gargantua’da görülür. Klasik anlatılarında dokunulmazlığı olan ve kusursuz tasvir edilen kişiler günlük yaşamları ve kusurlarıyla resmedilir. Eserdeki insan kavramı, bilgi ve bilinç etrafında tasarlanır; bilgi ve bilinç kümelerinin kesişimi ise “gelişim” başlığı atılarak özetlenebilir. (Yılmaz, 2011: 225) Aslında bu durum bilginin yaşadığı dönüşümün edebî anlamdaki somut göstergelerinden

birisidir. Nitekim eski dönemlerde bilgi “üst” kaynaklardan öğrenilir bir şeyken modern dönemin köklerinin oluşmasıyla birlikte “edinilen” bir şey haline gelir. Eski dönemlerde olağanüstü varlıklara verilen “kahramanlık” miti, insanın kendini gerçekleştirme yolculuğuna dönüşür. Öyleyse modern öncesi dönemde insana belli bir inanca dahil olması ile verilen “kahramanlık” duygusu modern dönemle birlikte insandan alınır. Gargantua’ya ek olarak örnek verilebilecek Don Kişot da edebî eser merkezinde insanın bilgi kavramında yaşadığı dönüşümü sembolleştiren kaynaklara örnek verilebilir. Böylece yazının kil tabletle başlayan yolculuğu zamanla bir karakter kimliğine bürünür ve bilinç işlevi kazanır.

Yazının icadı bilginin edinilme şeklini değiştirdiği için bazı sosyolojik meseleleri de beraberinde getirir. Her ne kadar başta hukuk ve ticari işlerin takibini sağlamakla sınırlı kalsa da zamanla yazı bir uğraş halini alarak meslek durumuna gelir. Yazının herkes tarafından yapılabilen bir uğraş olmaması sebebiyle yazabilmek ve hatta okuyabilmek zaman içinde bir sınıfsal kimlik oluşturur. Soylu sınıfın bir meselesi ve eğlencesi olan yazı ve yazılı eserler herkes tarafından öğrenilebilir bir hale bürününce entelektüel ihtiyaçların oluşmasını da beraberinde getirir. Okuma-yazma faaliyetlerinin öğrenilmesinin yanında öğrenilmemesi de bir mesele haline gelir. Örneğin okur-yazar olmakla bilgiyi edinme arasındaki ilişki cehalet sorununu oluşturur ve bunun giderilmesi için birtakım politikaları zorunlu kılar. Bu da yazının sosyolojik zeminini oluşturur. Yazılı eserlerin bilgi kaynağı olarak kullanılması ve cehalet sorunun çözümüne bir alternatif olarak düşünülmesi kitap yazım ve çoğaltım faaliyetini doğurur. Bu durum beraberinde kitaptan yararlanma ve kitabı saklama mekanlarına duyulan ihtiyacı getirir. Başta yalnızca bir depo olarak tasarlanan kütüphanelerin mekansal olarak dönüşümüne neden olacak bu ihtiyaç kütüphanelerin bir yaşam alanı haline gelmesine neden olur. Koleksiyonculukla başlayan ilk kütüphaneler zamanla bir hafıza merkezi haline dönüşerek önemini artırır.

1.2. Mekânın Ötesinde: Kütüphanenin Kavramsal Yolculuğu

Kütüphane kavramının oluşumu yazının icadını takip eden süreçle birlikte gelişir. Milattan önce yazıyı kullanan bazı medeniyetler resmi antlaşmalarını saklama; vatandaşlarının haklarını koruma altına alma isteği ile kütüphaneleri oluştururlar. (Keseroğlu ve Demir, 2016: 368) İlk kütüphaneler kil tabletlerin muhafaza edilmesi

ihtiyacına göre tasarlandığını için günümüzdeki anlamından oldukça uzaktır. Çok uzun bir zaman dilimini kapsayan Ortaçağ'da günümüz kütüphanelerine benzeyen yapılar oluşturulmuş olsa da ilk kütüphane örnekleri Asur ve Roma medeniyetinin kurmuş olduğu kütüphanelerdir. (Alar, 2001: 295) Aynı dönemde Mısır'da da bazı kütüphaneler vardır ancak bu kütüphaneler özel bir ilginin sonucu olarak şekillenmiş ve kralın kullanımında olan mekanlardır. Günümüz kütüphaneciliğinin en yakın örneklerini ise Yunanistan'da bulmak mümkündür. Bir halk kütüphanesi örneği içeren ve halka hizmet amacı taşıyan bazı kütüphanelerin yanı sıra bazı kütüphaneler dine hizmet amacıyla da kullanılan kütüphaneler varlığı tarih sahnesinde azımsanmayacak kadar fazladır. Gerek kütüphanelerin ilk örnekleri gerekse zamanla dönüşen şekilleri, modern kimliğini alana kadar din temelli eserlerin saklandığı yerler olarak kayda geçmiştir. Kütüphanelerin önemi kentleşme olgusunun gelişim göstermesiyle birlikte daha da pekişir. Öyle ki Mısır'daki ilk kütüphane örnekleri ve Roma, Yunan kütüphaneleri önemini biraz da yerleşik hayat düzeni ve şehirleşmeden alır. Çünkü şehir birlikte yaşama şekli olarak ortak bir yaşam düzenini zorunlu kılar. Tarihteki şehirleşme olgusunun en somut örnekleri ise tapınaklardır. Nitekim, tapınma amacıyla bir araya gelen insanlar ortak bir amaç etrafında toplanarak ilk şehirleşme yapılarını inşa ederler. (Yılmaz & Çifçi, 2011: 256) Öyleyse, kentleşme yönlü yaşam modelinin huzur ve gelişiminin ortak bir bilgi düzeyi ve estetik algıyı gerektirdiği öne sürülebilir. Kent kavramının etrafında şekillenmesi sebebiyle de kütüphane kavramı ile şehirleşme arasında bir bağ olduğu, bilginin depolanması değil paylaşılması gerektiğine yönelik inancın temelinde şehir yaşamında söz sahibi olabilmek yattığı söylenebilir. Nitekim kütüphane kavramı, okuma faaliyetinin etrafında oluşur ve okurluk ya da çok okumuşluk tüm toplumlarda itibar gören bir eylem olarak karşımıza çıkar. Bu durumun arkasında okumanın, öğretici bir eylem olması sebebiyle eğitim faaliyetlerinin içerisinde büyük bir yere sahip olması vardır. Çünkü eğitim düzeyi ile okuduğunu anlama arasında bir bağ olduğu söylenir. (Aytaş, 2005: 461) Toplumun eğitim düzeyini geliştirmek için kurulan okulların en büyük yardımcılarından birisi kütüphanelerdir. Çünkü kütüphaneler okullar gibi eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılır ve eğitim tamamlanabilmesi için gerekli materyalleri sağlar. Bu yönüyle de kütüphaneler toplumsal bir nitelik taşır, (Yılmaz, 2003: 26) çevresinde olduğu toplumun şartlarına ve çağa göre şekillenir. Nitekim Ortaçağ öncesi dönemdeki kütüphane olgusu daha çok siyasi ve mite dayalı dini metinler etrafında toplanırken

Ortaçağ'da Hristiyanlık merkezli gelişim gösterir. Tıpkı Hristiyanlık da öneme sahip olduğu gibi kütüphaneler İslam dünyasında da önemli bir niteliğe sahiptir. Sekizinci yüzyıl İslam dünyasında devlet yöneticileri ve toplumda öne çıkan zengin kimseler kitaplara özel bir ilgi gösterir. (Tez, 2022: 661). Bu ilginin temelinde İslam'ın tebliğ edilmesine yönelik ilk somut kaynağın bir "kitap" olarak Kur'an-ı Kerim olması kabul edilir. (Yüksel, 2021: 154) Her ne kadar Kur'an'ın kitap haline gelmesi uzun bir süreci kapsasa da "tam bir metin" olduktan sonra taşıdığı değer, İslam dünyasında kitaba yönelik özel bir ilgi oluşturur. Bu bağlamda ilk vahyin "Oku" olması da kitabın değerini arttıran önemli sebeplerden birisi olarak düşünülebilir. Kuran'ın bu emri, okuma eylemine dikkat çekerken bazı düşünürler İslam'ın hızla yayılmasının temelinde bu okuma temelli medeniyet tasavvuru fikri olduğunu savunurlar. (Gündoğdu, 2023: 484) Oku emrini merkeze alarak kaleme alınan birtakım eserler, dine hizmet amacıyla kullanıldığı gibi eğitim-öğretim süreçlerinin de bir parçası haline gelir. Kitap sayısında zaman içinde görülen artış İslam dünyasının kendisiyle harmanladığı okuma türlerinin oluşumuna da neden olur. Başta, hafızlık, dua okuma gibi farklı okuma türleri etrafında oluşan okur profili; okumayı daha soyut bir zemine oturtur. Her ne kadar bu yönüyle modern okuma kavramının ortaya koyduğu somut ilkelerden ayrılrsa da temelde, okurun yaşayacağı zihinsel dönüşümün arka planını oluşturur. Okuma eylemlerinin şekillenmesi sonucu oluşan okuma kültürü, bazı İslam devletlerinin örgütlenme şekillerine kadar etki eder. Bu durum eser-okur arasındaki ilişkiye yönelik önemli dikkatler içerir. Nitekim okurun eserle kurduğu ilişki bir tarihsel süreçte farklı bir boyut kazanır. Din temelli okuma yerini gelişen baskı teknolojileri ile zevk ve bireysel ihtiraslara bırakmaya başlar. Bu bağlamda, günümüzün değişen okur algılarını belirleyebilmek için Türk-İslam sentezinde önemli bir basamağı olan Osmanlı'dan başlayarak kitap, kütüphane ve okur kavramlarını irdelemek yerinde olacaktır.

1.2.1. Türk-İslam Kültüründe Bir Arkaplan: Kitap, Kütüphane ve Okuma Kültürü

Tarihin eski dönemlerinde farklı medeniyetler farklı şekillerde kütüphaneler oluşturmuş olsalar da ilk kütüphane örnekleri günümüzdeki anlamından oldukça uzaktır. Sınırlı bir alanda, kısıtlı bir kaynakla oluşturulan "modern" kütüphanelerin ilk halleri aslında bir okulun küçük bir sınıfını doldurabilecek büyüklükte tasarlanmışlardır. Anadolu Türklerinde de durumun bundan farklı olduğu söylenemez. Selçuklular ve bazı Anadolu

beylikleri tarihteki küçük kütüphanelere benzer yapılar oluşturmuştur. Aynı şekilde Osmanlı da kuruluşunu takip eden yıllarda hafızasını güçlendirmek amacıyla bazı yapılar tasarlamıştır. Ancak bu yapıların bir kısmı tüzel kişilerin girişimiyle sınırlı kalmış bazıları da medrese ve camilerin bir bölümü olarak oluşturulmuştur. Osmanlı'nın zamanla artan gücü ve buna bağlı olarak gelişen kültürlenme ihtiyacı, kütüphaneleri günümüze yakın bir hale getirecek olan ilk girişimleri başlatır. Kuruluş sürecini oluşturan bu girişimleri vakıfların kültür hizmetleri takip eder.

Osmanlılarda kütüphanelerin cami ve medreselerin bir parçası olmaktan çıkıp müstakil bir yapı haline gelmesi devletin imparatorluğa dönüşmesinin bir sonucudur. İstanbul'un fethiyle başlayan bu süreç devletin yeni kontrol merkezi olan İstanbul'u bir kültür merkezi haline getirme isteğinden beslenir. İlk olarak sarayın içinde yaptırılan bir bölüm kitaplık olarak kullanılmaya başlanır. Bunu birtakım vakıf kütüphaneleri takip eder. Vakıfların yanı sıra önemli devlet adamları, zengin kişiler de kendi isteklerine göre kütüphaneler yaptırır. Kitap konusunda yaşanan bu hareketlilik "toplumun ilim tahsilinde bir yarışta" (Erünsal, 2020: 613) olduğunu gösterir. Bu durum bir kültür politikasının temellerini atar. İlerleyen dönemlerde artan kitap sayısı kitapların kontrolünün sağlanması ihtiyacını doğurur ve bu işten sorumlu kişiler görevlendirilir. Böylece kitaplarla başlayan yolculuk kütüphanecilik mesleğini beraberinde getirir ve bu durum da Türk kültür tarihinde önemli bir yere temas eder.

Kuruluş dönemlerinde Bursa ve çevresini, fetihten sonra ise İstanbul çevresini kapsayan bu kütüphane hareketliliği, Osmanlı aydınlarının gerekli kaynakları temin etmesi ve kendisinin kaynak yazabilecek hale gelmesiyle bir kültür politikasına dönüşür. Osmanlı sınırları içerisinde kalan bölgelerde bir kültür hareketliliği başlatılır ve yurdun farklı köşelerinde kütüphaneler oluşturulur. Kütüphanelerin büyük şehirlerin sınırlarını aşarak farklı şehirlere yayılması okuma yazma oranının artmasının somut bir göstergesi iken envanter çeşitliliği daha çok okuma-yazma faaliyetlerinin artmasının dışında medrese öğrencilerin ihtiyaçları gözetilerek tasarlanır. (Erünsal, 1991: 54) Bu durum da kütüphane sayısındaki artışın bir eğitim hareketliliğini takip ettiğini gösterir. Öyleyse Osmanlı kütüphaneleri her ne kadar bir eğitim politikasına bağlı olarak gelişme gösterse de bir "okur" kavramının oluşmasına zemin hazırlar. Bu kavram zamanla kendi sosyolojik konumunu pekiştirerek bir okuma kültürünü tasarlar.

1.3. Gözün Çağrısı: Okuma Eylemi ve Bir Kültür Olarak Okuma

1.3.1. Okuma ve Okumanın Tarihi

Her ne kadar okuma eylemi, yazının icadıyla birlikte oluşan bir mefhum gibi düşünülse de durum bundan farklıdır. Tarihin eski dönemlerinden itibaren okuma eylemi, insanın yorumlama yeteneği ve tecrübesi ile eş tutulmuştur. Dünyanın kendisine sunduğu olayları tecrübeye dönüştürerek bir sonuç çıkaran insan aslında bir okuma eylemi gerçekleştirmektedir. Manguel, bir zoologun ormandaki hayvan izlerini, bir annenin ise bebeğin yüzündeki mimikleri takip ederken bir okuma eylemi gerçekleştirdiğini söyler. (Manguel, 2022: 23) Bununla beraber yazının icadıyla birlikte insanlığın okuma eylemine yeni derinlik kazandırdığı ve algılama şekillerinde de büyük bir farklılığı oluşturduğu söylenebilir. Yine de bu dönüşüm uzun bir dönemi kapsayarak gelişim gösterir. Nitekim yazıya aktarılan ilk metinler aslında sesli metinlerin bir kopyasını oluşturur. Eski dönemlerde bir şeyin yazıya geçirilmesinden ziyade sözlü olarak ifade edilmesi, yazının ilk icat edildiği ilk dönemlerde daha çok değer görmüştür. Bugünlerde herkes tarafından kullanılan “yazı kalır, söz uçar” ifadesinden hareketle yazının söz karşısında daha üstün olduğu düşünülse de aslında bu söz daha çok sözün değerini vurgulamaktadır. (Manguel, 2022: 68) Nitekim yazı daima olduğu yerde duracakken söz kulaktan kulağa dolaşarak geniş coğrafyalara dağılabilir. Bu durum da günümüzde yazı ve okur arasındaki kurulan ilişkinin ilk halinden ne derece uzaklaştığını görmek açısından önem taşımaktadır.

Eski dönemlerde yazıya aktarılmış bir metin; sesli metnin bir kopyası olduğundan aslında her an birine yüksek sesle okunuyormuş gibi bir izlenim bırakır. Sesli okumanın bir alternatifi olarak sessiz okumak ise çok uzun zaman sonra keşfedilir ve gözle okumaya yönelik bir bilinç geliştirilir. Bu bilinç görme duyusu etrafında toplanır ve bazı düşünürler görmeyi bilgi edinmenin en önemli aracı olarak kabul etmeye başlarlar (Manguel, 2022: 48). Bununla beraber gözle yapılan okuma ile sesli okuma arasındaki farklılık da adım adım oluşur. Sesli okumada kelimelerin söyledikleri sesin anlattıkları ile sınırlı kalırken gözle okumada bir şeyi tekrar tekrar düşünmenin imkânı doğar. Böylece okuma eylemi, herkesin duyabildiği bir yerde yapılmanın ötesine geçerek her an yapılabilen bir eyleme dönüşür. Toplumsaldan bireysale doğru yaşanan bu dönüşüm günümüzdeki “okur” kavramının doğuşunu hazırlar.

Okuma beceresi ise beraberinde eskiden bir meslek olan yazarlığı getirir. Vaktiyle belli kişiler tarafından yapılan yazma işi, yerleşik hayatın pekişmesi ve günümüz kentleşmelerinin temelini oluşturulan ilk yapılarla birlikte bir öğrenim zorunluluğuna dönüşür. Artık okuma ve yazma becerilerinin beraber düşünölmeye başlandığı okur-yazarlık durumu ise günümüzde topluma dahil olabilmenin ve hiç kesintiye uğramayacak olan bir iletişim ağının içine girmenin yolunu açar. Her kitabın kendi dönemi hakkında bir şeyler söylediğı durumundan hareketle, bir kitabın geçmişin izlerini ve döneminin algılama şeklini görebilmek mümkündür. Öyleyse bir okuma eylemi, bir okurun genelde dünyadaki özelde ise kendi çevresinde “ortak” bir belleğe katılışını sağladığı söylenebilir. Bu durum da okur olmanın, okuma eylemini yapabiliyor olmaktan fazlasına temas eder ve okur kavramı üzerine söz söyleme ihtiyacı doğurur.

2. BÖLÜM: BİR EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ OKUMASI: KÜTÜPHANE VERİLERİ BAĞLAMINDA OKUR PROFİLLERİ

Bu bölümle Sakarya Üniversitesi merkez kütüphanesinden alınan veriler çeşitli alt başlıklar altında incelenmiş, İncelenen veriler tablolastırılarak yorumlanmıştır.

2.1. Yıllara Göre Okur Profilleri

Üniversite kütüphaneleri öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetleri süresince gerek ders çalışmak gerekse derslere hazırlık yapabilmek amacıyla materyallere ulaşım sağladığı alanlar olarak kullanılır. Daha çok sınav dönemlerini kapsayacak şekilde artan kullanım oranları kendi içinde bazı kullanım grafikleri sunar. Bu grafikleri oluştururken birden fazla unsur ve bileşen olduğu düşünülebilir. Nitekim bazı öğrenciler için kütüphane bir yaşam alanı olarak kullanılırken bazıları için derslere hazırlık veya entelektüel gelişimi destekleyen bir basamak olarak kullanılabilir.

Üniversite kütüphaneleri kullanıcılarının niteliği bakımından halk kütüphaneleri, hapishane kütüphaneleri veya özel ihtisas kütüphanelerinden farklı bir gerçeklikle karşımıza çıkmaktadır. Nitekim lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri çeşitli kategorilerde "seçilmiş" bir sınıfın üyesi olarak üniversitede bulunurlar. Bu açıdan bakıldığında kütüphane üniversitelerde verilen eğitim bir parçası olma niteliği taşır. Bu durumda okur eğilimlerini önemli bir noktaya taşır.

Edebiyat sosyolojisi araştırması ise bir kütüphanedeki “edebî eserleri” merkeze aldığı anda oldukça önemli veriler sunabilir. Edebî eserlerin kullanım şekilleri ve sebepleri gibi niceliğe dayalı kullanım sıklığı da edebî eserlerin niteliğine yönelik bazı yorumlar geliştirmeye olanak sağlar. Bu bağlamda yapılacak bir edebiyat sosyolojisi incelemesi yalnız eserin kendi içinde yarattığı sosyolojik ağlara değinmekle kalmayarak onun okurla buluşmasını da bir sosyolojik mesele merkezinde inceleme konusu yapabilir. Bir eserin okunmasını belirleyen birden fazla etken bulunur. Örneğin bir eser bölümlere, yaş gruplarına, öğrenim düzeylerine veya cinsiyetlere göre farklı okunma oranlarına sahip olabilir ve bu durum da eserin sosyolojik karşılığına yönelik bir inceleme imkânı sunar. Burada belirleyici faktör ise bir eserin ödünç alınma sistemindeki döngüsüdür. Bu döngünün belirlenmesindeki ilk aşama çalışmanın konusunu oluşturan son 10 yılı kapsayan ödünç alma verileridir.

NO	YIL	ÖDÜNÇ SAYISI
1	2013	293
2	2014	731
3	2015	959
4	2016	1559
5	2017	2631
6	2018	3901
7	2019	6731
8	2020	2829
9	2021	3268
10	2022	7759
11	2023	881

Tablo 1: 2013-2023 Yılları Arasında Ödünç Alınan Kitap Sayıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda görüldüğü gibi 2013 yılından 2020 yılına kadar kullanım oranında düzenli bir artış gözükmemektedir. Tabloya göre en belirgin artışın 2019 yılında olduğu görülmektedir. Bu artışın temel sebeplerinden birisinin kütüphane çevresine yönelik yapılan düzenleme çalışmaları; kampüste oluşturulmaya çalışılan yeni yaşam modeli olduğu düşünülebilir. Bununla beraber 2019’u takip eden yıllarda ödünç alma oranında bir düşüş olduğu göze çarpmaktadır. Bu düşüşün temel sebebinin dünyayı etkisi altına alan ve 2020 yılının ilk aylarına denk gelen Korona virüsü salgını olduğu söylenebilir.

Gerek toplumsal gerekse bireysel anlamda salgının yarattığı farklı durumlar vardır. Daha çok psikolojik olarak değerlendirilen salgın süreci bazı somut durumlar üzerinden de okunabilir bir nitelik taşımaktadır. Nitekim salgın dönemi içine alan ve sonrasını takip eden süreçlere bakıldığında kütüphane kullanım oranının düşüklüğüne rağmen kitap okuma oranında bir artış olduğu gözlemlenebilir. Kütüphanedeki kullanım oranının düşmesi bu yıllarda okulların uzaktan eğitime geçmesi gibi bir sebeple açıklanabilirken toplumsal tecrit de bu durumu etkilemiştir. Nitekim bu dönemde insanlar birbiri ile teması en aza indirmek ve toplu halde kullanılan mekanlardan uzaklaşmak temelli bir psikoloji inşa etmiştir.

2020 yılındaki salgın ile beraber kütüphane kullanım oranında bir düşüş olmasına rağmen bu düşüşün hissedilmesindeki ana sebebin 2019 yılındaki önemli okunma oranı olduğu

söylenbilir. Nitekim salgın sürecindeki kütüphane kullanım oranının genel profile bakıldığında çok da düşük olmadığı söylenbilir. Öyle ki salgından 2 yıl öncesini kapsayan 2018 yılında ödünç alma sayısı 3901 iken salgın sonrası 2021 yılında bu sayı 3268’dir. Bu sebeple salgına rağmen ödünç alma oranında ortalamaya yakın bir oran oluştuğunu söylemek mümkündür.

Toplumsal kapanmayı beraberinde getiren salgının insan psikolojisindeki etkilerinden birisi de bireyselleşmedir. Nitekim bu dönemde insanlar yasaklara bağlı olarak daha çok evlerinde veya insanlardan uzak alanlarda vakit geçirmek durumunda kalmıştır. Bu durum da kişisel zevk ve ihtiyaçlardan dünya görüşüne kadar pek çok şeyi şekillendirmiştir. Salgın döneminden önce sosyal yaşamda diyaloglarla sağlanan ihtiyaçları insanlar bireysel şekilde gidermenin yollarını aramış, iyi vakit geçirmek ve başkalarının hayatlarına yönelik meraklarını giderebilmek adına bazı alternatiflerin arayışına girmişlerdir. Bu dönemde artan sosyal medya kullanımına ek olarak, filmlerin izlenme ve kitapların okunma oranlarında da bir artış gözlemlenir. Bu artışın somut örneklerinden birisinin de salgın olmasına rağmen kütüphane kullanım oranının ortalamaya yakın seyretmesi olduğu söylenbilir.

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Suç ve Ceza	Dostoyevski
2	Tutunamayanlar	Oğuz Atay
3	Martin Eden	Jack London
4	İnsan Ne ile Yaşar?	Lev Tolstoy
5	Serenad	Zülfü Livaneli
6	1984	George Orwell
7	Olasılıksız	Adam Fawer
8	Yabancı	Albert Camus
9	Puslu Kıtalar Atlası	İhsan Oktay Anar
10	Uçurtma Avcısı	Khaled Hosseini

Tablo 2: Salgın Döneminde En Çok Okunan Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Salgın döneminde en çok okunan kitaplar roman kategorisinde bulunmaktadır. Bununla beraber, hikâye türünden tek örnek İnsan Ne ile Yaşar? kitabıdır. En çok okunanlar listesindeki ilk üç kitap sosyolojik durumu göz önünde bulundurduğumuzda oldukça ilgi

çekicidir. Dostoyevski'ye ait Suç ve Ceza isimli kitap birinci sırada yer almaktadır. Okur tercihlerine bakıldığında gerek Dostoyevski'nin en çok okunan yazarlar arasında yer alması gerekse kitaplarının en çok okunanlar listesinde adından sıklıkla bahsettirmesi dikkate değer bir durum olarak karşımıza çıkar.

Oğuz Atay'a ait Tutunamayanlar kitabının ikinci sırada yer alması salgının “bireysel” odağa yönelik somut bir örneği olmakla beraber salgın döneminde insanların izlediği televizyon programlarının etkisini de gözler önüne koymaktadır. İnsanların daha çok evde zaman geçirdiği bu süreçte tekrar izlenen Poyraz Karayel dizisi içerisinde sıklıkla geçen romanın en çok okunanlar arasında bulunmasının temel sebeplerinden birisi olarak kabul edilebilir. Salgın dönemi araştırmanın temel konusu olmadığından bu kitaplar hakkında ayrıntılı inceleme söz konusu eserleri merkeze alarak ilerleyen bölümlerde tekrar yapılacaktır.

Salgın dönemi hesaplanırken üniversitelerin ilk çevrimiçi eğitime geçiş yaptığı Mart 2020 tarihi ile tekrar yüz yüze eğitime döndüğü 2021 Eylül ayını takip eden Aralık ayı baz alınmıştır. Sınıflandırmanın bu şekilde yapılmasının temel sebebi ilk yüz yüze eğitimi geçişin hibrit bir model olmasıdır. Aralık ayına doğru başlayan sınav takvimi ile birlikte hibrit model yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır. Yukarıdaki tablonun zaman aralığı bu sebeple Mart 2020-Aralık 2021'dir. Bununla beraber 2020 ve 2021 yılları kendi içinde değerlendirildiğinde çıkacak farklılıklar internet sitelerinin kitap satış oranları ile kıyaslama yapabilmek açısından önem taşır.

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	İnsan Ne ile Yaşar?	Lev Tolstoy
2	Karamazov Kardeşler	Dostoyevski
3	Suç ve Ceza	Dostoyevski
4	Anna Karenina	Lev Tolstoy
5	Olasılıksız	Adam Fawer
6	Simyacı	Paulo Coelho
7	Cesur Yeni Dünya	Aldous Huxley
8	1984	George Orwell
9	Eylül	Mehmet Rauf
10	Dava	Franz Kafka

Tablo 3: 2020 Yılı En Çok Ödünç Alınan Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İlk 10’da bulunan bu eserlerin Kitapyurdu adlı kitap satış sitesinin en çok satan kitapları ile karşılaştırdığımızda bazı eserlerde yakınlık olduğu görülür. Bununla beraber Kitapyurdu verileri yalnızca edebî türleri baz alınarak oluşturulmuştur. Bu sebeple satış rakamları yüksek olan bazı eserler listeye dahil edilmemiştir.

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Momo	Michael Ende
2	Şeker Portakalı	Jose Mauro de Vasconcelos
3	Hayvan Çiftliği	George Orwell
4	Simyacı	Paulo Coelho
5	1984	George Orwell
6	Cesur Yeni Dünya	Aldous Huxley
7	Fahrenheit 451	Ray Bradbury
8	Suç ve Ceza	Dostoyevski
9	Sineklerin Tanrısı	William Golding
10	İçimizdeki Şeytan	Sabahattin Ali

Tablo 4: 2020 Yılı Kitapyurdu En Çok Satanlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kitapyurdu sitesinde en çok okunan kitap Momo iken kütüphanede en çok tercih edilen eser İnsan Ne ile Yaşar? isimli kitaptır. Bu durumu oluşturan birden fazla etken bulunduğu düşünülebilir. Momo isimli kitabın üniversite envanterine giriş tarihleri okunma oranları üzerinde de bir etki yaratabilir. Nitekim söz konusu kitabın bilgileri kontrol edildiğinde envantere kayıtlı 4 eser bulunur. Bu eserlerden bir tanesi Tıp Fakültesi'ne ait kütüphaneye kayıtlıdır. Bununla beraber dört eserden bir tanesi 2024 yılında, iki tanesi 2019'un Kasım ayında, bir tanesi ise 2015 yılında sisteme dahil edilmiştir. Satış rakamları ve kütüphane okunma oranları arasındaki fark düşünüldüğünde bu durum dikkat çekicidir. Kütüphanede tercih edilen eserlerin daha çok klasikler etrafında olduğu görülür. Buradan hareketle kütüphanelerin kullanım oranlarını artırmaları için günceli yakalamaları gerektiği yorumu yapılabilir. Nitekim ilk defa 2018 yılında Kitapyurdu'nun en çok satanlar listesine giren Momo Sakarya Üniversitesi Kütüphanesi kullanıcıları arasında beklenen potansiyeli yakalayamamıştır. Bu durum sosyal medya aracılığı ile satış oranları arttıran kitap satış sitelerinin tanıtım faaliyetleri karşısında üniversite kütüphanelerinin beklenen tanıtım çalışmaları yapmadığını gösterir. Öyle ki Momo satış listelerinde 2021 yılına kadar kendisinden söz ettirirken 2020, 2021 ve 2022 yıllarında da kütüphanenin en çok tercih edilen eserleri arasında bulunmamaktadır. Bu durum da kütüphanelerin kullanım oranını arttırmak için tanıtım ve reklam politikalarına ihtiyaç duyduğunu göstermesi açısından önemlidir. Güncelde “en çok satanlar” listesinin üniversite kütüphanesi tarafından takip edilmesi ve buna bağlı kitapların görünürlüğünü arttıracak faaliyetler eserlerin okunma oranlarını satış rakamlarına yaklaştıracaktır. Salgın dönemini takip eden 2021 yılının okunma verilerine bakıldığında en çok okunan kitaplar aşağıdaki gibidir:

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Suç ve Ceza	Dostoyevski
2	Tutunamayanlar	Oğuz Atay
3	Martin Eden	Jack London
4	1984	George Orwell
5	Serenad	Zülfü Livaneli
6	Puslu Kıtalar Atlası	İhsan Oktay Anar
7	Bu Ülke	Cemil Meriç
8	Yabancı	Albert Camus
9	Bin Muhteşem Güneş	Khaled Hosseini
10	Uçurtma Avcısı	Khaled Hosseini

Tablo 5: 2021 Yılı En Çok Ödünç Alınan Kitaplar

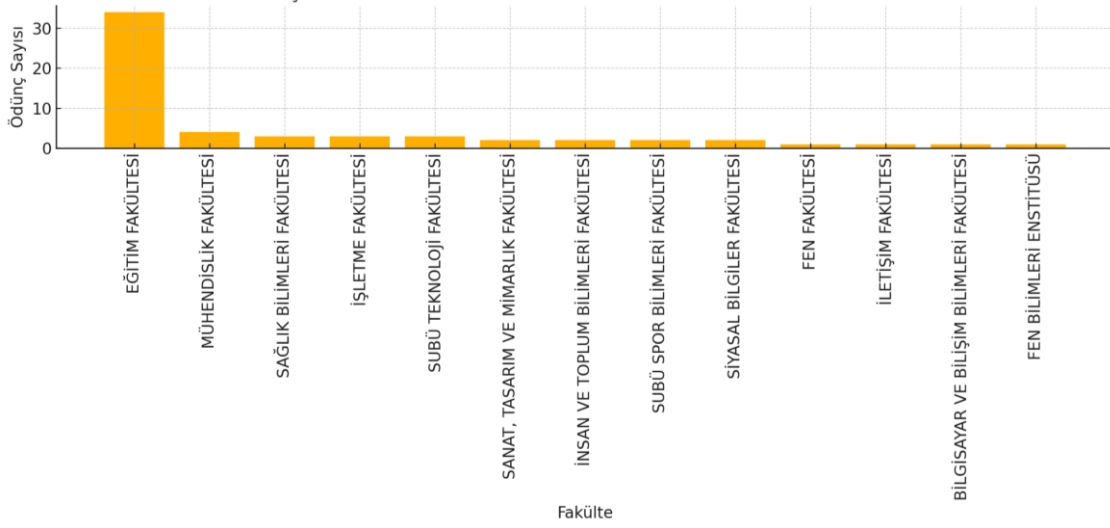
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Suç ve Ceza	Dostoyevski
2	1984	George Orwell
3	Fareler ve İnsanlar	Jonh Steinbeck
4	Momo	Michael Ende
5	Simyacı	Paulo Coelho
6	Hayvan Çiftliği	George Orwell
7	Kayıp Tanrılar Ülkesi	Ahmet Ümit
8	Cesur Yeni Dünya	Aldous Huxley
9	Fahrenheit 451	Ray Bradbury
10	Veba Geceleri	Orhan Pamuk

Tablo 6: 2021 Yılı Kitapyurdu En Çok Satanlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

En çok satan eserler büyük oranda benzerlik gösterirken kütüphanede en çok okunan eserler belli oranda farklılık gösterir. Bununla beraber göze çarpan durumlardan birisi Momo kitabında olduğu gibi envanter meselesidir. Öyle ki her iki yılda da çok satanlar listesine giren Şeker Portakalı isimli kitap en çok okunanlar listesine giremez; ancak, kitap merkeze alınarak yapılan bir incelemede Şeker Portakalı isimli kitabın en çok okuma oranına Eğitim Fakültesi’nde ulaştığı görülür:

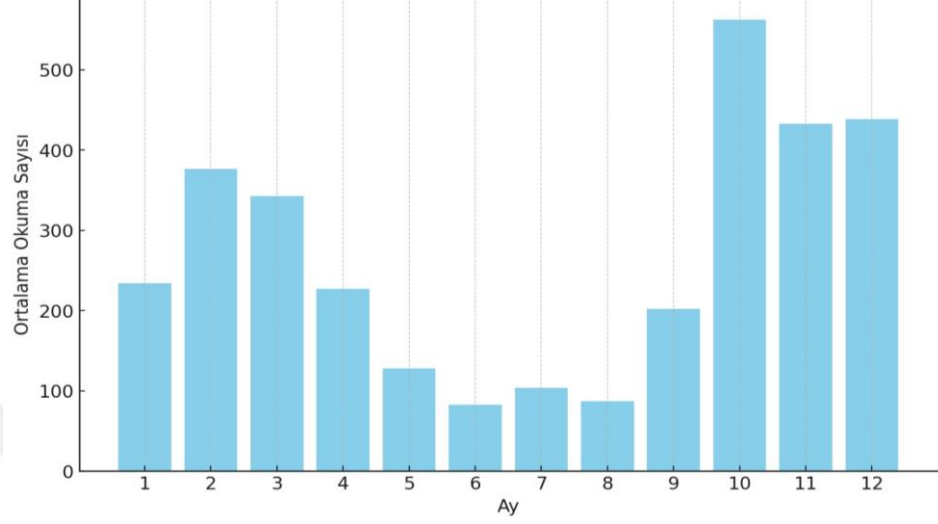
Grafik 1: Şeker Portakalı Romanının Fakülteleere Göre Okunma Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Söz konusu kitap olduğunda iki farklı sosyolojik gerçeklik karşımıza çıkacaktır. Birincisi, kitabın bir “çocuk kitabı” olması sebebiyle öğretmen adayları tarafından tercih edilir olmasıdır. Bu durum kitapla okur arasındaki ilişkinin örneklerinden birisi olarak düşünülebilir. Nitekim “okur” bir kitabı tercih ederken yalnızca onun popülerliğini değil aynı zamanda hayatıyla temas eden gerçekliğinden de etkileniyor olabilir. Nitekim aynı kitap Tıp Fakültesi Kütüphanesi’nde de bulunmasına rağmen doktor adayları tarafından “hiç” tercih edilmemiştir.

İkinci sebep olarak okunma oranının yüksek olması tıpkı Momo kitabında olduğu gibi envanter meselesi ile açıklanabilir. Nitekim sisteme kayıtlı dokuz adet Şeker Portakal’ı isimli kitaptan beş tanesi Eğitim Fakültesine ait kütüphanelerde bulunmaktadır. Üniversite Merkez Kütüphane ve Tıp Fakültesi Kütüphanesi’nde ise ikişer adetten toplam dört adet kitap bulunmaktadır. Yukarıdaki grafiğe bakıldığında Eğitim Fakültesi’nde kişi başına düşen Şeker Portakalı kitabının sayısının üniversitenin diğer kütüphanelerinden farklı olması okunma oranını etkilemekte olduğu söylenebilir. Bu durum da kütüphane kullanımını arttırmaya yönelik bir çalışma yapılması gerektiğini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim kütüphaneler yapacakları tanıtım çalışmaları ile kullanım oranlarında artışa neden olabilir.

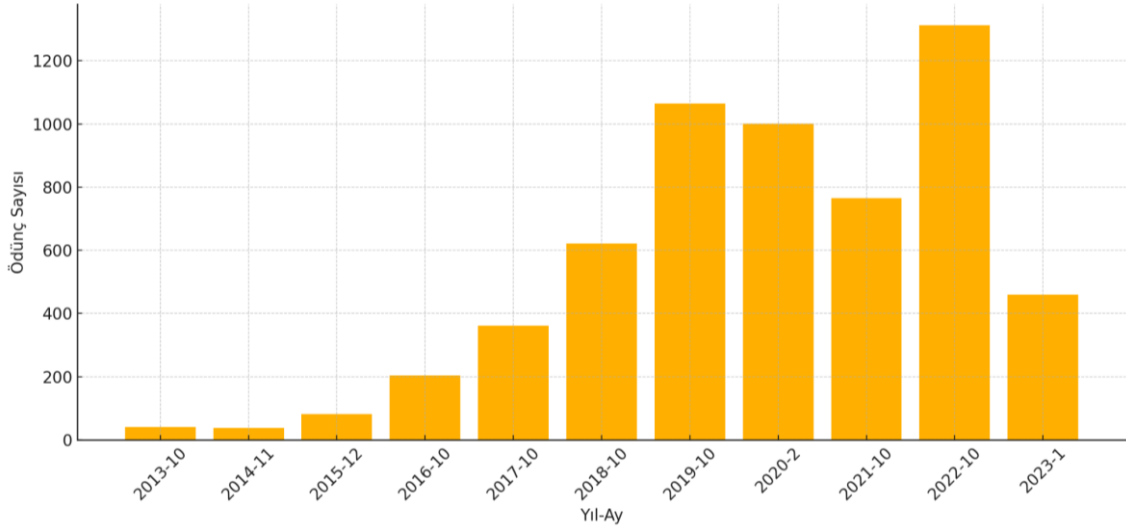
Üniversite kütüphanelerinin en hareketli dönem iki farklı başlık altında düşünülebilir. Bu başlıklardan biri akademik yıl açılışları diğeri ise sınav dönemleridir. Kullanım oranlarına bakıldığında bu somut bir şekilde görülür.

Grafik 2: Yıllara Göre Aylık Okuma Ortalamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda, tüm yıllar baz alındığı zaman aylık en çok kitap alma oranının Ekim ayında olduğu görülmektedir. Bu da genellikle Eylül sonu ve Ekim başı gibi başlayan akademik dönemleri takip eden ilk hafta ve aylarda kütüphaneye yönelik ilginin arttığı görmek açısından önem taşımaktadır. Kütüphaneye yönelik bu ilginin arkasında yatan sebebin ders hocalarının vermiş olduğu kaynaklar olduğu düşünülebilir. Bununla beraber akademik yılın başlamasıyla birlikte üniversite öğrencilerine yapılan tanıtım ve oryantasyon programlarının okunma oranlarına etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim henüz üniversiteye başlamış olan öğrencilerin heyecanla üniversite imkânlarını değerlendirmek istediği düşünülebilir. Bu durum son on yıldaki Ekim aylarında kütüphane kullanım oranlarına bakmaya yönelik bir dikkat oluşturur.

Grafik 3: Yıllara Göre En Yoğun Aylar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafikte görüldüğü üzere en yoğun aylar Ekim-Kasım aylarıdır. Ekim aylarında yoğunluğun sebebini üniversitenin ilk açılış dönemi olarak değerlendirmek ile beraber Kasım-Aralık aylarında yoğunlaşan işlemleri de üniversitelerin eserler ile ilgilenen bölümlerinin sınav takvimi olarak yorumlamak mümkün olabilir. Nitekim Kasım ayında veya sonlarına doğru başlayan ara sınavlar okunma oranlarına etki etmiş olabilir. Ek olarak tabloda görülen 2020 yılının şubat ayındaki hareketlilikte sınavlar ile açıklanabilir. Üniversitenin Bahar Yarıyılı derslerinin başlangıç tarihinin 3 Şubat 2020 olduğu düşünüldüğünde tablodaki artışın sebebi gözle daha fazla görülür bir nitelik kazanmaktadır.

2.2. Okur Üzerinde Bir Etki: Cinsiyet

Edebî metinlerle okur arasındaki ilişkiyi kuran faktörlerden birisi de cinsiyettir. Edebiyat sosyolojisi araştırmalarında cinsiyetin okurun üstlendiği görevin temsil ettiği gerçekliği göstermek noktasında önem taşıdığı söylenebilir. Öyle ki kurgu ürünlerinin ilk şekillenmeye başladığı dönemlerde “boş zaman” ürünü olarak kabul edilen roman türünün ilk okuyucu kitlesini daha çok kadınların oluşturması edebî ürünü merkeze alarak söz konusu dönemlerin toplum yapısını analiz etme noktasında önem taşır.

Watt (2018) romanlara yönelik yaptığı çalışmada dönem Britanya’sının okur kitlesinde kadınların dikkat çekici derece öne çıktığına vurgu yapar. Özellikle 1740’lı yıllarda Londra’da başlayan Gezici Kütüphane uygulamasından öğrencilerle birlikte en çok

yararlanan grupları sayarken “... kadın hizmetçiler” başlığını da ekler. Daha çok roman türü etrafında okuma eylemi gerçekleştirildiğini söylerken edebiyatın süreç içerisinde bir kadın uğraşı haline dönüştüğüne de dikkat çeker. Bunun arkasında yatan sebebin ise erkeklerin zamanlarının büyük bir kısmını para kazanmaya harcamaları ve genelde kendilerine özelde ise okumaya ayıracakları geniş ve boş zamanları olmaması olarak açıklar (2018: 48-49).

1750’li yılların Londra’ında kadın özelinde yayılan roman okuma kültürü hemen hemen dünyanın farklı bölgelerinde de aynı tür ve cinsiyet üzerinde bir yelpaze oluşturur. 1700’lü yıllarda başlayarak 1800’lü yılların ortalarına kadar giderek sayısı artan roman türü böylece geniş bir okur kitlesine de ulaşmış olur. Romana yönelik artan talep bir kitap piyasasının oluşumunu da beraberinde getirir. Ancak yoğun talep karşısında yapılan üretimlerin kalitesinin düşmesi ve dünyada yaşanan bazı siyasi krizler romanın bir dönem düşüşe geçmesine neden olur.

Geçiş döneminde ortaya çıkan ilk örnekleri saymazsak Türk Edebiyatı’nda roman türünün ilk örnekleri 1800’lü yılların sonlarına doğru kaleme alınır. İlk örneklerin verildiği bu dönem Tanzimat olarak adlandırılır ve Osmanlı’nın yönünü Batı’ya dönmesini ilan ettiği 1839’daki Tanzimat Fermanı’nı takip eder. Her ne kadar ferman 1839’da ilan edilmiş olsa da ilk romanın yayımlanması 1872’yi bulur. Bunu bir olgunlaşma dönemi olarak kabul etmek gerekir. Aynı zamanda ferman ile ilk roman arasında bulunan yaklaşık 40 yıllık zaman dilimi roman türüne yönelik önemli bir farkı ortaya koyar. Nitekim roman; gazete, şiir, hikâye, tiyatro gibi türlere göre siyasetle doğrudan bir ilişki kursa da bu ilişki bir yönüyle kararsızlık taşır. “Romanlar zaman alır. 1917 sonrasında patlak veren devrimci harekete ilişkin büyük romanlar, ancak 1950’ler ve 1960’larda, bu hareketlerin siyasal enerjisinin erimeye başladığı yıllarda ortaya çıkmıştır” (Dennig’den aktaran Moretti, 2006: 12). Buradan hareketle romanın Türk Edebiyatı’nda da benzer bir olgunlaşma süreci yaşadığı söylenebilir.

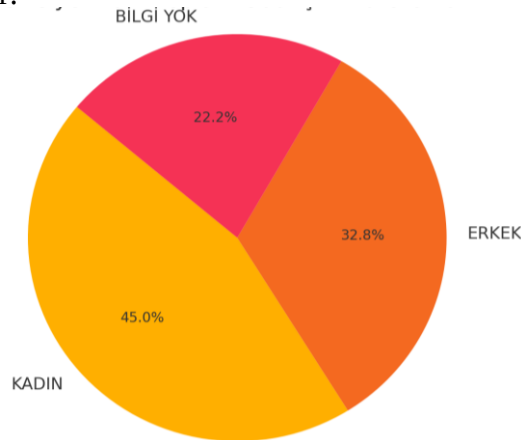
Roman türünün yaşadığı bu oluşum süreci genelle paralellik gösterirken alımlayıcısı olan okur da büyük oranda bu paralellliği gösterir. Öyle ki Tanzimat okurunun büyük bir kısmını yine kadınlar oluşturur. Daha çok gazetelerde “tefrika” olarak yayımlanan roman “boş zaman” uğraşı olarak daha çok kadın okurların elinde dolaşır. Kadınların sosyal yaşama daha fazla inebilmelerine olanak veren Tanzimat döneminin sosyal yaşamı kadınların toplumsal yaşama dahil oluş serüvenine de kapsar ve bu durum yine benzer

olarak yalnızca kadınlara özel dergi ve yayınların oluşmasına neden olur (Kanter, 2023: 240).

Kadın okurların edebî ürünlerle kurduğu ilişki toplumsal yaşamın yorumlanması konusunda önemli hususlar içerdiği gibi beraberinde kadın hareketliliğini de getirir. Bu durum da bazı cinsiyet temelli ideolojilerin ve politikaların oluşmasını sağlar. Günümüzde daha çok kadın hareketliliği olarak kendisinden söz ettiren politik söylem “cinsiyet eşitliği” başlığı altında şekillenir. Bu da cinsiyet gruplarının sosyal yaşamda etkin olmasını sağlar. Bu etkinlik pek çok toplumsal dinamiği etkilediği gibi eğitimi ve okurların tercihlerini de etkilemektedir. Öyle ki günümüzde kadın hareketlerinin ulaştığı noktalardan birisi de kadınların eğitim imkânlarının artması ve üniversitelerde daha çok görülür olmasıdır. Ortaya çıkan bu görünürlük ise cinsiyetlere yönelik analiz yapmayı gerektirmektedir.

2.2.1. Okurların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

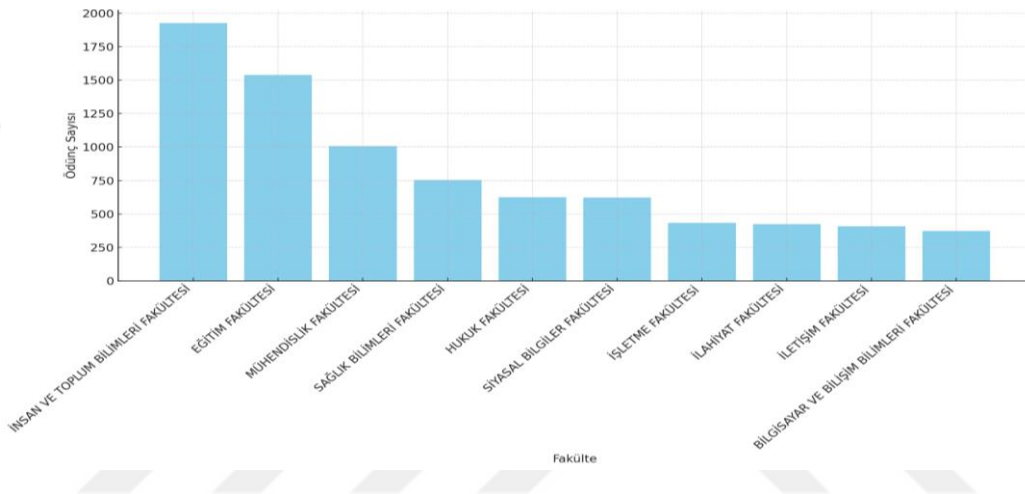
Sakarya Üniversitesi 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı kararı ile ikiye ayrılmış ve aynı kampüs yerleşkesi içerisinde Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi adıyla ikinci bir üniversite kurulmuştur. Bununla birlikte üniversitelerin öğrencilerin kullanımına sunduğu sosyal imkânlar bu durumdan etkilenmemiş her iki üniversite öğrencileri de sosyal imkânlardan yararlanmaya devam etmektedirler. Bu durum da kütüphane kullanım oranlarını etkilemektedir. Ancak kütüphaneye yönelik kullanım grafiklerinin çıkartılması gerektiğinde iki üniversitenin toplamdaki öğrenci sayılarına göre bir oranlama yapmayı zorunlu kılmaktadır. 2013-2023 yılı kullanım grafiği oluşturulduğunda sonuç aşağıda görüldüğü gibi çıkmaktadır:

Grafik 4: Cinsiyete Göre Ödünç Alma Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2013-2023 yılları göz önünde bulundurulduğunda her iki üniversitenin sahip olduğu toplam öğrenci sayısı 503.308 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayının kadınlar %44'lük bir kısmını oluştururken erkekler %56'lık bir dilimi oluşturmaktadır. Pastanın büyük bir kısmını ise %22.2'lik oranla sistemde cinsiyeti belirtilmemiş olan grup oluşturmaktadır. Bu şekilde grafiğe bakıldığında okur kitlesinin büyük bir kısmını kadınların oluşturduğunu söylemek mümkündür. Geçmişten günümüze okurluk faaliyetinin daha çok kadın özelinde geniş kitlelere ulaştığı göz önünde bulundurulduğunda bu durum oldukça dikkat çekicidir.

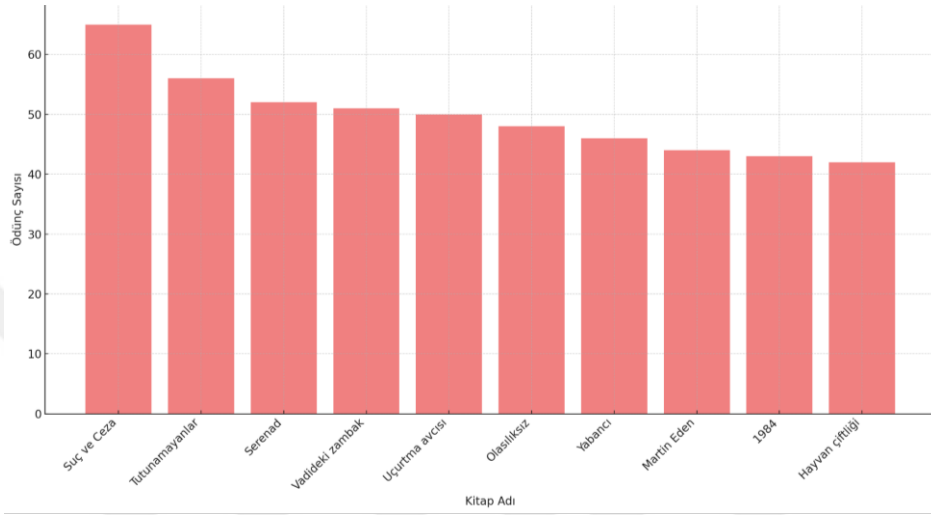
Grafik 5: Kadın Okurların Fakülteye Göre Ödünç Alma Sayıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Günümüz Türkiye'sinde kadınlar eğitim hareketliliğine dahil olmuş ve Türkiye'de prestijli kabul edilen üniversite bölümlerine girerek sosyal hayata dahil olma fırsatı yakalamışlardır. Bu hareketlilik bazı fakülte veya bölümlerde daha yoğun bir şekilde görülmekte ve bu da toplumsal yapıya yönelik bir incelemeye zemin hazırlamaktadır.

Kütüphaneyi kullanan kadın okurların büyük bir kısmını İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi ve Eğitim Fakültesi oluşturmaktadır. Her iki fakültedeki öğrenci profilinin “öğretmenlik” mesleğine geçişteki köprü vazifesi göz önünde bulundurulduğunda edebî eserlerin entelektüel algıya ve dünyayı anlayabilme noktasındaki katkısı öne çıkmaktadır. Bu bağlamda okuma eylemi bireyin yaşam kalitesine etkisi sebebiyle dolaylı olarak toplumsal bir nitelik de kazanmış olur. Nitekim insanoğlu okuduğu edebî eserlerden bilgi edinmek dışında estetik bir iç görü kazanma, güzellik ve doğruluk arasındaki tutarlılığı sağlama noktasında da yararlanır. Eserin okuruna sağladığı bu katkı daha çok edebî ürünün kendi yapısı ve anlatısı ile yakından ilgilidir. Bununla birlikte söz

konusu fakülte öğrencilerinin “güdümlü” bir okuma gerçekleştirdiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim ders içerikleri ve hoca yönlendirmelerine bağlı olarak gerçekleşen okuma trafiğinin verilere bu şekilde etki ettiği unutulmamalıdır. Bu noktada okurların hangi ürünleri daha çok tercih ettiği konusuna değinmek gerekir.

Grafik 6: Kadın Okurların En Çok Tercih Ettiği Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

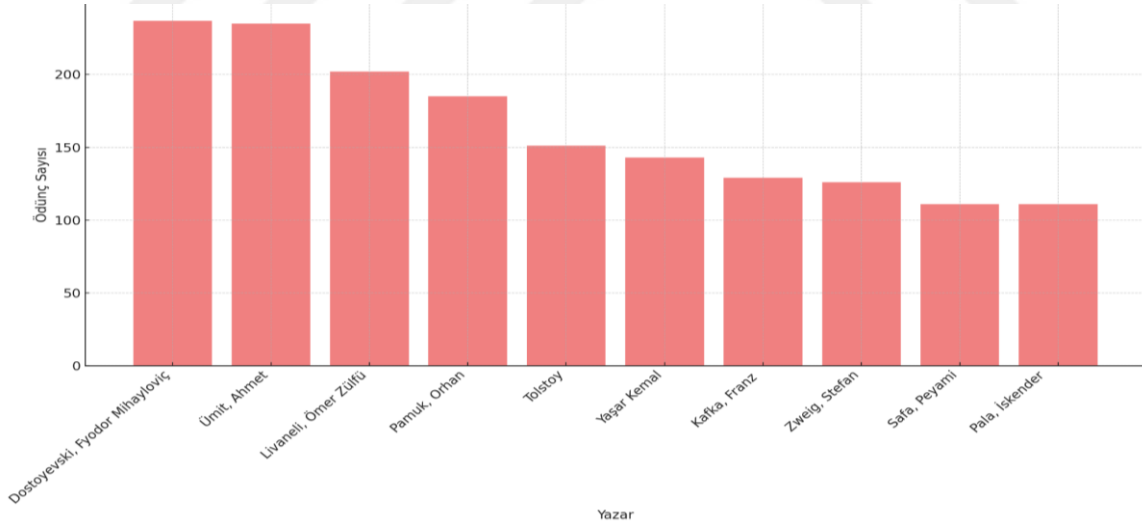
Kadın okurların tercih ettiği kitaplara göz önüne alındığında roman türü ağır basarak kendini gösterir. Bununla birlikte romanlar türlerine göre sınıflandırıldığında popüler romanların ağır bastığı ön plana çıkar. Eser döngüsü ve roman türleri eserin kendisini tamamıyla anlatmasa dahi roman odağı alındığında bazı sorulmamış soruların sorulmasına olanak tanır. Bu bakımdan kadın okurların okuduğu romanların neler olduğu ve hangi yazarları daha çok tercih ettiği romanın tarihine yönelik bir şeyler söylemeyi mümkün kılmakla beraber romanın seyrine yönelik de önemli veriler sağlar. Örneğin “Kadın okurlar neden Dostoyevski okuyor?” sorusuna verilecek cevaplar yalnızca grafiğe yönelik değil aynı zamanda Dostoyevski ve eserlerine yönelik poetik bazı unsurlara da dikkat çekecektir. Nitekim bu soru Dostoyevski metinlerinde kadının konumlanışına gitmeyi gerektirecek ve böylece hem kadınların eserle kurduğu ilişkiyi hem de veriden hareketle Dostoyevski’nin poetikasının çerçevesine bir kapı aralayacaktır.

Dostoyevski metinlerinin neredeyse tamamında kadın kahramanlar ana karakterler arasında yer alır ve bir imge olarak gücü temsil ederler. Bununla birlikte “yazarın romanlarındaki kadın imgeleri, güzellik temasıyla ayrılmaz bir ilişkide sunulur ve ortaya

koyduğu ana fikrin anlaşılmasında önemli bir role sahiptirler” (Sütcü, 2021: 1193). Romanların iç yapısında kadınların erkeklere karşı kurduğu bu üstünlük daha çok erkek karakterlerin kadınlar karşısında “aciz aşık” durumuna düşmesine neden olur. Erkek karakterlerin varlıklarını tehdit eden ve onların karakterlerinin oluşum süreçlerini sekteye uğratan bu adı konmamış “vahşi” güç romanda “erkeklerin manevi zayıflıkları ile kadınların kahramanlıklarının birbirine karşıt durumlar”ı (Sütcü, 2021: 1193) “gizli” soru(n)ların cevaplarını bulma konusunda yardımcı olur.

Bu soruların cevapları aranırken söz konusu çoğu eserin kendi türlerinde popüler eserler olduğu hatta bir kısmının klasikleştiği de nicel veriden hareketle nitele geçiş noktasında önem taşıdığı unutulmamalıdır. Nitekim bir eserin popüler/klasik olması okuru doğrudan etkileyen ve kendisine çeken sebeplerden biri olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte eseri popüler/klasik yapan gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda benzer bir okuma ve yorumlama da beraberinde gelecektir.

Eserlerin yanı sıra kadın okurların hangi yazarları okumayı tercih ettiği de önemli bir husus olarak karşımıza çıkar. Yazar-eser eşleştirmesinden hareketle yapılacak yorumlarla birlikte eserlerin bazen popüler olması okuru etkileyeceğinden dolayı yazarlara bakmak okurun sergilediği eğilimi görmek açısından dikkat çekicidir.

Grafik 7: Kadın Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar

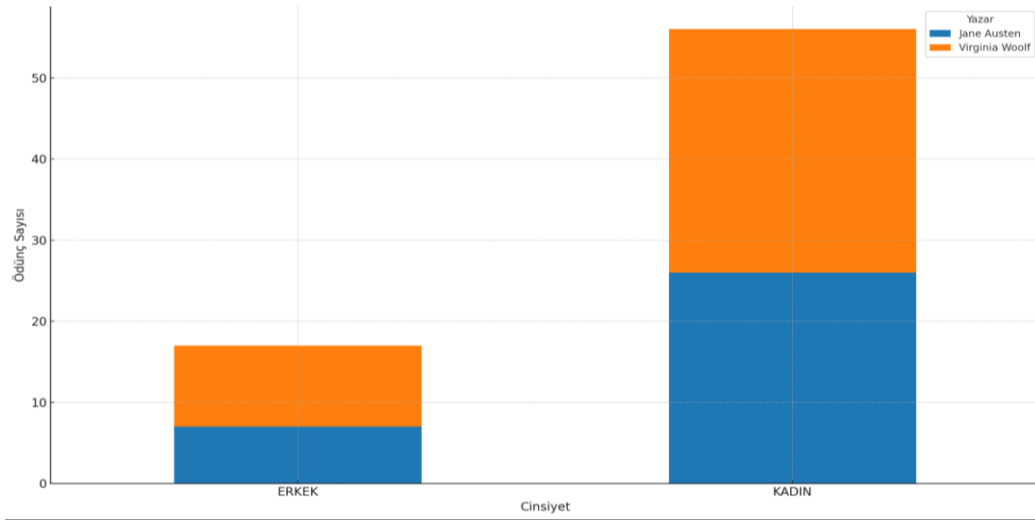
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Her iki grafik göz önüne alındığında kadın okurların tercih ettiği kitaplarda ve yazarlar arasında kadın yazarların olmaması kayda değer bir durum olarak değerlendirilmelidir. Burada kütüphanede kadın yazarlara ait kitapların sayısının önem taşıdığını söylemek

gerekmekle birlikte kadın yazarlara ait kitaplar hiç yok da değildir. Bu durum kadın okurların kadın yazarlara gösterdiği ilgiyi izleyebilmek açısından oldukça önemlidir. Bununla birlikte en çok tercih edilen yazarlara bakıldığında kadın okurların daha çok “popüler edebiyat” ürünleri okumaya yönelik eğilim gösterdikleri gözlemlenmektedir. Söz konusu “kadın okur” aldığı bu kavram beraberinde birçok tartışmayı da getirir. Roman türü tarihte var olduğu ilk anlardan itibaren her ne kadar karşılığını daha çok kadınlarda bulmuş olsa da başta yazarların erkek oluşu edebiyat tarihinde bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Roman türünün olduğu ilk dönemlerde roman yazabilme olgunluğuna toplumsal yaşamda daha çok söz sahibi olması sebebiyle erkekler sahiptir. Bu nedenle ilk dönemden itibaren başlayan ve nesillere aktarılan bu deneyim trafiği erkek yazarların daha çok olmasını sağlayan temel sebeplerden biri olarak kabul edilebilir. Temelde “erkek yazar; kadın okur” tartışması (Irzık & Parla, 2021: 9) da tam olarak bu noktadan çıkmıştır. Öyle ki yazarlar bir dönem eserlerinin okuyucuları yalnızca kadınlarmış gibi davranarak bazı eserler kaleme almışlardır. Bunun örneklerini ise Tanzimat dönemi romanlarında da görmek mümkündür. Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal gibi yazarlar eserlerini kaleme alırken toplumu eğitme amacı güderlerken dolaylı olarak kadınları da eğitme amacı taşırlar ve “genel olarak kadının sosyal hayattaki yerinin neresi ve nasıl olması gerektiğini ortaya koymak isterler” (Karabulut, 2013: 50). Kadınların toplumsal yaşamdaki yerini “erkek yazarlar” üzerinden tayin etme durumu uzun bir süre sürmüş olsa da bazı kadın yazarların varlığı kadın yazar-okur kavramına yeni bir perspektif getirilmesine olanak tanır. Bu bağlamda kadın okurların kadın yazarlara olan ilgisini tespit etmek oldukça önemlidir.

Araştırmada Söylenti Dergi ¹tarafından 2022’de “en etkileyici 20 kadın yazar” arasında gösterilen ve listede ilk iki sırayı alan Jane Austen ve Virginia Woolf’a okurların cinsiyet dağılımları bağlamında bakılması kadın yazar-okur arasındaki etkileşimi görmek ve “erkek yazar; kadın okur” tartışmasına yeni bir sayfa açarak inceleyebilmek açısından önem taşımaktadır.

¹ <https://www.soylentidergi.com/dunya-edebiyatinin-en-etkileyici-20-kadin-yazari/> “E.T. 15/06/2024”

Grafik 8: Jane Austen ve Virginia Woolf Okuma Oranları (Kadın ve Erkek)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

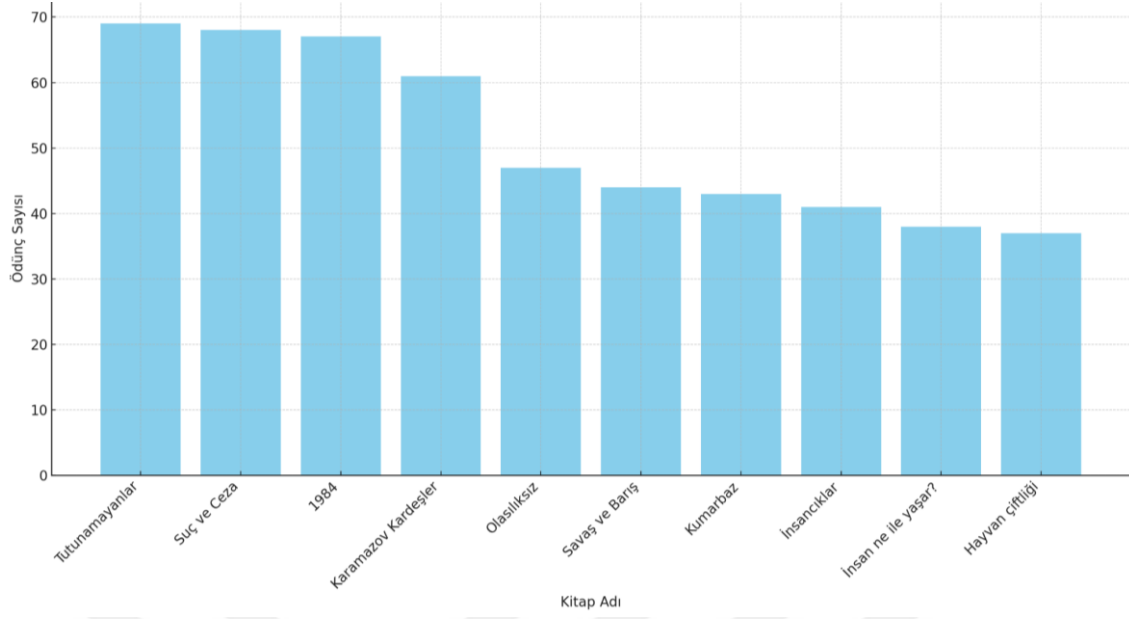
Tabloda kadın okurların Jane Austen ve Virginia Woolf kitaplarına erkeklere göre daha yoğun bir ilgi gösterdiği görülmektedir. Yazarların edebiyatta durduğu yer düşünüldüğünde bu veri bazı yorumlamalara kapı aralamaktadır. Nitekim Austen ve Woolf daha çok edebiyatta kadını, kadın olarak anlatma konusunda ön plana çıkarlar. Jane Austen adıyla özdeşleşmiş ve bir klasik olarak raflarda yerini alan Aşk ve Önyargı veya Gurur ve Önyargı isimli romanların temaları; Woolf'un romanlarında kadınların toplumsal konum, düşünce, istek ve eylemlerinin kadın okurlar tarafından alımlanması günümüz toplumsal cinsiyet hareketlerini yorumlayabilmek açısından önemli bir kaynak olabilir.

Yazarların eserleri ve içerdikleri temalar düşünüldüğünde kadın karakterlerin duygu dünyası ön plana çıkmaktadır. Bu durum geçmişten günümüze kadın okurların “aşk romanı” üzerindeki ilgilerinin bir tezahürü olarak kabul edilebilir. Nitekim daha çok aşk teması etrafında şekillenen kitapların okunma grafikleri incelendiğinde de söz konusu kitapların kadın okurlar tarafından daha çok dönüşümde olduğu görülebilir. Örneğin Charlotte Bronte tarafından kaleme alınan Jane Eyre isimli romana ait ödünç almalar %100 oranla kadınlara aittir. Bununla birlikte popüler aşk romanları dendiğinde örnek verilebilecek yazarlardan olan Sarah Jio'nun kitaplarında da benzer okuma oranları görülmektedir. Yazarın Yeşil Deniz Kabuğu isimli aşk romanına ait ödünç alma işlemlerini %57.50 oranında kadın okurlar, %22.50 oranında erkek okurlar; yapılırken %20 oranında ise cinsiyet bilgisi paylaşılmayan okurlar gerçekleştirmiştir.

Edebî ürünlerin okurunda dolaylı veya doğrudan estetik duyuş yarattığı düşünülürse okurun kitaplar aracılığı ile dünyayı daha iyi tanıyabildiği ve anlamlandığı söylenebilir. Okumaya yönelik tercihlerse beraberinde bazı tartışmaları getirir. Örneğin romanların ahlaki boyutu ve anlattığı konular ile uyandırdığı “zevk ve istek”ten çekinen eleştirmenler bir yönüyle kadınların aşk romanları okumasını tehlikeli bulurlar. Bununla birlikte kadın olma deneyimi ile kadın olarak okuma etkinliği arasında bir bağ bulunur. Bu bağ kadın okurlara kadınlığı tanıma ve toplumsal kadını imgelerini irdeleme ve cinsiyetçi dilin sorgulanmasına imkân tanıyarak toplumsal tabuların tartışılmasına meşruluk kazandırır. (İrzık, 2021: 41) Bu bağlamda kadın yazarlara ve özelde kadın gözünden dünyayı anlatan romanlara yönelik kadın okurların ilgisi toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda artan tartışmaların kökenine inebilmek ve oluşum süreçlerini görebilmek açısından önem taşıdığı ifade edilebilir.

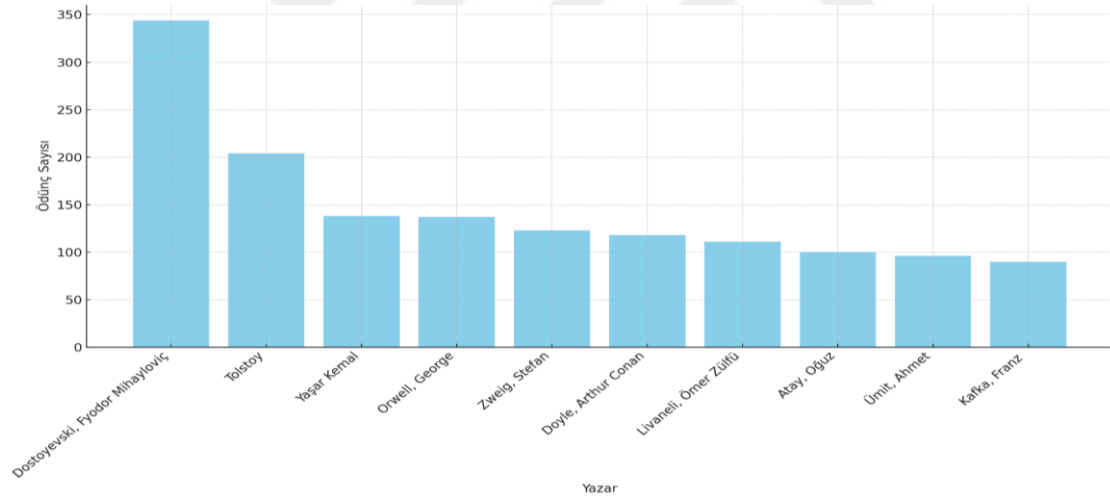
Kadın okurların erkek okurla benzerlik kurduğu noktalardan birisi Dostoyevski’dir. Her iki cinsiyet grubunda da söz konusu yazar, listede birinci sırada yer almaktadır. Ancak erkek okurların kadın okurlara göre Dostoyevski’ye yönelik daha yoğun bir ilgiye sahip olduğu söylenebilir. Erkek okurların ilgi ağını görebilmek her iki cinsiyet grubunun da okuma ile kurduğu ilişkinin izlerini sürebilmek açısından önem taşır.

Erkek okurlarda yazar-eser çeşitliliği daha sınırlı bir çerçeveye sahip olduğundan her iki grafikte birlikte verilmiştir. Bu durum, yazarlar, eserler ve okurları arasında ilişki kurabilmek adına söz konusu erkek okurlarda işi kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda erkeklerin okumayı tercih ettiği ilk 10 kitaba ve yazara dair bilgiler şu şekildedir:

Grafik 9: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 10: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Erkeklerin okuma grafiğine bakıldığında kadın okurlara göre daha dar bir alanda dolaştıkları ve daha çok klasik eserlere yöneldiği görülmektedir. Bununla birlikte erkek okurların eğilimi daha çok Rus edebiyatına yönelik olup bu edebiyat içerisinde de Dostoyevski ağır basmaktadır. En çok okunan kitapların temaları düşünüldüğünde hayata dair duyulan varoluş ve siyasi kaygılar ön plana çıkmaktadır. Bu durum, halihazırda “erkeklik” tartışmalarına da bir kapı aralar. Nitekim erkek okurların daha çok okumayı

tercih ettiği kitaplar, okumanın hayatla kurduğu ilişki düşünöldüğünde bazı problemlerin deşifre edilmesine olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda Rus edebiyatına yönelik ilginin açılmasına ihtiyaç vardır.

Günümüzde erkeklerin toplumsal hayatta kadınlara göre daha fazla söz sahibi olduğu ve daha rahat yaşadığı düşünölmektedir. Bu durum beraberinde bazı cinsiyet tartışmalarını getirir ve kadınlara yönelik yeni toplumsal eylemler oluşturulur. Cinsiyetler üzerinde yapılan tartışmalar “kadınlık” kavramını tartışmaya açtığı gibi “erkeklik” kavramını da tartışmaya açar ve bu kavrama yönelik bazı dikkatler içerir. Feminist söylemde “tahakküm” olarak negatif şekilde değeriendirilen “eril” duruş bazı düşünürler tarafından farklı şekillerde açıklanır. Başta erkeğe yüklenen “ezici” sıfat zamanla erkeğin toplumsal süreçlerle izah edilmesine evrilir. Nitekim erkek kimliği yalnızca biyolojik bir oluşuma değıl aynı zamanda tarihsel bir sürece dayanır.

Tarihsel süreçte ise toplumların cinsiyetlere verdiği bazı roller vardır. Erkeğe düşen rol ise bazı “yükleri” taşıyabilmektir. Bu durum sosyal hayatta erkeğe her ne kadar daha rahat bir hareket alanı tanıyor gibi görünse de esasında durum öyle değıldir. Nitekim “Goldberg’e göre erkeğe sınırsız bir özgürlük alanı tanıyor gibi görünen toplumsal yaşam, aslında erkek için kabullenerek yaşamını düzenleyeceği sınırlar belirlemektedir. Erkek, ancak belirlenen bu sınırlar içinde kaldığı sürece gerçek bir erkek olarak toplum tarafından onaylanacak ve sosyalleşme süreçlerine dahil edilecektir” (Yıldız & Tekke, 2020: 133).

Erkek cinsiyetinin tarih sahnesinde edindiğı bu rol onun toplumsal yaşamdaki tutumunu da belirlemiştir. Toplumların sosyo-kültürel değerieleri düşünöldüğünde ise Türk erkek okurlarının Rus yazar ve eserle kurduğu ilişki bu toplumsal roller temasından hareketle gözlemlenebilir. Nitekim modernleşme sürecinde tartışmaya açılan “erkek” kimliği beraberinde bazı toplumsal sıkıntıları da getirmiştir. Bu sıkıntıların izlerini ise Dostoyevski romanlarında sürmek mümkündür. Romanlarda erkeğin sosyal hayatta konumlanması, yanlışlar sebebiyle dışlanması; kadınlar karşısındaki çıkmazı ve hayat konusunda ne yapacağını bilememesinin Türk erkek okurunun bu romanlara duyduğu ilgiyi besleyen sebeplerden biri olduğu söylenilebilir.

2.3. Kanon Çıktısı: Fakültelere Göre Okur Profilleri

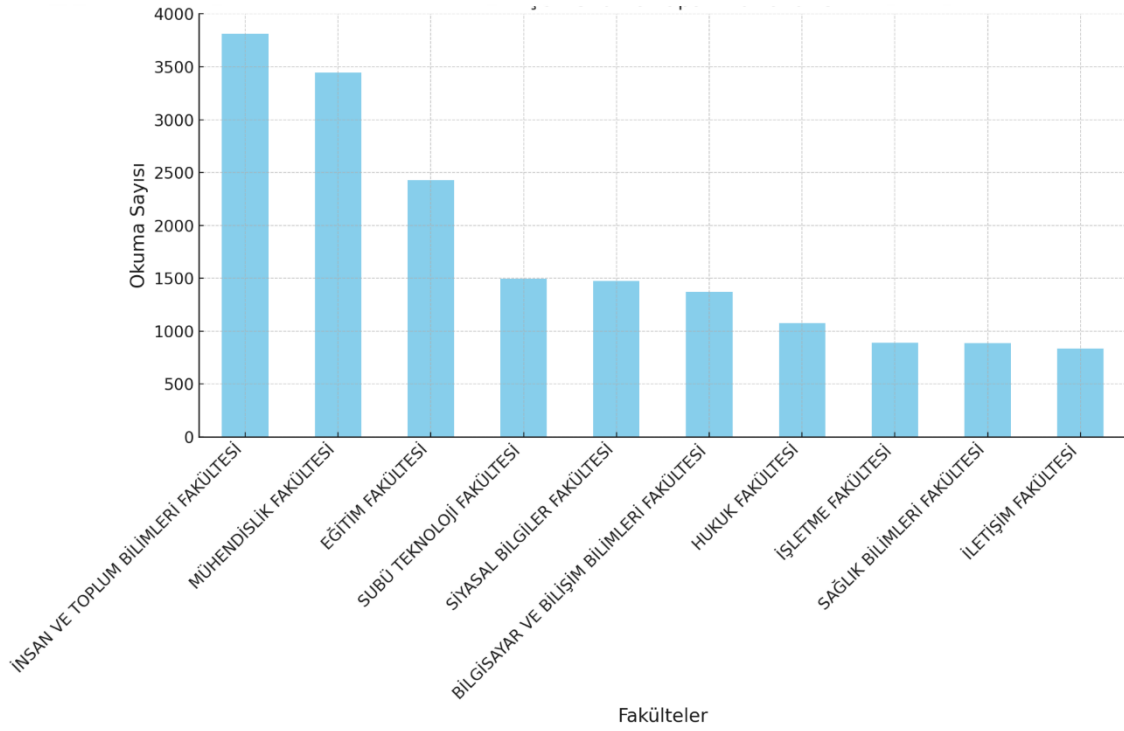
Fakülteler belirlemiş oldukları kazanım ve benimsemiş oldukları ekoller ile kütüphanelerin kullanımını şekillendiren yapılardan birisi olarak karşımıza çıkar. Kütüphane kullanım oranlarında fakültelerin bu kadar belirleyici olmasında birden fazla sebep olduğu düşünülebilir. Nitekim bir fakültenin yeleri aynı zamanda fakültedeki ilgili bölümlere yatkınlıklarını göz önünde bulundurarak bazı tercihler yaparlar. Örneğin, kitap okumayı seven ve kitaplarla uğraşan bir kişi kendi edebî zevkinin yönlendirmesi ile genelde İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'ne özelde ise Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yönelebilir. Aynı şekilde tarih, felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi bölümlere öğrenciler kendi ilgi alanları doğrultusunda gelmiş olabilirler. Bu sebeple ilgi alanları hakkında daha fazla söz sahibi olabilmek ve kendi yeterliliklerini kazanabilmek amacıyla bazı okuma faaliyetleri geliştirirler. Bu okuma yolculuğunda öğrencilere kendi kütüphaneleriyle beraber niversitenin kaynakları da eşlik eder.

Okur eğilimini etkileyen söz konusu unsurlardan birisi de üniversitedeki kütüphanede bulunan kaynakların varlığıdır. Nitekim bir niversite kütüphanesi sahip olduğu kaynakları ihtiyaç ve talepler doğrultusunda şekillendirir ve kütüphane ders içeriklerine doğrudan etki edecek kaynaklar barındırır. Bu durum da fakülte kazanımlarının ve fakültedeki ekollerin okuma eylemi üzerindeki etkisine bakmayı zorunlu kılar. Bu bağlamda bir okuru etkileyen temel sebeplerden birisinin bulunduğu/yaşadığı çevrenin ideolojik gerçekliği olduğu dşnldğnde bu zorunluluk önemini perçinler. Nitekim bir okur da çevresindeki ideolojik duruma ve kendi ideolojik durumuna göre bir okuma eğilimi gösterir. İdeolojinin bir okurun tercih ettiği kitap ve yazarları etkilediği göz önünde bulundurulduğunda bir "kanon" olduğundan söz etmek gerekir.

Kanon kelimesi tarihte pek çok farklı anlamda kullanılmıştır. 16. Yüzyıla kadar kilisenin etkisi altında sınırları belirlenmiş olan kanon kavramı, takip eden yüz yıllarda daha seküler bir anlam kazanarak bugünkü temsiline ulaşmıştır. (ıkla, 2007: 48) Daha önce kilisenin belirlediği sınırlar içerisinde yaşanan, düşünülen, okunulan bir sosyal ortamı temsil eden bu kavram daha sonraları "din" etkisinden sıyrılarak "edebî" bir kimlik kazanır. Edebî kanonu oluşturan eserler bir zümre/düşünce/kültür tarafından belirlenir. Bu sebeple edebî kanon kavramının tanımı "herhangi bir otoritenin ya da otoritelerin kutsadığı iyi yazarlar listesi ve buna eklenecek isimlere verilen izin ya da onay" (Parla,

2004, 51) şeklinde yapılabilir. Buradan hareketle kanonun dolaylı veya dolaysız seçimlerin sonucu olduğu söylenebilir.

Bu seçimleri belirleyen pek çok farklı güç vardır. Yönetici ve seçici grupların ideolojik gerçeklikleri, metnin ve yazarların okurları ile kurduğu ulusal/kültürel ilişkiler; eserin okurla buluşması için “uygun” edebî türün seçilmesi gibi unsurlar kanonun çerçevesini çizen hudut çizgileri olarak söylenilebilir. (Anar, 2013: 16) Bu bağlamda fakülte öğrencilerinin okur eğilimlerini belirleyen unsurları tartışırken edebiyattaki kanonun varlığını göz ardı etmemek gerekir. Bu durum genelde en çok okuyan fakültelere ve özelde fakülte içindeki bölümlerin okuma grafiklerine bakıldığında netlik kazanacaktır.

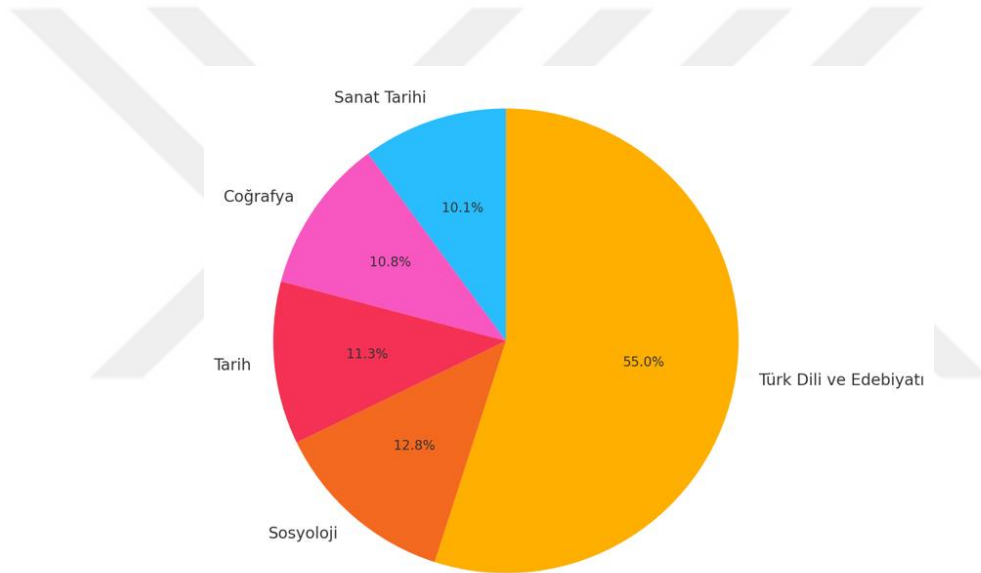

Grafik 11: Fakültelele Göre Ödünç Alma Sayıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3.1. İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Okur Profili

Kütüphane kullanım oranlarına göre bir sıralama yapıldığında İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'nin ilk 10 fakülte içerisinde ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu veriler genelde fakülteye ait bir yorum yapmaya kapı aralamak konusunda yeterli olsa da özelde fakültenin bu okuma oranına ulaşmasının arkasında yatan sebebi irdelemek gerekir. Bu durum da beraberinde fakülte bünyesinde bulunan 12 farklı bölümün okur verilerine bakmayı gerekli kılar. Nitekim bu veriler bir okur sosyolojisi oluşturmak açısından önem taşıdığı gibi edebî ürünlere ait kanonik bir yapının da varlığını ifşa etmek açısından değer taşır.

Grafik 12: Bölümlere Göre Kitap Okuma Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, fakültedeki diğer bölümlerle ortak bir çalışma alanına sahip olsa da “edebî ürün” ile doğrudan ilgilenen bir bölüm olması sebebiyle edebî ürünleri en çok “tüketen” bölümler arasında ilk sırada yerini alır. Grafik bölümlerin sahip olduğu tematik gerçekliğin tüketim üzerindeki rolüne yönelik bir ilgiyi beraberinde getirir. Söz konusu bölümler merkeze alındığında en çok okuyan ilk beş bölüm içerisinde dikkat çeken bölümlerden birisi coğrafya bölümü olur. Nitekim “edebî eser” düşünüldüğünde sosyoloji, tarih ve sanat tarihi bölümlerinin kazanımları edebî bir ürüne yönelik ihtiyacı beraberinde getirir. Bu sebeple bölümlerin hangi esere ve türe ilgisinin

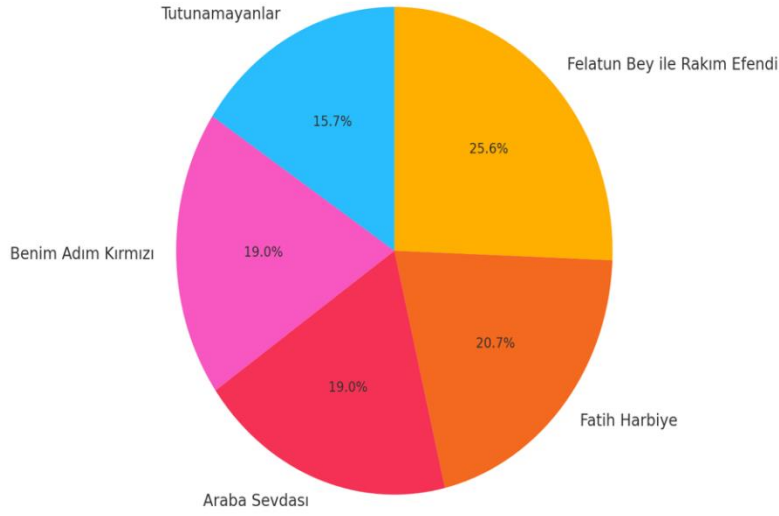
olduğunu belirlemek eser, yazar, tür özelinde bir edebiyat sosyolojisi incelemesini mümkün kılar.

2.3.1.1. Bir Örnek: Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Okur Eğilimi

Edebiyat, tanımlamak tam olarak mümkün olmayan; farklı tanımlar yapılsa da herkes tarafından kabul edilmiş ortak tanımı bulunmayan bir sanat dalıdır. Bununla birlikte kendine ait yöntemleri olduğu için de çok geniş bir çalışma sahasından oluşur ve içinde pek çok bileşen bulunur. Bu sebeple bir program olarak edebiyat öğretimi hedeflendiğinde ilk olarak programının sınırlarını belirlemek gerekir. Bu gereklilik de farklı unsurlar etrafında oluşturulur.

Bir eğitim programının geliştirilmesi için amaç, muhteva, metot ve değerlendirme süreçlerinin arasında kurulan dinamik yapıya ihtiyaç duyulur. (Kısakürek, 1969: 46) Amaç ve muhteva arasında kurulacak dinamik ilişki, programın kazanım ve çıktılarına da doğrudan etki eder. Bir edebiyat eğitiminin özü ise öğrencilere duyuş, düşünüş ve yaşayış bakımından dengeli bir gelişim sağlamaktır. (Kavcar, 1987: 266) Bu gelişim öğrencinin edebiyat aracılığı ile estetik bir hazza ulaşmasını bu da öğrencinin entelektüel birikim kazanarak toplumsal yaşama yönelik bir refleks kazanmasını sağlar. (Uçan'dan akt. Demir, 2016: 50) Dolayısıyla edebiyat öğretimi veya tüketimi dolaylı olarak sosyolojik bir kimliğe sahiptir.

Bununla birlikte edebiyat öğrenimi bireysel bir çaba ve ilgiye ek olarak bir öğretici/program tarafından gerçekleştirildiğinde programın sınırlarını belirleyen unsurlara bakılmalıdır. Söz konusu bir Türk Dili ve Edebiyatı bölümü olduğunda sosyolojik gerçekliğin izlerini sürmek için “kanon” oluşturan eserlerin temalarına bakmak yani “muhteva” ile temas kurmak gerekir. Nitekim muhteva, okurun eserle kurduğu bağı bir “bölüm” temele alındığında daha da anlamlı kılar. Bu sebeple öğrenci/okur ve muhteva arasında kurulan ilişkinin etkilerini görebilmek açısından tercih edilen ürünlere bakmak gerekir.

Grafik 13: Bölüm Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türk Dili ve Edebiyatı bölümü kendi içerisinde farklı çalışma sahalarına sahiptir. Bu sahalardan birisi de Batılaşma etkisi altında bir edebî gelişim gösteren Modern Türk Edebiyatı veya Yeni Türk Edebiyatı olarak adlandırılan çalışma sahasıdır. Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'ı takip eden yıllardan başlayarak günümüze kadar gelen geniş bir süreci kapsar ve kendi içinde farklı dönemlere ayrılır. Bu dönemlerin ilkinin Tanzimat süreci oluşturur. Bu dönemde bir edebî tür olarak “roman” ile Türk edebiyatı ve toplumu ilk tanışıklığını yaşar. Ancak romanın doğumu Türk edebiyatı özelinde bazı istisnalara sahiptir. Nitekim Türkiye’de roman türü ortaya çıkarken Avrupa’da olduğu gibi evrimsel bir süreci takip etmez ve köklerini Tanzimat döneminde yapılan yenilikler oluşturur. (Evin, 2004: 46) Bu dönem yüzeysel anlamda Osmanlı’nın yönünü Batı’ya çevirmesini temsil eder ve bu durumda beraberinde bazı edebî meseleleri getirir. Bu dönüş imparatorluğun Doğu ile Batı’nın arasında kaldığı (Türkislamoğlu, 2023: 275) bir döneme evrilir ve bu durum dönem romanlarının uzun bir süre muhtevasını oluşturur.

Temelde Türk siyasi ve toplumsal hayatının yapı taşlarından birini oluşturan bu mesele özelde edebiyatın da çalışma sahasına girer ve Tanzimat ve takip eden dönemlerin romanı içerisinde kendi yerini yapar. Dönem romanları Doğu-Batı’yı temsil eden karakterler/tipler üzerinden meseleyi tartışarak okuyucuyu uyarma ve yönlendirme ihtiyacı duyar. İhtiyaç dahilinde bir “üretim kanonu” oluşturulur ve Türk romanında uzun

bir süre bu mesele tartışılır. Siyasi ve edebî olarak süregelen bu tartışmalar okurda da karşılık bularak kendi kitlesini oluşturur. Yazarlar doğrudan veya dolaylı olacak şekilde okurlarıyla “Batılılaşma/Batılama” meseleleri üzerinden diyalog kurar. Üretim aşamasına yansıyan bu kanonik durum; edebiyat tarihinde bir dönüm noktasını temsil etmesi sebebiyle “edebiyat tarihi” öğretimine de yansır. Söz konusu yansıma okurların en çok okuma eğilimi gösterdiği kitaplar üzerinden yorumlanabilir. Nitekim ilk beşte bulunan kitapların ilk üçü Doğu-Batı meselesini konu edinir.

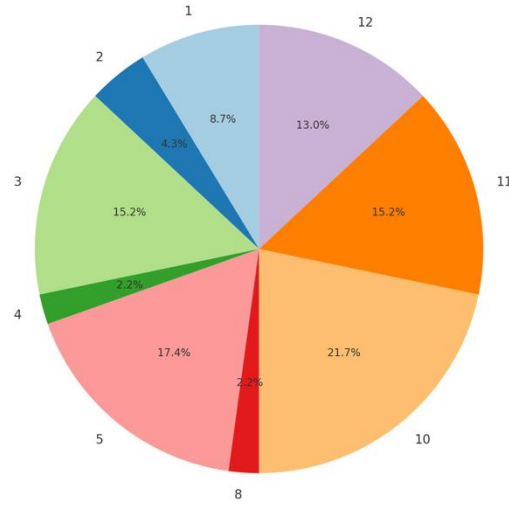
Ahmet Mithat Efendi’nin sosyal yaşama dair fikirlerini sembolleştirerek anlattığı Felatun Bey ve Rakım Efendi romanının temelinde bu durumu sorunsallaştırır. Romanda Felatun Bey sözde Batılılaşmış ve yaşamın her alanda değer kaybederek gülünç duruma düşmüş bir tipken Rakım Efendi nerede nasıl davranacağını öğrenmiş “özde” Batılılaşmayı temsil eden bir tiptir. Romanda Ahmet Mithat Doğu-Batı meselesini yer yer olay örgüsünü keserek kendi fikirleriyle açıklayarak gerek olaylarla gerekse kendi fikirleriyle çatışmadan bir sentez yaratmıştır. (Yeşilyurt, 2014: 304)

Recaizade Mahmut Ekrem tarafından kaleme alınan Araba Sevdası romanı da konusu itibarıyla yanlış batılılaşmayı ele alır. Romanda yanlış idrak edilen batılılaşma kavramının sonucunda doğan olumsuzluklar konu edilir. Romanda Bihruz Bey’in giyiniş; davranış ve konuşma tarzında bir batılı hayat öykünmesi vardır. (Aytaş, 2014: 18) Bunula birlikte Bihruz Bey çağın sosyal gerçekliğini yansıtan bir gerçekliğe sahiptir. Nitekim O, büyük ölçüde romantik Fransız edebiyatının çerçevesi içerisinde oluşturulmuş “hayali dünya” ile gerçek dünya arasında sıkışıp kalmışlığı temsil eder. Yaşadığı medeniyet krizi onun olgunlaşmış bir kimliğe bürünmesi önünde en büyük sorunlardan birisi olur bu sebeple de o adeta “yarım kalmış” bir kişidir. (Kolcu, 2013: 303)

Kaleme aldığı romanlarında kahramanların Batı’ya duydukları hayranlığın peşinden giderek pişman olmalarını ve özlerine dönmelerini işleyen (Bingöl, 2017: 908) Peyami Safa, Fatih-Harbiye isimli romanının çerçevesini de yine aynı sınırlar içerisinde çizer. Romanın baş karakteri olan Neriman’ın iki medeniyet arasında kalışının sancıları okura verilir. Bununla birlikte roman da taşıdığı isimle Doğu-Batı meselesini sembolleştirir. Nitekim Fatih, daha muhafazakâr bir anlayışı temsil ederken Beyoğlu, özgürlüğü ve Batılılaşmayı temsil eder. Romanın karakteri olan Neriman’ın kökleri Fatih’e ait olsa da Neriman zamanla bu gerçeklikten uzaklaşarak Fatih ve Beyoğlu çevrelerine farklı gözle

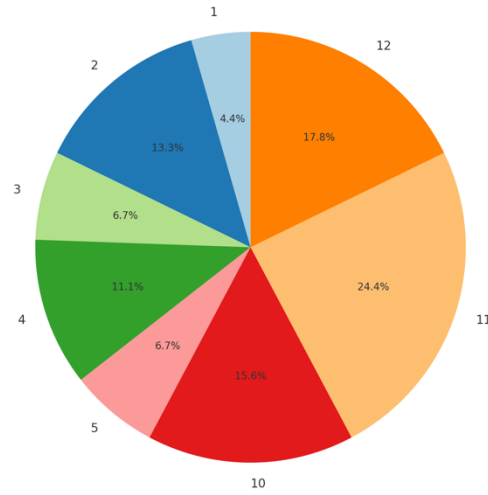
bakmaya başlar. Nitekim birinden nefret ederken diğerine sempati duyar (Tekin, 1999: 172).

Söz konusu eserlere bakıldığında okuru okumaya yönlendiren sebeplerin içinde ön plana çıkanın ders içerikleri olduğu görülmektedir. Bu durum, edebiyat öğretimindeki müfredatta kullanılan temaların okuru etkilediği ve yönlendirdiğini tespit atmak açısından değer taşımaktadır. Nitekim bir dönemin yazarları tarafından oluşturulan “üretim kanonu” günümüzde önemli bir tarihi dönemin kaynağı olması sebebiyle okurun “tüketim kanonu” haline gelmiştir. Bu bağlamda söz konusu eserlerin okunma trafiğini de bakmak okuru yönlendiren sebeplerin başında eğitim programının olduğunu gösterecektir. Nitekim Araştırmanın nesnesi haline gelmiş olan eserlerin bazılarının “edebî” değeri günümüzde dahi tartışılmaktadır. Burada okurun temel hareket noktasının “edebî haz” olmadığı ihtimali önem taşımaktadır. Öyle ki özelde eserlerin öne çıkardığı Doğu-Batı meselesini takip etmek için tercih edilebilecek farklı ve edebî eserler olduğu düşünülmelidir. Nitekim Orhan Pamuk tarafından kaleme alınan ve Türk edebiyatının ilk postmoderen anlatısı olarak kabul edilen Beyaz Kale isimli roman da Doğu-Batı meselesini ele almasına rağmen “en çok okunan” eserler arasında yer bulamamıştır. Jale Parla’nın eser hakkında “Beyaz Kale, romansa realitenin eklemlendiği (edebî gerçekliğin en geniş tanımıyla) gerçekçi bir roman...” (Parla’dan akt. Koçakoğlu, 2011: 193) şeklindeki yorumu da göz önüne alındığında okurun temel amacının “eğitim” olduğu netlik kazanır. Bu ihtimalin çerçevesini çizebilmek adına eserlerin okunma grafiklerine bakmak yerinde olacaktır.

Grafik 14: Araba Sevdası Romanının Aylara Göre Okunma Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 15: Fatih Harbiye Romanının Aylara Göre Okunma Oranları

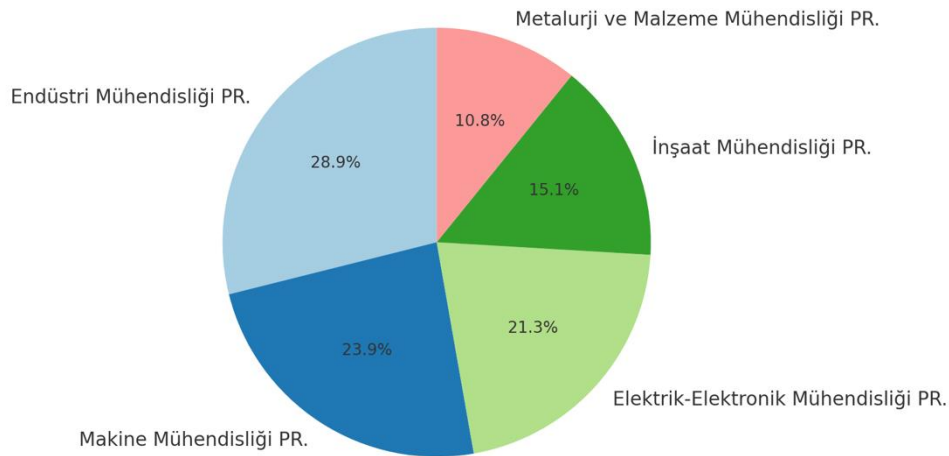
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafiklere bakıldığında eserlerin en çok okunma sayısına ulaştığı dönemlerin Güz döneminin başlangıcına denk gelen Ekim, Kasım, Aralık aylarında olduğu ve vize-final haftalarına denk geldiği düşünüldüğünde öğrenciyi okuma iten gücün “ders-hoca-sınav” üçgeni olduğu belirginleşecektir.

2.3.2. Diğer Fakültelerin Okur Eğilimleri

2.3.2.1. Mühendislik Fakültesinin Okur Eğilimleri

Üniversite geneline bakıldığında en çok okuyan fakültelerden birisi de Mühendislik Fakültesi'dir. Mühendislik Fakültesi'nin edebiyatla olan ilişkisi düşünüldüğünde edebî ürünlere gösterdiği ilgi oldukça dikkat çekicidir. Nitekim bu ilişki bir eğitim programının getirisi olarak değil bireysel ilgi ve ihtiyaçların sonucu olarak şekillenir. Bu bağlamda Mühendislik Fakültesi'nin temelde entelektüel gelişime yönelik ilgisi zorunlu olarak bu gelişime katılmak durumunda olan diğer fakülte ve bölümlerin ilerisinde olduğu görülmektedir. Bakıldığında İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'nin derslerle ilgisine rağmen toplam ödünç alma miktarı 3813 iken Mühendislik Fakültesi'nde bu sayı 3445'tir. Derslerin okumaya etkisi düşünüldüğünde sayıların yakınlığı mühendislik bölümü öğrencilerinin “okur” yatkınlığının daha yüksek bir düzeyde olduğunu göstermektedir.

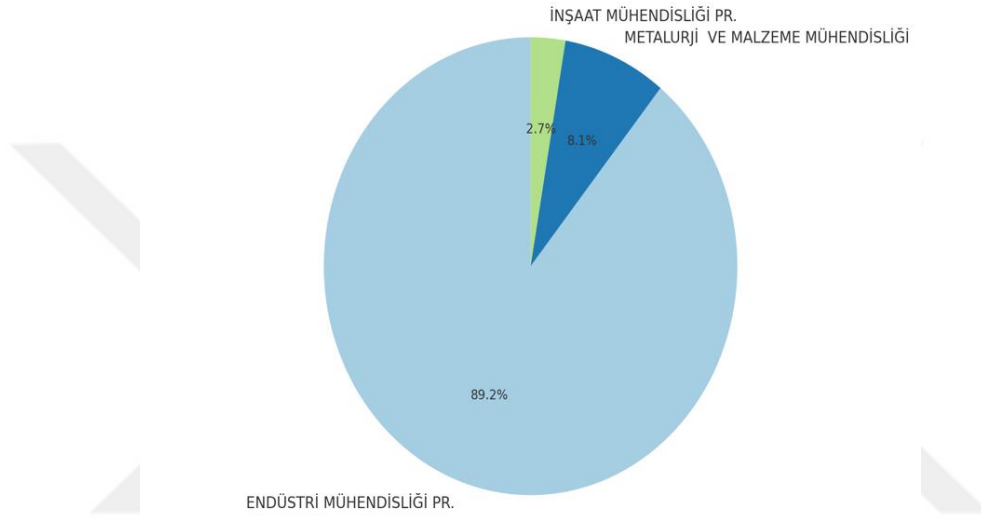

Grafik 16: Mühendislik Fakültesi Bölümlerinin Okuma Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

En çok okuma oranına sahip bölüm olarak Endüstri Mühendisliği bölümünün okuma eğilimine bakıldığında ilgili bölüm öğrencilerinin daha çok popüler yönü ağır basan ve günlük tüketime daha açık romanları tercih ettiği görülür. Nitekim en çok okunan kitaplar listesinde Zülfü Livaneli'nin Serenad isimli romanı ile Adam Fawer'in kültleşmiş eseri Olasılıksız bulunur. Listede edebî yönü daha ağır basan eserlerden ise Tolstoy'un Anna Karenina'sı ve Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar'ı bulunur. Bununla beraber fakülte genelinde olduğu gibi Endüstri Mühendisliği bölümünde de en çok tercih edilen Amaç:

Sürekli İyileştirme Süreci isimli kitaptır. Bu kitap kurgusal bir yapıt olmasına rağmen dünyanın pek çok üniversite ve bölümünde bir ders kitabı olarak kullanılmaktadır. Daha çok iş ve aşk ikilisi etrafında gezinen roman bölüm öğrencileri tarafından “en çok okunan” kitap olmuştur. Kitabın ilgili bölümün kazanımları ile olan bağı düşünüldüğünde “okur” üzerindeki temel etkinin yine “ders-hoca-sınav” olduğu gerçeği belirecektir. Nitekim fakülte genelinde bir okuma grafiği çıkarıldığında Endüstri Mühendisliği öğrencilerinin en çok okuduğu kitaba dair önemli bir veri ortaya çıkar.

Grafik 17: Amaç: Sürekli İyileştirme Süreci İsimli Kitabın Bölümlere Göre Okunma Oranı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Söz konusu kitabın Mühendislik Fakültesi bölümündeki okur kitlesinin %89.2’si Endüstri Mühendisliği Bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır. Eserin iş hayatını ve aşk temasıyla da birlikte sosyal hayatı içine aldığı düşünüldüğünde ilgili bölüm öğrencileri tarafından okunması okurun esere yönelmesinde etkili olan güçlerden birinin de “sosyal fayda” olduğu çıkarılabilir. Bununla birlikte farklı satış ve okur platformlarında eser hakkında okurlar tarafından yapılan yorumlar eserin okunmasında “ders-hoca-sınav” üçlüsünün etkisi olduğunu göstermektedir.

alitr05

13 Mayıs 2024

Bize Endüstri Mühendisliği için hocalarımız önermişti. Önerdikleri kadar varmış. Bir işletmedeki sorunlar nasıl çözülür, iş hayatıyla uğraşırken aile hayatı nasıl düzene koyulur gibi birçok karmaşanın aslında iyi bir planla çözülebileceğini gösteren güzel bir roman. Kesinlikle tavsiye ederim, çok şey kazanacaksınız.

Bu yoruma katılıyor musunuz?

Evet (0)

Hayır (0)

Bu Yorumu Yanıtla

Berfin35

19 Mart 2024

Endüstri Mühendisliği lisansımı yaparken okumuştum. Çok eğitici bir kitap. Kesinlikle tavsiye ederim.

Bu yoruma katılıyor musunuz?

Evet (0)

Hayır (0)

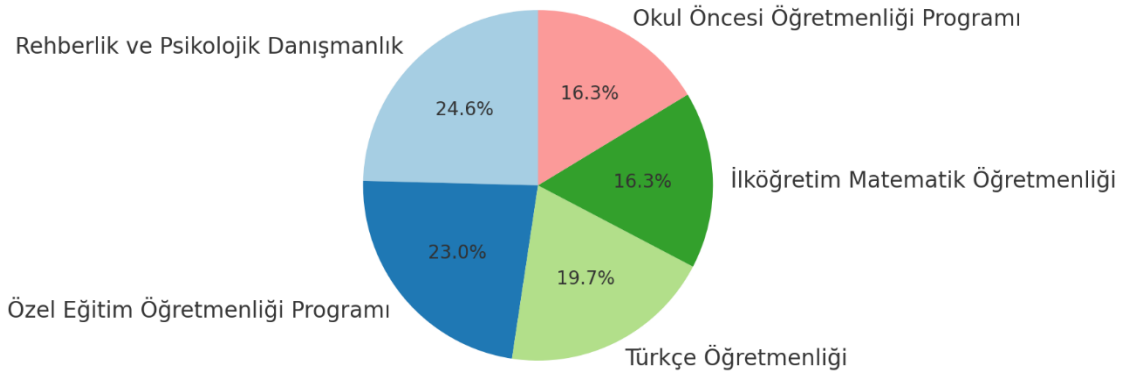
Bu Yorumu Yanıtla

Görsel 1: Kitapyurdu Kullanıcı Yorumları

Kaynak: Kitapyurdu İnternet Sitesi

2.3.2.2. Eğitim Fakültesi Okur Profili

Eğitim Fakülteleri okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak ve öğretmen adaylarına gerekli yeterlilikleri sağlamak amacıyla hizmet veren kurumlardır. Öğretmenlerin kişisel gelişimlerine yönelik sergilemiş oldukları performans yetiştirecekleri nesilleri de doğrudan ilgilendirmesi sebebiyle bölüm öğrencilerinin entelektüel gelişimin aşamalarından birisi olan kitapla kurduğu diyalog oldukça önem taşımaktadır. Nitekim iyi bir “okur” olmak bireyi toplumsal döngüye soktuğu gibi bireyin toplumdaki itibarını da şekillendirir. Bu sebeple eğitim programlarındaki öğretmen adaylarının okurluk düzeyleri bireysel gelişimi etkilediği gibi özünde toplumsal gelişimin temelini de oluşturur. Bu sebeple bir öğretmen adayının kitapla kuracağı her temas onun entelektüel algısına dolaylı veya doğrudan olacak şekilde katkı sağlayacak bu durumda mesleğinin çıktılarını etkileyecektir. Bu çıktılara ne düzeyde ihtiyaç duyulduğu ve hangi kaynaklardan beslenildiğini görmek ise bir öğretmen adayının ilgi-ihtiyaç eksenlerinin çerçevesini çizmek açısından önemlidir. Bu bağlamda ilk olarak Eğitim Fakültesi öğrencilerinin ne düzeyde okuduklarının tespitine ihtiyaç vardır.

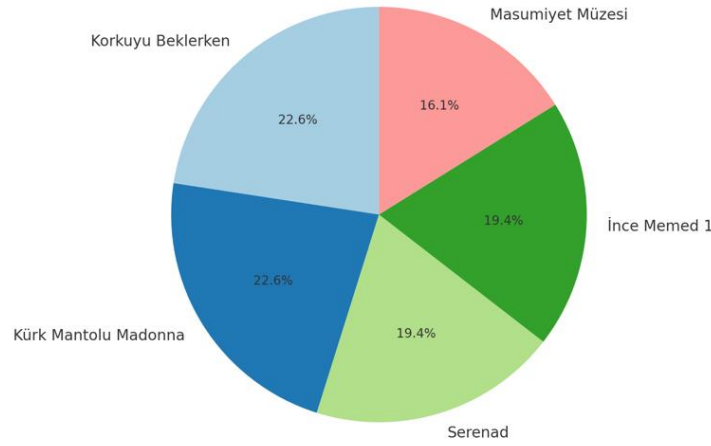

Grafik 18: Bölümlere Göre Okuma Oranı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafiğe bakıldığında dikkat çekici unsurlardan birisi Türkçe Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin okur eğilimleridir. Nitekim “edebiyat” bir dilin ürünü olarak en çok “dil” ile ilgili bölümlerin ilgi odağında olması gerekir. Bu sebeple fakültenin en yüksek okur oranında Türkçe Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin bulunmaması ilginçtir. Bununla birlikte Türkçe Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin okuma eğilimi gösterdiği ürünler daha çok edebiyatı belli dönemleriyle müşahhas olmuş eserlerdir. Bu bağlamda bölüm öğrencilerinin okuma eğilimlerinin Türk Dili ve Edebiyatı öğrencileri ile aynı “kanonik” yapıdan beslendiği ve aynı çerçeveye sınırlandırıldığı söylenebilir.

Bununla beraber psikoloji ekseninde öğretim programı uygulayan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü fakültenin “en okur” öğrenci grubunu oluşturur. Öğrencilerin psikolojik eğilimlerine göre yön verici konumda olan öğreticilerin kitaplardan psikolojik bir “vaka” olarak yararlanması oldukça muhtemel görünmektedir. Nitekim bir edebî ürün toplumla kurduğu ilişkiyi sosyolojik unsurlar ile açığa çıkardığı gibi psikolojik gerçekleri de içinde barındırır. Edebî ürünün farklı disiplinlere kurduğu temas düşünüldüğünde hem pedagojiye hem de psikolojiye “malzeme” sağlaması kitaplara yönelik bir ilgi/ihtiyaç uyandırır. Bu bağlamda en çok okunan kitaplara da bakmak gerekir.

Grafik 19: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü En Çok Okunan Kitapların Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

En çok okunanlar grafiğine bakıldığında öne çıkan beş kitaptan üçünün psikolojik yönüyle öne çıktığı veya psikolojiye malzeme yani “vaka” çıkaracak temalar barındırdığı göz önünde bulundurulabilir. Nitekim en çok okunan kitaplardan olan Oğuz Atay’ın Korkuyu Beklerken isimli eserindeki aynı isimli öyküde “yaşadığı psikolojik istismar nedeniyle kahraman bunalıma girmiştir” (Emeksiz, 2009: 19).

Yine çok okunanlar listesinde bulunan ve Sabahattin Ali’nin kaleme almış olduğu; aşk- evlilik teması üzerinden kurgulanan Kürk Mantolu Madonna isimli roman da okurlar tarafından her dönemde rağbet gören bir eser olarak kendisinden söz ettirir. Ancak bu popülerlik eserin yalnızca “aşk” romanı olmasından kaynaklanmaz ve eserin edebiyat tarihindeki yeri yalnızca gördüğü rağbet ile açıklanamaz. Nitekim Kürk Mantolu Madonna isimli eser Türk romanı içerisinde “toplumsal sorunlar karşısında bireye bütüncül bir şekilde eğilen” ilk örneklerden olması sebebiyle de önemlidir. Bununla birlikte eserdeki karakterlerin bazılarının sergilemiş olduğu “göze batan” davranışlar da psikolojinin çalışma alanına girer. Öyle ki romanda Hamdi karakterinin sergilemiş olduğu “saldırgan davranışlar” psikoloji literatüründe “savunma mekanizması olarak ele alınmaktadır” (Akfırat, 2012: 154) Eserin psikolojik yönü yalnızca davranışların “birey” olması/olma mücadelesi ile sınırlı değildir. Eserin kadın karakteri olan Maria Puder’in romandaki konumu “sosyolojik” olarak da izah edilebilecek bir iz düşüme sahiptir. Çünkü Puder, toplumsal normları kabul etmeyen ve ataerkil bir düzenle örtüşmeyen bir yapıya sahiptir. Bu sebeple eserin psikolojik boyutu tartışılırken sosyolojik olarak onu besleyen

sebeplere bakmak ve “Raif Efendi’nin Maria Puder’e yönelmesinden önce kadınlarla olan ilişkisini toplumsal cinsiyet ekseninde irdelemek gerekir” (Demir, 2021: 217).

Bu bağlamda söz konusu bölümün ilgisini çeken eserlere baktığımızda genel bir anlamda psikolojik veya psikolojiyi besleyen kitaplara yöneldiğini söylemek mümkündür. Ancak ilgili bölümün okur eğiliminin bir “kanon” ile sınırlı olmadığı söylenebilir.

Benzer bir durumun Özel Eğitim Öğretmenliği ve Okul Öncesi Öğretmenliği programlarında da olduğu söylenebilir. Her iki bölümde de en çok okunan kitaplar listesinde ilk sırada Şeker Portakalı yerini alır. Okul öncesinde öğrencilere/çocuklara verilen eğitimin temel noktasını “değerler eğitimi” oluşturur. Ancak bir dönem bu değerlerin neler olduğu ve nasıl öğretilmesi gerektiğine yönelik büyük bir eksiklik duyulmaktaydı. Bu bağlamda MEB 2022 yılında kapsamlı bir çalışma gerçekleştirerek değerler eğitimi üzerine bir kılavuz kitaplar hazırlamış ve bunu ilgili öğretmenlerin kullanımına sunmuştur. Bu kılavuzda MEB tarafından on “kök değer” belirlenmiş ve bu kökler kapsamında kültürüne bağlı; ulusal ve evrensel duyuşa sahip nesiller yetiştirmek hedeflenmiştir. Değerler eğitimi söz konusu olduğunda akla gelen başlıca kaynaklardan birisi de edebî eserlerdir. Bu sebeple öğreticiler öğrencileri “değerler” açısından besleyecek ürünler kullanmalıdır. “Bu durumda karşımıza çocuklara yönelik hazırlanan eserleri bünyesine alan çocuk edebiyatı kavramı çıkmaktadır” (Musuloğlu, Çelik, Sezgin, Daltaban: 2023: 56). Anlaşıldığı üzere çocuk edebiyatı, bir çocuğun “zihinsel” beslenmesinde oldukça önemlidir. Nitekim “çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun kültürel gelişimine, düş gücünün beslenmesine, okuma alışkanlığı kazanması” yolunda besleyici bir kaynak olarak kullanılır. Bununla birlikte öğreticiler çocuklarda hedefledikleri değer kazanımlarını edebî eserler aracılığı ile yaparlarken eserlerden “çocuğu” anlamak için de faydalanabilirler.

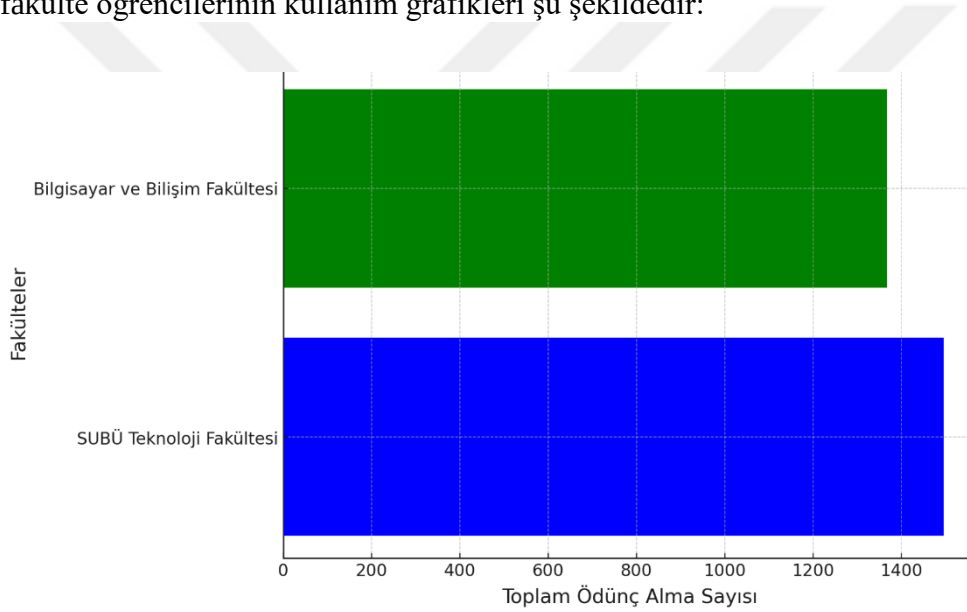
Şeker Portakalı kitabı ve onu takip eden diğer seri kitaplar üzerinde yapılan çalışmalarda MEB’in belirlemiş olduğu on kök değerden altı tanesinin sıklıkla işlendiği belirlenmiştir. (Musuloğlu, Çelik, Sezgin, Daltaban: 2023: 72) Bu bağlamda ilgili iki bölümde de Şeker Portakalı isimli kitabın listede yer alması önemlidir.

2.3.2.3. Teknoloji Temelli Fakültelerin Okur Profili

Sakarya Üniversitesi 2018 yılında uygulamalı bilimler başlığını taşıyan alanlar kapsamında ikiye ayrılmış ve yeni kurulan üniversitenin adı Sakarya Uygulamalı Bilimler

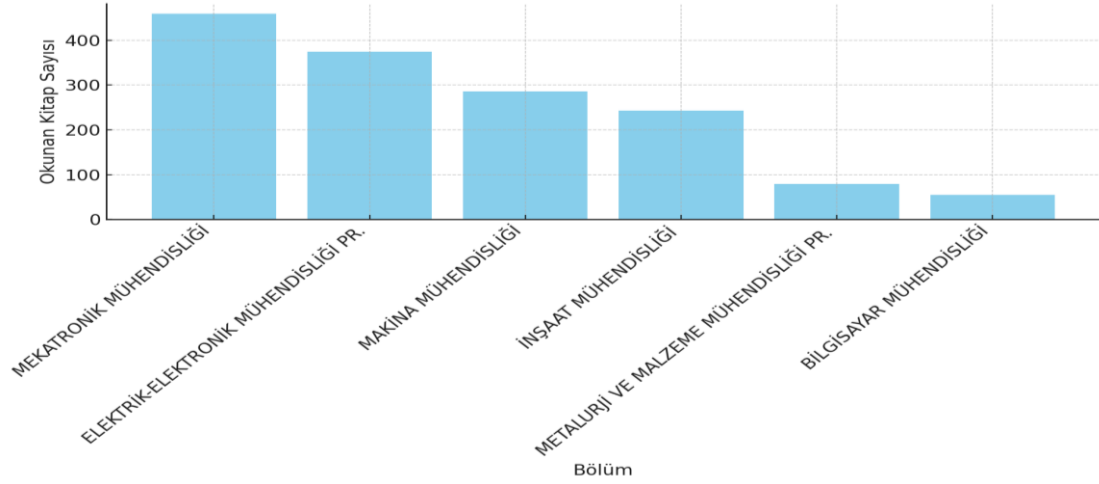
Üniversitesi olmuştur. Bu ayrılma sonucunda üniversitelerin kütüphaneleri de ayrılmış ancak Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi hazırda Sakarya Üniversitesi'ne bağlı kütüphanelerden yararlanabilmekte ve kütüphaneye ait kaynakları da kullanabilmektedir. Bu sebeple kütüphane verileri içerisinde Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi öğrencilerine ait veriler de bulunmaktadır. Bu veriler kütüphane kullanımı oranını etkilediği gibi üniversitenin en çok okuyan üçüncü fakültesi de söz konusu üniversiteye aittir.

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin içerisinde bulunan bölümlerin bazıları Sakarya Üniversitesi bünyesinde de bulunmaktadır. Bu ortaklık iki üniversitenin okur profillerini ortak bir merkezde inceleme imkânı sunduğundan oldukça değerlidir. İki fakülte öğrencilerinin kullanım grafikleri şu şekildedir:

Grafik 20: SUBÜ Teknoloji Fakültesi ve Bilgisayar & Bilişim Fakültesi Ödünç Alma Sayıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 21: SUBÜ Teknoloji Fakültesi Bölümlerinin Okuma Eğilimleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SUBÜ Teknoloji Fakültesi öğrencilerinin okumayı tercih ettiği kitapların genel listesi ise şu şekilde tespit edilmiştir:

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Tutunamayanlar	Oğuz Atay
2	Karamazov Kardeşler	Dostoyevski
3	Suç ve Ceza	Dostoyevski
4	Ejderhaların Dansı	George R. R. Martin
5	Hayvan Çiftliği	George Orwell

Tablo 7: SUBÜ Teknoloji Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sakarya Üniversitesi Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi öğrencilerinin en çok okuduğu 5 kitap ise şu şekildedir:

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Karamazov Kardeşler	Dostoyevski
2	Suç ve Ceza	Dostoyevski
3	Tutunamayanlar	Oğuz Atay
4	Savaş ve Barış	Lev Tolstoy
5	1984	George Orwell

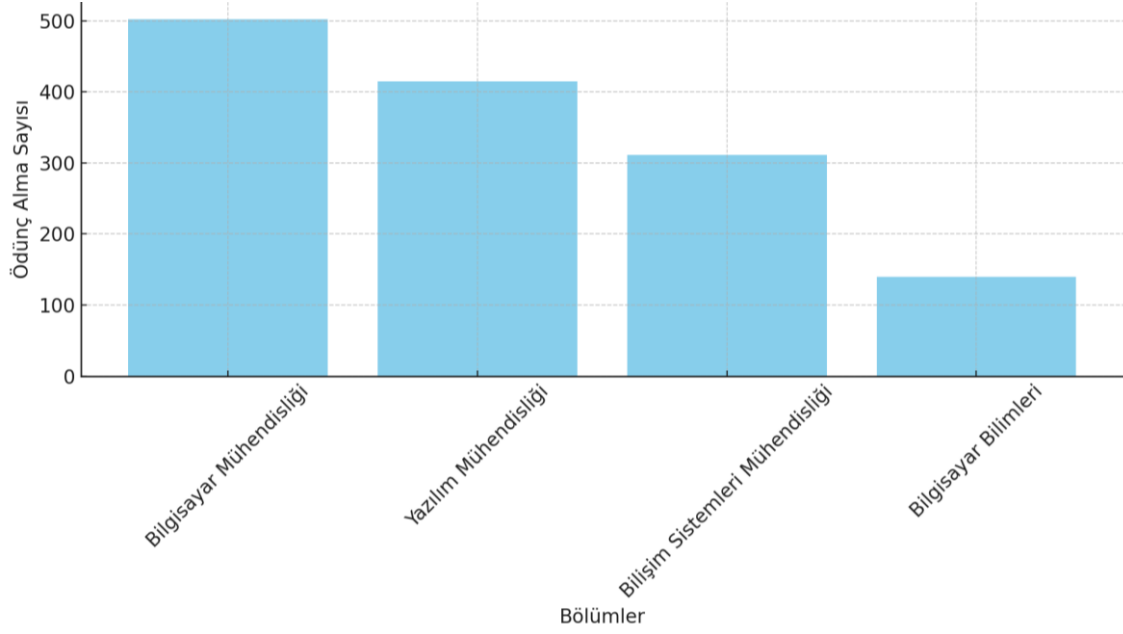
Tablo 8: SAÜ Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Eğitim müfredatları birbirine yakın olan iki fakültenin öğrencilerinin okuma profilleri birbirlerine oldukça yakındır. Okunan beş kitaptan üç tanesi aynı ismi taşımakta farklılığın ise 2 kitapta olduğu görülmektedir. Bununla beraber farklı iki kitabın yazarları aynı ve konuları birbirine yakındır. Bu kitaplar Hayvan Çiftliği ve 1984 isimli kitaplar olup konularının ideolojik bir gerçek etrafında toplanması üniversitenin geneline de bakıldığında okurun ideolojik yargılara göre okuma tercihinde bulunduğu ve günümüz şartlarında popülerlik algısından etkilendiği izlenimini uyandırmaktadır.

Burada listedeki diğer eserlerden farklı olarak 1984 ve Hayvan Çiftliği romanlarının sahip olduğu distopik/anti-ütopik yapıya da değinmek gerekir. Nitekim romanların ana örgüsü ideolojik gerçekliklerden oluşur. Ancak romanların ideolojik gerçekliğinin arka planındaki teknoloji unsurunu göz ardı etmemek gerekir. Nitekim George Orwell'ın kaleme almış olduğu 1984 isimli romanda bir polis devleti vardır ve bu devletin kontrolü medya ve teknoloji aracılığı ile toplumda pekiştirilir. (Çelik, 2015: 69)

Bu aşamada İletişim Fakültesi'nde en çok okunan kitaplar listesinde de %48 okunma oranı ile birinci sırada 1984, %16 okunma oranı ile ikinci sırada yine distopik kurgulu Cesur Yeni Dünya isimli romanının bulunması oldukça dikkat çekicidir.

Grafik 22: Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi Bölümlerinin Okur Eğilimleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

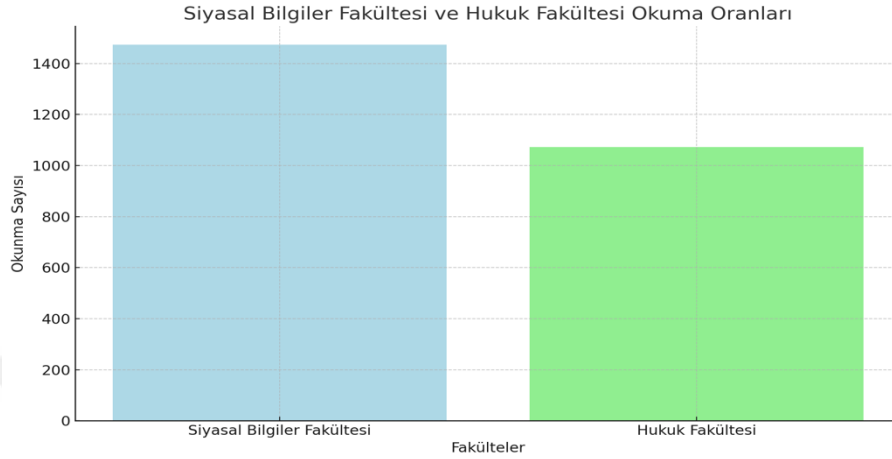
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin tek çatı altında toplandığı mühendislik bölümlerinin bazıları Sakarya Üniversitesinde Mühendislik Fakültesi'nin de içinde bulunması analiz konusunda bazı farklılıklara neden olsa da temelde teknoloji eğitimi veren bölümler içerisinde en büyük okuma oranının Sakarya Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği bölümü olduğunu söylemek mümkündür. Ortaya çıkan veriler okur profilini oldukça farklı bir perspektife sokmakta ve yelpazeyi genişletmektedir. Nitekim incelenen bölümlerde kitapların isimleri şu ana kadar büyük oranda benzerlik gösterirken söz konusu bölüm öğrencilerinin farklı yönde okur eğilimi göstermesi dikkat çekicidir. Örneğin Kuyucaklı Yusuf gibi Türk edebiyatında kült olmuş bir eserin ilk defa listeye girmesi oldukça dikkat çekicidir.

2.3.2.4. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesinin Okur Profili

Türkiye'de üniversiteler öğrencilerini sınavla kabul etmekte ve bir üniversitenin “en yüksek” puanlı bölümlerinin bazılarını Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi içinde bulundurur.

Bu durum “en yüksek” puanı alan öğrencilerin okur eğilimlerine yönelik bir merak uyandırır. “Başarılı” öğrencilerin ne düzeyde okuduğu ve neler okuduğu sosyo-kültürel yapı açısından da önem taşır. Nitekim bu bölümleri kazanabilmek için “çok” çalışan

öğrencilerin okuma eylemi ile ilişki kurmaları başarı ve entelektüel gelişim arasındaki ilişkiyi belirginleştirebilmeye yardımcı olur. İki fakültenin okuma oranları karşılaştırıldığında şu tablo ortaya çıkmaktadır:

Grafik 23: Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi Okuma Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öğrenci sayıları arasındaki farklılık da göz önünde bulundurulursa iki fakültenin ortalama bir okur eğilimi gösterdiği söylenebilir. Nitekim iki fakülte de üniversitenin en çok okuyan 10 fakültesi arasında yer almaktadır. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin eğilim gösterdiği eserlerin bazıları şunlardır:

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Suç ve Ceza	Dostoyevski
2	Tutunamayanlar	Oğuz Atay
3	Hayvan Çiftliği	George Orwell
4	Vadideki Zambak	Honoré de Balzac
5	Kumarbaz	Dostoyevski

Tablo 9: Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin okuma eğilimi üniversitenin genel profiline yakınlık göstermekte ve ortalamayı yakalamaktayken dünyada ideolojik temasıyla ön plana çıkan 1984 kitabının listede yer almaması dikkat çekicidir. Nitekim nispeten diğer kitaplara göre taşıdığı ideolojik tema ile daha siyasi bir kimlikle öne çıkan 1984 isimli

romanın temelde siyasi eğitim veren bir fakülte'deki öğrenciler tarafından okunmaması önemli bir gerçeklik sağlamaktadır. Eser yelpazesine bakıldığında ilgili fakülte öğrencilerinin fakülte kazanımlarından ziyade kendi istek ve zevklerine göre bir okur eğilimi oluşturduğu açıktır. Öyle ki Suç ve Ceza, Tutunamayanlar, Vadideki Zambak, Kumarbaz gibi eserler daha çok psikolojik gerçekliği ile öne çıkar. Bu durum fakülte öğrencilerinin okur eğilimlerinin daha “bireysel” yönde geliştiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

	KİTABIN ADI	YAZAR
1	Suç ve Ceza	Dostoyevski
2	Sineklerin Tanrısı	William Golding
3	Dava	Franz Kafka
4	Puslu Kıtalar Atlası	İhsan Oktay Anar
5	İnsancıklar	Dostoyevski

Tablo 10: Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin En Çok Okuduğu Kitaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hukuk Fakültesi merkeze alındığında ortaya çıkan tablo dikkat çekicidir. İlgili fakülte öğrencilerinin Sineklerin Tanrısı, Dava gibi siyasi gerçekliği içinde barındıran romanlara yönelmesinin arkasındaki sebep eserlerin derin bireysel ve toplumsal sorgulamalar içeren bir gerçekliğe sahip olması olarak düşünülebilir. Nitekim Sineklerin Tanrısı isimli romanda Golding, uçakları düşman saldırısı sonucunda bir adaya düşmüş çeşitli yaş gruplarındaki çocukların hayatta kalması mücadelesini anlatır. Romanda çocukların başlarında hiçbir yetişkinin bulunmamasının ve sosyal kontrolü sağlayacak bir mekanizmanın olmamasının çocukların iç dünyasındaki karanlığı ve şeytani yönü ortaya çıkarması anlatılır. (Barışkaner, 1999: 169) Adaya düşmüş çocukların hayatlarına devam edebilmek için bir sisteme duydukları ihtiyaç özü itibarıyla bir siyasi düzenin varlığını beraberinde getirir. Bu durum yönetme ve yönetilme kavramlarını ve liderlik makamını doğuracaktır. Bu yönüyle romana yaklaşıldığında romanda “insanları kurtarmanın yolunu[nun] medeniyete başvurmaktan geçmekte olduğu[nun]” (Bilginoğlu, 2020: 320) vurgulanması ve bu bağlamda eserin söz konusu fakülte öğrencileri tarafından tercih edilmesi anlamlı bir veri sağlamaktadır.

Listede yer alan ve en çok okunan listesinde üçüncü sırada bulunan Franz Kafka'nın Dava isimli romanı fakülte öğrencilerinin okur eğilimi ile ilgili önemli çıkarımlar yapma imkânı sağlamaktadır. Öyle ki eser Hukuk Fakültesi literatüründe “biricik” olarak kabul edilir ancak eseri biricik kılan “hukuk üzerine yazılmış olması değildir.” Hukukçuların eserle ilgilenmesinin arkasında Kafka'nın eser içindeki tutumu yani hukukun kazanımlarını reddeden bir hukukçu kimliğine bürünmesi yatar. (Çataloluk, 2011: 235) Romanda başkarakter Joseph K. hiçbir neden yokken tutuklanır. Bunun üzerine “K. kendini savunmak için çeşitli yollar dener, avukatlarla görüşmeye çalışır, en sonunda bunun fayda etmeyeceğine kanaat getirir ve kendi kendini savunmaya çalışır. Ancak bu beyhude bir çabadır” (Şener, 2020: 6). Hukukun trajik durumu sembolleştiren romanda dolaylı olarak bir sistem eleştirisi de yapılır. Sineklerin Tanrısı ve Dava romanlarının temaları düşünüldüğünde sahip oldukları siyasi gerçeklik ile “okur” trafiğine takılması ilgili öğrencilerin edebî eserlerden “besleyici” bir kaynak olarak yararlandığına yönelik bir yorum yapma imkânı sağlar. Bu durum edebî eserin “sosyolojik” bir perspektifle incelendiğinde sağlayabileceği tematik yorumları göstermesi açısından da değer taşır.

2.4. Yayınevleri ve Okur Profilleri

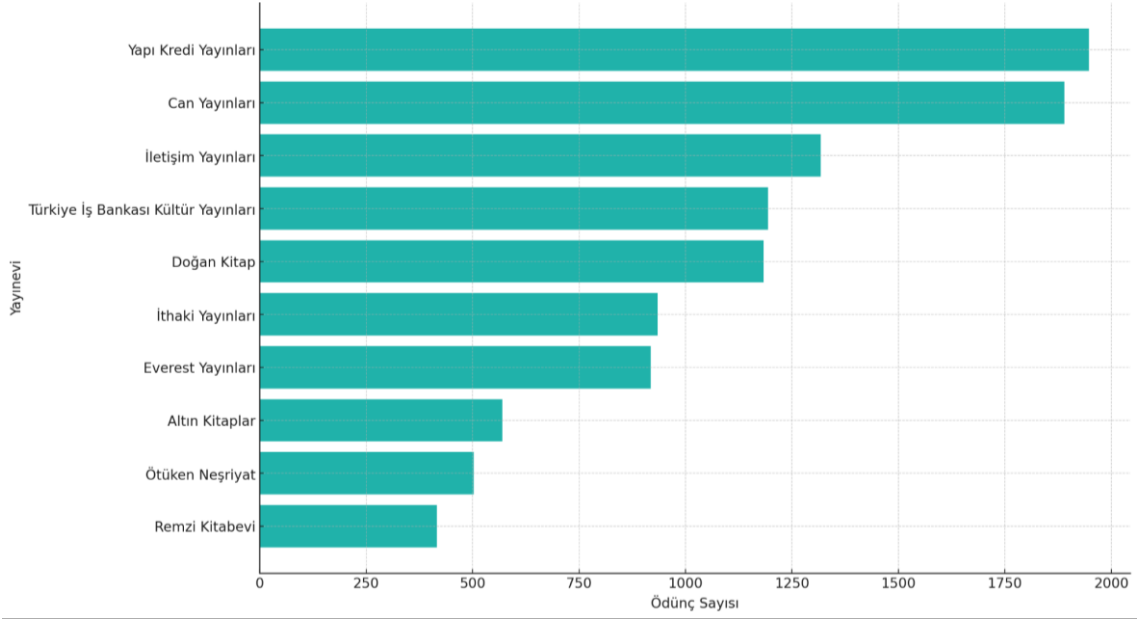
Bir edebî ürünün tercih edilmesi onun sadece iyi bir niteliğe sahip olduğu anlamına gelmez. Eseri okunur kılan sebeplerden bazıları eserin kapak tasarımı, pazar payı, reklam çalışmaları olarak düşünüldüğünde eser yazar-eser-okur üçlemesini aşarak yeni bir boyut kazanır. Bu boyutu derinleştiren unsurların başlıcası ise eseri yayınlayan yayınevinin faaliyetleridir. Yayınevlerinin baskı, telif, ücret, reklam sayılabilecek unsurlarla esere olan etkisi dikkate değer bir durum oluşturur. Edebiyat sosyolojisi incelemelerinde bu belirleyiciler çok dikkate alınmamasına rağmen esere yönelik yeni yorumlamalar çıkartma konusundaki önemi tartışılmazdır. (Tüzer & Hüküm, 2022: 139)

Bir eserin çok satması o eserin edebî değerinin yüksek olduğu anlamına gelmediği gibi hiç satmaması da o eserin kötü bir ürün olduğu anlamına gelmez. Satış merkezli nicelik verileri eserin niteliğinin açıklanmasında doğrudan bir unsur olarak kullanılmasa da esere dair bazı nitelik incelemeleri yapmaya olanak tanır. Nitekim bir eserin çok satması o eserin toplumsal döngüde bir karşılık bulduğu anlamına gelebilir. Bu döngü bazı reklam çalışmalarının sonucunda veya döngüyü etkileyen eğitim, medya, ideoloji gibi sebeplere bağlı olarak gerçekleşir ve bazen esere katkı sağladığından daha fazla zarar verebilir.

Eserin “ulaşılır” olmasına katkı sağlayan bu süreç aynı zamanda ulaşılır olması için eserin niteliğinde bir tahrişe sebep olabilir. Öyle ki günümüzde bazı yayınevleri Türk edebiyatının bazı klasiklerini “günümüz Türkçesi” başlığı ile yeniden basıma gönderir. Eserdeki dilin “ağdalanmasına” neden olan bu durum eserin çok satmasını sağlayıp daha çok kişi tarafından okunmasına neden olurken eserin niteliğinin zarar görmesine de sebep olur. Öyleyse yayınevlerinin eserleri ve yazarları keşfetme; eserleri pazarlama ve dağıtma misyonuna göre toplumsal itibarını ve döngüdeki sayısını artırdığı söylenebilir. Aynı zamanda yayınevleri eserlerin fiyatlarını belirleyici olarak da okunma oranına doğrudan etki eder. Her ne kadar fiyat konusunda pek fazla bileşen bulunsa da temelde kitapların ücreti kâğıt fiyatlarına göre belirlenir ancak telif hakkı süreçleri/ücretleri, talep gibi durumlarda etkilidir. Örneğin George Orwell’ın veya Sabahattin Ali’nin kitaplarının ücreti kâğıt fiyatlarının artmasına rağmen çok yükseliş göstermemiştir. Bunun temelinde yatan sebep telif hakkıdır. Bir yazarın veya eserin telif haklarını alan yayınevi o eserin fiyatı konusunda da belirleyici gücünü artırır. Bu durum bazen yayınevlerinin faydasına olsa da bazen yüksek satış fiyatları sebebiyle eserler beklenen karşılığı bulmayabilir. Bu durum yayınevlerinin bir esere hayat verme konusundaki “aracı” rolünü göstermesi açısından önemlidir.

Yayınevlerinin satış rakamları yani pazar payları kendi okur kitlelerini de oluşturur. Bir kitabın birden fazla yayından olmasına rağmen bazı koleksiyoncuların her kitabı aynı yayından alması kişisel bir zevk de yaratır. Bu durumun arkasında yatan sebepleri araştırmak da sosyolojik incelemeye yeni bakış açıları kazandırabilir.

Sakarya Üniversitesi kütüphanelerindeki yayınların bilgileri incelendiğinde bazı yayınevlerinin ön plana çıktığı görülür. En popüler 10 yayınevi aşağıdaki gibidir:

Grafik 24: En Çok Tercih Edilen Yayınevleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4.1. Yapı Kredi Yayınları

1992 yılında yayıncılık faaliyetlerine başlayan Yapı Kredi Yayınları ilk olarak bankacılık sektörüne yönelik kitaplar yayımlar. Bankacılık sektörüne yönelik bir ilgi oluşturma amacıyla oluşturulan yayının bugün Türkiye’de okurlar tarafından en çok tercih edilen yayınevlerinden birisi haline gelmesi edebiyat sosyolojisi araştırmaları için oldukça ilginçtir.

Bu büyüme ve geniş etki ağının arkasında kurmuş olduğu doğru yayın ekibi ve doğru satış politikaları olduğu söylenebilir. Nitekim Enis Batur’un yayınevi koordinatörlüğüne getirilmesi ile birlikte yayınevinin edebî sermaye ve etkisi gelişim göstermiştir. Bu dönemde yalnızca kitap yayını ile sınırlı kalmayan yayınevi güncel ve merak edilenlere dair bir eksikliği gidermek amacıyla bazı dergiler çıkarmaya da başlamıştır. Dergilerin işledikleri konular da yayınevine kendi okur kitlesini kazandıran unsurlardan birisi olmuştur.

Yayınevini takip edilir kılar unsurlardan bir diğeri de faaliyetlerini kapalı kapılar arkasında yürütmemesi ve görünürlüğü sağlamasıdır. Bunun somut bir örneği olarak İstanbul Beyoğlu’nda bulunan kitap satış mağazasıdır. İstiklal Caddesi’nde bulunan kitap mağazası caddeden gelip-geçenlerin uğrak noktalarından birisi olarak görünürlüğünü arttırmakta ve yayıncılık faaliyetini tanıtmaya yönelik bir durum oluşturmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak etki alanının artmasına bazı yazarların telif haklarını elinde bulundurması da söylenebilir. Sabahattin Ali, Cemal Süreya gibi isimlerin yayın haklarını almış olmaları okurla temasını da “zorunlu” hale getirmiştir. Bununla beraber bugün Yapı Kredi de dahil olmak üzere bazı yayınevlerinin kitaplarını türlere göre kategorilendirerek farklı kapak tasarımları kullanması da yayınevinin dönüşümde kalması ve tanınır olması açısından önemli kabul edilebilir. Nitekim “okur” kitabın somut varlığına ilk defa kapak fotoğrafı aracılığı ile temas sağlar. Bir yazara ait farklı kapak tasarımları eserinden içeriği dışında görselliğine yönelik de algı da oluşturarak farklı bir “okur-takipçi” profili yaratır. Bu bağlamda kapağın etkisi yadsınamaz nitekim yapılan bir araştırmada (Alan, 2020) okurların bir kitabı tercih etme nedenleri sorulduğunda kitap kapağının okur üzerindeki etkisi %7.8 olarak tespit edilmiştir. Yazarların okur üzerindeki etkisi ise araştırmada %22.3 kitap konusunun etkisi ise %32.4 olarak çıkmıştır. Bu bağlamda Yapı Kredi Yayınları’nın “en çok” okunan listesinde başında bulunması yayınevinin izlemiş olduğu “doğru” politikaların bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Bununla beraber Yapı Kredi Yayınları’ndan çıkan ve üniversite kütüphanesinde bulunan kitaplara yönelik okur algısının da telif meselesi ile yakından ilgili olduğu söylenebilir. Türk eserleri arasında oldukça popüler konuma gelmiş ve klasik olarak kabul edilebilecek eserlerin haklarını ellerinde bulundurmaları okuru kendilerine çekebilmelerine de olanak sağlamaktadır. Nitekim “en çok” okunanlar listesinde Sabahattin Ali, Yusuf Atılgan, Yaşar Kemal, Orhan Pamuk gibi “popüler” yazarların öne çıkması yayınevinin de “okura yönelik” bir eğilim gösterdiğini belirginleştirebilir.

2.4.2. Can Yayınları

1981 yılında edebiyatçı-yazar Erdal Öz tarafından kurularak yayın hayatına başlayan Can Yayınları geçmişten günümüze dünya ve Türk edebiyatının nabzını tutmaya devam etmektedir. Yayınevi izlemiş olduğu başarılı yayın politikaları sebebiyle uzun yıllardır Türk okurun aklında yer edinmiştir. Bu sebeple de her yıl düzenlenen çok satanlar listesine genellikle en az bir iki kitapla katılmaktadır. Bu başarının arkasında bir entelektüel olan kurucu yönetmen Erdal Öz’ün başarısı oldukça fazladır. Yayıncılık sektörüne Türkiye’nin köklü yayınevlerinden olan Cem Yayınevi’nde başlayan Erdal Öz işlerin bozulmaya başlaması ile birlikte yeni bir yol arayışına girer ve çareyi kendi

yayınevini açmakta bulur. İşini titizlikle yürüten Erdal Öz zamanla camiadaki saygınlığını arttırarak yayınevini Türk edebiyatı ve camiasında önemli bir yere getirir.

Kurulduğu dönemden itibaren sade bir kapak tasarımı ile akıllarda yer edinen Can Yayınları genellikle beyaz bir zemin üzerinde, kalp logolu kapaklarına tanınsa da son zamanlarda renkli kapaklar ve farklı tasarımlarla eserlerini okurlarla buluşturur. Eski dönemlerde türler arası bir ayrıma gidilmeden ortak bir tasarımla okura sunulan eserler günümüz yayın politikalarının bir sonucu olarak bugün türlere, yazara ve hatta esere göre özel tasarımlarla okura ulaştırılır. Bu politikanın arkasında yatan sebep okurun nabzını tutmak ve daha görünür olabilmektir. Güncelle yakından ilgili olan bu durum yayınevinin satış politikalarının temelini oluşturmakta ve kampanya isimleri dahi bu durumu vurgulamaktadır. “Kapağını yayınevine göre seç” isimli Can Yayınevi kampanyası modanın nabzını tutmakta ve o yıl öne çıkan renklere ağırlık vermektedir. Satış rakamlarına doğrudan etki eden bu durum Adorno’nun kültür endüstrisi kavramı ile açıklanabilir. Kültürü “nesnellik” ekseninde endüstri haline gelmiş bir şey olarak kabul eden Adorno estetik değerlerin topluma kültür başlığı altında verilmesini “diriltilmiş kültür” olarak yorumlar (Adorno, 2017: 196). Eserlerin dolaşımında daha çok durmasına ve yeni ilgilerin oluşmasına olanak sağlasa da bu durum eserin niteliğinden daha çok niceliğini geliştirmeye yönelik bir durum oluşturduğu sebebiyle eserin iç kalitesini değil dış kalitesini daha çok gözler önüne serer. Eseri bir edebiyat olarak değil “meta” olarak dönüştüren bu durum “yüksek kültür” unsuru olan bir şeyin “alçak kültüre” geçişine neden olabilir. Bu da edebî ürünle kurulacak sosyolojik ilişkinin boyutunu farklı bir açıda şekillendirir. Nitekim niceliksel durumdan hareketle yapılacak bir nitelik okumasınının gerekliliğini sadece niceliğe indirgeyebilir. Kitabın kalitesine yönelik algıyı da dönüştürecek bu durum kültür endüstrisinin en somut örneklerinden birisi olarak kabul edilebilir.

Eleştirileri beraberinde getiren bu durum kendi içinde farklı avantajlar da yaratabilir. Bir yönüyle bu satış politikasının dünyadaki güncel durumu yakaladığını söylemek mümkündür. Yayınevinden çıkıp üniversite öğrencileri tarafından tercih edilen ilk 5 kitaba baktığımızda ürünlerin dünya edebiyatında klasikleşmiş ve küreselleşmiş bir değer taşıdığı söylenebilir. Bir edebi ürünün devasa edebiyat bileşeninde bir motif olduğu düşünüldüğünde (Casanova, 2010: 17) Can Yayınları’nın yayın politikasının çerçevesi biraz daha çizilebilir durum halini alır.

Yayınevi dünyanın dört yanındaki farklı uluslara ait yazarların eserlerini Türkçeye kazandırmakla yazarların popülerliğini arttırmakta ve onları dünya edebiyat cumhuriyetinin bir parçası haline getirmektedir. Yayınevinin en çok okunan kitaplar listesinde 1984, Hayvan Çiftliği, Yabancı, Şeker Portakalı gibi popüler kitaplar bulunurken; en çok tercih edilen yazarlar listesinde ise George Orwell, Paulo Coelho, Albert Camus, Franz Kafka, Gabriel Garcia Marquez gibi isimler bulunur. Bu durum yayınevinin küresel bir pazar payına sahip olan bu kitap ve yazarların nabzını yakalayan bir konumda olduğunu görebilmek açısından değer taşımaktadır. Öyle ki Can Yayınları bu tercihleri ile evrenselliğini arttırmaktadır. Ulusal sınırları aşarak uluslararası boyut kazanan her edebî ürün ulaştığı bölgelerdeki okurların zihin dünyasında da bir dönüşüme neden olur. Edebî türün küreselleşmesini sağlayan bu durum uzun vadede “ortak bir yaşam tarzını tasvir eder” (Kirsch, 2019: 25). Her ne kadar yayınevinin öne çıkan yazar ve kitapları bu tasvir amacını merkeze alarak eserlerini oluşturmamış olsa da bugün onların sektördeki geniş okur payı; onları dolaylı olarak bir “meta”ya dönüştürmüş ve böylece söz konusu yazar/eserler kültür elçisi konumuna gelmiştir.

Burada “küreselleşme” kavramına dikkat çekmek gerekir. Kısaca “küreselleşme dünyanın büyük medeniyetleri arasındaki artan bağlantının tarihi” (Modelska’den akt. Kürkçü, 2013: 1) olarak tanımlanabilir. Yine de kavramın “akademik” tanımını tam olarak yapmak mümkün değildir. Nitekim bu kavram beraberinde farklı tartışmaları da getirmiştir. (Kıvılcım, 2013: 221) Bu tartışmalardan biri de henüz küreselleşmekte olan toplumların Dünya Edebiyat Cumhuriyeti’ni oluşturan “popüler” ve artık “küresel” kitapların kültürel yaşama uyumu noktasındadır. Bu tartışmayı somutlaştırmak için yayınevinin en çok okunan kitaplarından birisi olan ve eğitim programlarında “çocuk edebiyatı” için gerekli görülen Şeker Portakalı isimli kitaba bakmak yerinde olacaktır. Nitekim söz konusu kitap bazı veliler tarafından uygunsuz/müstehcen görülerek şikâyet edilir ve eseri okutan öğretmene soruşturma açılır.² Bu durum esere yönelik dikkati kısa süreliğine farklı bir yöne çekse de yayınevi satış ve reklam politikaları ile bu süreci aşarak hem satış listelerinde kitabın yerini korumayı başarır hem de eserin daha görünür olması sebebiyle okur tarafından daha ulaşılır olmasını sağlar.

² <https://www.milliyetsanat.com/haberler/edebiyat/-seker-portakali-na-da-sorusturma/1031> “E.T. 04/05/2024”

2.4.3. İletişim Yayınları

İletişim Yayınları listedeki diğer yayınevlerine göre farklı olarak ideolojik duruşu okur tarafından “daha çok” bilinen bir yayınevidir. Yayınevinin sahip olduğu ideolojik tutum yayınevinin sembolüne kadar yansımıştır. Bu bağlamda Ümit Kıvanç’ın yayınevi hakkında verdiği bir demeç önemlidir. Bu demeçte Ümit Kıvanç yayınevinin kirpiyi sembolleştirmesini “Almanya'daki yeni solun buluşundan etkilenmemiz”³ şeklinde anlatır. Yayınevinin ideolojik tutumu yayınlamış olduğu kitaplarda görüleceği gibi yazar tercihlerinden de görülebilmesine rağmen yayın politikasını ideolojik temeller üzerinde sınırlandırmadan geniş bir ürün yelpazesi sunmayı da başarır. Yayınevi bünyesinde önemli dünya yazarlarını barındırdığı gibi Türk yazarları da barındırır. Yakup Kadri, Oğuz Atay, Cemil Meriç gibi artık klasikleşmiş yazarların yanı sıra İhsan Oktay Anar, Orhan Pamuk gibi Türk edebiyatının yaşayan önemli isimlerinin de yayın haklarını elinde bulundurur. Yayınevinin “nitelikli” esere yönelik ilgisi ideolojik tutumun dışında olmasına rağmen Cemil Meriç üzerinden görülebilir.

Yayınevinin ilgiyle takip edilmesinin sebepleri arasında yelpazenin genişliği ile birlikte bünyesinde Nobel ödüllü yazarları “bulundurması”nında etkili olduğu düşünülebilir. Nitekim listede en çok okunan yazarlar arasında yer alan Orhan Pamuk’un Benim Adım Kırmızı kitabının da en çok okunan kitaplar listesinde üçüncü sırada yer alması bu durumun çerçevesinin çizilmesine aracılık edebilir. Eserin olay örgüsünde her ne kadar belirleyici unsur aşk olsa da bazı sembol olaylar eserin sosyolojik perspektifini derinleştirir. Kitap Doğu-Batı tartışmasını mesele ederek sosyolojik bir konuyu işler. Romanda Batılı ressam ve Doğulu nakkaşlar arasındaki düşünce farklılıklarına dikkat çekilir. Örneğin Batılı ressamın kendilerini öne çıkarmak için eserlerine attıkları imzanın aksine Doğulu Osmanlı nakkaşlarının eserlerine imza atmaktan kaçınması dikkat çekicidir (Uzundemir, 2001: 2). Eserin bu gerçekliği de göz önünde bulundurarak yapılacak bir edebiyat sosyolojisi incelemesi birden fazla kutuba sahip olabilir. Birincisi okurun sosyolojik meselelere ve günümüzde artan Avrupa algısına yönelik bir ilgisinin sonucu olarak yorumlanabilir. İkincisi yazarın Nobel ödülü alması şeklinde görülebilir.

³ <https://iletisim.com.tr/neden-iletisim-var> “E.T. 30/08/2024”

Bununla beraber her iki durum da eseri ve yazarı topluma açtığı için okur tarafından tercih edilir olması durumunu normalleştirmektedir.

Genelde üniversitenin tüm okurları üzerinde etkisi olan bir diğer isim Oğuz Atay'dır. Nitekim Oğuz Atay yalnızca belli bir bölüm veya fakülte tarafından değil tüm bölümler ve fakülteler tarafından kendi okur kitlesine sahiptir. Bununla beraber söz konusu Oğuz Atay olduğunda en çok okunan eserin Tutunamayanlar olduğu görülmektedir. Bu durumun arkasındaki medya gerçekliğini sorgulamak yersiz olmayacaktır. Nitekim son dönemlerde Tutunamayanlar romanına ait pasajlar sosyal medyada dolaşıma girmiş, kitabın hayali karakteri Olric herkes tarafından tanınır olmuştur. Bununla beraber Poyraz Karayel isimli dizide kitaptaki Albay karakteri yer yer canlandırılması; Leyla ile Mecnun isimli dizide kitaptan alıntılar yapılması, TRT'de eserle aynı ismi taşıyan bir dizinin çekilmesi esere yönelik ilgiyi arttırmış ve eserin okurla daha çok temasını sağlamış olması eserin okur üzerinde “etkili” olmasına neden olmuş olabilir. Nitekim bir eserin okunması etkileyen faktörler arasında “yazarın tavsiye edilmesi veya daha önceden yazarın başka eserleriyle buluşmuş olmak, çevrenin beğenilerini dikkate almak, etkisinde kalınan reklamlar” sayılabilir. (Ayyıldız, Bozkurt, Canlı, 2006)

Bunula beraber Oğuz Atay ve Tutunamayanlar romanının bu kadar görünür olmasının sebebini yalnızca medya programları ile açıklamak doğru olmayacaktır. Çünkü eserin yolculuğunu sağlayan bir kanal olarak yayınevi bugün oluşan durumun ana belirleyicisi konumundadır. Yayınevinin kurucusu Murat Belge'nin sektördeki ağırlığı ve çevresi programlardan dizilere, sosyal medyalardan sokaklara kadar uzanan bu ilginin arkasında yatan temel sebeplerden birisi olarak düşünülebilir. Nitekim yayınevinin tanıtım politikaları ve pazarlama stratejileri de bu durumda belirleyici olmuştur.

2.4.4. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Söz konusu İş Bankası Yayınları olduğunda okurların aklına ilk olarak beyaz ve sarı renkleriyle harmanlanmış ve dünya klasiklerinden başlayıp pek çok esere uzanan Hasan Ali Yücel klasikleri gelir. Türk okurunun entelektüel gelişimine katkı sağlamasına neden olacak çalışmalar yapan yayınevi birkaç farklı kutuptan değerlendirilmeli ve sosyolojik durumu bu değerlendirmelere göre belirlenmelidir. İlk olarak klasikler ile tanınan yayınevi zamanla Modern Klasikler, Modern Türk Edebiyatı, Anı vb. gibi başlıklarda yayın yaparak sektördeki gücünü arttırmıştır. Etki alanını genişletmek amacıyla yaptığı

Çalışmalardan birisi de Türk Edebiyatı Klasikleri başlıklı seridir. Bu seri her ne kadar eski dönem edebiyat ürünlerini Türk okuruna ulaştırsa da eserlerin okunurluğunu arttırmak amacıyla yayınevinin uygulamış olduğu eserin dilini sadeleştirme politikasının eserlerin orijinalliğine zarar verdiğini göz ardı etmemek gerekir. Daha çok satış rakamına ulaşma hedefi ile yapılan bu politikalar eserlerin daha çok okura ulaşmasını sağlasa da dildeki bu dönüşüm okurda farklı bir edebî zevkin oluşumuna ve esere yönelik farklı bir izlenimin oluşmasına neden olabilir.

Yayınevinin bu farklı satış politikaları ve tanıtım çalışmaları onun bilinirliğini artırmaktadır. Yazar yelpazesinin geniş olması farklı türleri keşfetme olanağı tanıdığından dolayı yayınevi okurların uğrak yerlerinden birisi olur. Bununla beraber yayınevinin bazı şehirlerde açtığı kitap satış mağazaları da onun en çok okunan dördüncü yayınevi olmasının da sebeplerinden birisi olarak düşünülebilir. Bununla beraber yayınevinin kitap fuarlarına katılması ve birden fazla stant aması da bu yüksek okunurluk sebeplerinden birisi olabilir. Öyle ki bu durum onun görünürlüğünü arttırmakta ve okurun tercihlerini de şekillendirmektedir. Nitekim perakendecilikte mağaza atmosferinin etkisi oldukça ön plana çıkmaktadır. Bir mağazanın varlığı eserin döngüsüne yönelik önemli bir fark kazandırır ve bu durumda okurun yayınevine ve oradaki eserlere yönelmesine etki eder. (Altuna & Aysuna, 2009: 212)

Yayınevinin aynı zamanda bir bankanın kuruluşu olması ona yönelik algıyı da şekillendirmektedir. Nitekim bir marka “piyasaya sunulan ürünün ve hizmetin kim tarafından üretildiğini gösterme fonksiyonunu zaman içerisinde terk ederek onu benzerlerinden ayırt etme işlevini stlen[ir]” (Arkan’dan akt. Durmaz & Ertürk, 2016: 83). Bu bağlamda markanın tüketicisi ile bir kimlik ilişkisi kurduğu ve bir güven ortamı yarattığı sylenabilir. Halihazırda bir banka olarak markalaşmış Türkiye İş Bankası’nın bir kuruluşu olarak yayınevi de marka değerlerini farklı sektörlerde kullanarak yaptığı tanıtım çalışmalarıyla bir çekim merkezi haline gelmiştir. Bu tüketicisi/okur kitlesinin inşasında söz konusu yayınevinin bir marka değeri olduğu düşünüldüğü gibi markanın yatırım gücünün de rolü olduğunu düşünmek isabetsiz olmayacaktır.

SONUÇ

Edebiyat sosyolojisinin dört temel bileşinin birisi olarak okur, zaman, mekân, şartlar, eser, yazar vb. durumlarla etkileşim içinde olup daima bir döngüyü oluşturur. Bu döngüyü etkileyen unsurlar bir esere yönelik yapılacak incelemeyi şekillendirir. Bir eserin alıcısı olarak okur aslında bir eserin hiç bitmeyecek olmasını sağlar. Bunu yaparken onun anlamını yeniden üretilebilme yeteneğini kullanır. Bu yetenek okuru daima hareket halinde ve sürecin içinde tutar. Okura etken bir yapı veren bu eylem farklı unsurlar merkeze alınarak gözlemlenebilmeye açık bir durum da oluşturur. Gözlem alanlarından birisi de okura okuma imkânı veren üniversite kütüphaneleridir. Eğitim düzeyi ile yakından ilgisi olan okur eğilimi, üniversite kütüphanelerinin sağlamış olduğu veriler üzerinden incelenebilir ve bu veriler bir okur haritası çıkarma imkânı sunar.

Sakarya Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve üniversiteye bağlı diğer kütüphaneler sağladıkları verilerle okurların eğilimi net şekilde gösterir. Araştırma süresince okur eğilimlerini belirleyen bazı faktörlere odaklanılmış ve okurun neye göre şekillendiğinin bir portresi oluşturulmuştur. Yapılan araştırmanın sonucunda cinsiyet, bölüm, yaşanan toplumsal olaylar, toplumsal algı ve dönüşüm vb. gibi olaylarla okuma eylemi arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkinin iki farklı başlıkta toplanabileceği tespit edilmiştir. Bu başlıklar, Okurların eserlerle bireysel ihtiras ve ihtiyaçlarla kurduğu “organik bir bağ” ve okuru yön veren bölümlerindeki eğitim programlarının hedeflediği kazanımlarla şekillenen “zoraki bağ” olarak özetlenebilir. Okura yönelik yapılan incelemenin yanında okurun tercih ettiği kitap, yazar ve türlerin de sosyolojik açıdan söyleyeceği şeyler olduğunu ortaya en çok tercih edilen türün roman olması ve roman türünde tercih edilen kitapların da belli sosyolojik temayüllere dayandığı tespit edilmiştir. Bu sosyolojik temayüller yazarın toplumsal konumu veya okurun yazar-eserle kurduğu ilişki sonucunda şekillenmektedir.

Üniversite kütüphanesini edebî eserler bazında en çok kullanan fakülte ve bölümlerin eğitim programlarının eser ile yakından kurduğu ilişki eserin döngüsüne etki etmiş ancak hangi eserin döngüye ne sebeple dahil olduğu da eserin tematik durumlarıyla birlikte ele alınmıştır. Bir edebi ürünün günlük hayat kaideleri ve temalarıyla kurduğu bağ okura etki etmiştir. Bazı fakültelerin içindeki programların edebî ürünlerle ortak bir müfredatta kesişmemesi ortaya organik bir bağ çıkmasına neden olsa da fakültedeki bölümlerin ilgili kitaplarla kurduğu temasın yalnızca ders içeriği ile sınırlı kalması üniversite

öğrencilerinin okuma eylemine ve entelektüel gelişime açıklığını göstermektedir. Bazı bölümlerin kendi alanları dışında sosyal kazanımlara da duyduğu yatkınlık onların okur tercihlerini de şekillendirmektedir.

Genel olarak kütüphaneden elde edilen verilere bakıldığında üniversite öğrencilerinin beklenen düzeyde okuma eylemini gerçekleştirmediğini ve okur ufkunun belli bir sınırlılığa geliştiğini göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin okur eğilimlerinin oldukça sınırlı ve popüler kültür ekseninde yönelim gösterdiği; okuma eyleminin bir kazanım olarak değil bir “merak” unsuru olarak farklı tetikleyicilere ihtiyaç duyarak geliştiği tespit edilmiştir.

Çalışma yapılırken bazı noktalar hususuna dikkat çekme ihtiyacı da oluşmuştur. Çalışmanın başında bir “okur haritası” oluşturma fikri ile hareket edilirken söz konusu verilerin sınırlılığı ve beklenen düzeye ulaşmamış olması uygulamada bazı değişikliklere gidilmesine neden olmuştur. Bu nedenlerin yapı taşları arasında kütüphane verilerinin tek bir formata sahip olmaması, verilerin bazılarında eksiklikler olması; kütüphane kaynaklarının tek bir başlık altında toplanmaması, türlere göre net bir sayının verilememesi, cilt ve seri eserlerin toplam eser sayısına olan etkisi vb. gibi durumlar çalışmanın çıktıları okunurken ve yeni bir çalışma yapılacakken göz önünde bulundurulmalıdır. Yine bir esere yönelik “yayınevi” temelli incelemeler bir eserin farklı yayınevi tarafından yapılan baskıları bulunduğundan dolayı bazı çıkarımlara etki etmiştir. Yapılacak farklı çalışmalarda bu hususa dikkat etmek yeni yapılan çalışmaların sağlığı açısından çok daha verimli olacaktır. Bununla birlikte çalışma ek araştırma materyallerine ihtiyaç duymaktadır. Eserlerden yapılacak çıkarımların ve yorumların çerçevesini belirleyebilmek ve araştırmayı daha sınırlı bir alanda şekillendirebilmek açısından söz konusu okur kitlelerine yönelik uygulamalı etkinlikler veya anket çalışması gibi yöntemler araştırmaya yönelik güveni pekiştireceğinden yeni araştırmaların bu doğrultularda yapılması araştırma çıktılarının daha somutlaşması açısından önem taşımaktadır. Nitekim okurları okumaya iten sebeplerin arkasında neler yattığı; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi sebeplerin okurların tercihlerine ne şekilde etki ettiğini temellendirebilmek bu çalışmaların sonucunda daha net çizgilerin oluşmasına olanak sağlayacaktır.

Çıktıların yanında araştırmaya eklenen bu yorumlar çalışmaya yeni ufuk kazandırmak açısından önemlidir. Eksikler değerlendirilirken alanında çalışmanın ilk örneklerinden

olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmanın tam anlamıyla bitmediği; bir tez aşamasında tamamlanmış olduğu ancak yardımcı ve ek çalışmalara ihtiyaç duyduğu; karşılaştırmalı okumalar yapılması gerektiği de unutulmamalıdır.

Tüm bunlara ek olarak okur verileri incelendiğinde okurların büyük bir kısmı hoca yönlendirmesi ve ders içeriği ile ilgili okuma gerçekleştirirken daha yüksek puanla fakültelere yerleşen öğrencilerin bu döngüyü kırdığı sonucuna ulaşılabilir. Nitekim yüksek puanlı öğrencilerin okur tercihleri daha bireysel bireysel bir doğrultuda gelişim göstermektedir ancak bu durum tamamen müstakil bir okur algısının olduğu yönünde düşünülmemelidir. Daha az bir oranda olmakla birlikte yüksek puana sahip bölümlerdeki okurların da tercihlerinde “gizli el” olarak ilgili bölümün kazanımlarına dolaylı yoldan temas ettiği vasiyalebilir.

Bunula birlikte üniversitenin en okur fakültesinin İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, en okur bölümünün ise Türk Dili ve Edebiyatı bölümü olduğunu belirtmek tezin temel meselesini belirlemek açısından da önem taşıyan bir konudur. Nitekim nispeten kitapla kurduğu ilişkinin daha yüksek orada olan bölümlerin okur grafiğini yüksek yönde etkilemesi okurun eserle kurduğu “sosyal fayda” unsurunu belirlemek açısından önem taşır. Bununla birlikte kitapların söz konusu bölümde belirli eserlerle sınırlı kalması bir dönem edebiyat üretimine etki eden “kanon” yapının günümüzde edebiyat tüketimini de şekillendirdiği ortaya çıkan grafiklerden yorumlanabilir. Bölümlerin kanonik yapısını tüketilen eserler üzerinden yorumlayabilmek de grafiklere bakarak mümkün olmaktadır. Genel bir portre ile okur verilerine bakıldığında kitapla kurulan ilişkinin çoğunlukla ders-hoca-sınav üçgeninde şekillendiği söylenebilir. Nitekim hem İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi’nde hem de diğer fakültelerde okur profili bu yönüyle kesişim gösterir. Mühendislik Fakültesi’nin de sağlamış olduğu verilerde öne çıkan eğilim ders-hoca-sınav eksenindedir. Nitekim söz konusu fakülte kendini gösteren bölümün en çok okuduğu ürün de bölümün hedeflediği kazanımlarla yakından ilgilidir.

Yine dikkatleri üzerine çeken fakültelerden birisi de Eğitim Fakültesi’dir. Öğretmen adaylarının okumaya yönelik daha yoğun bir ilgi duyması muhtemel ön kabulüne rağmen okur grafiği beklenen düzeyde değildir. Fakülte bünyesinde bulunan bölümlerden Türkçe Öğretmenliği bölümünün nistepen kitapla ilişkisinin daha yoğun bir akış göstermesi beklenirken okur grafiğini hareketlendiren unsur Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü olmuştur. Bölümün okuduğu kitaplara bakıldığında eserlerin daha çok psikolojik

yönüyle öne çıktığı ve bölüm açısından bir “vaka” olarak kabul edilebilecek ürünler olması okura ve esere dair yeni dikkatler geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Daha çok Özel Eğitim Öğretmenliği ve Okul Öncesi Öğretmenliği programlarında başı çekse de Şeker Portakalı isimli kitabın ilgili fakültenin en çok okunanları arasında bulunması ve eseri en çok okuyan fakültenin Eğitim Fakültesi de olması da eserin iç yapısına dair yeni bir perspektif geliştirilmesine kapı aralamaktadır.

Okurlar söz konusu olduğunda üzerlerine dikkat çeken bir başka veri ise cinsiyet düzleminde oluşum göstermektedir. Cinsiyet bazı eserlerde doğrudan bazı eserlerde dolaylı olarak okura eseri götüren bir köprü niteliği taşımaktadır. Bu durum okurların cinsiyetlere göre tercih ettiği yazar, kitap ve türlerle ilişkilendirilerek çözümleyebilmeye olanak sağlamıştır. Kadın okurların kadın yazarlara duyduğu ilgi; aşk romanlarına yönelik eğilim cinsiyet verisinin sağladığı grafik açısından önem taşır. Bununla beraber eserlerin okunmasında cinsiyetin rolünü göz önünde bulundurmak esere dair yeni dikkatler oluşturur. Bir yönüyle bir eserin okunma sebeplerini sorgularken onun tercih sebebini “popüler, klasik vb.” bir eser olması ile açıklamak bir gerçeklik taşısa da sebeplerin törpülenmesine de neden olmaktadır. Kadın okurların eserle kurduğu ilişki ve erkek okurların kurduğu ilişkinin tematik izlerini sürebilmeyi veriler mümkün kılmış; eserler hakkında yeni soru(n)ları meydana getirmiştir.

Son olarak okur üzerinde yayınevinin etkisine değinmek gerekir. Söz konusu incelemede yayınevlerinin rolü yayın politikaları; telif hakları, pazardaki gücü, reklam çalışmaları gibi durumlarla sınırlandırılmışken yapılacak yeni çalışmalarda okura yöneltilecek sorulara ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda çalışmanın beslenmeye ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Nitekim okurun bir yayınevini tercih etmesindeki sebep sınırlandırıldığı çerçevenin ötesinde bir gerçekliğe de sahiptir. Yapılacak ek çalışma okurun varsa birden fazla seçenek arasında neden o yayınevini tercih ettiği sorusuna vereceği cevaplar edebiyat sosyolojisi açısından yeni bir çalışma kimliği de kazanacaktır. Yeni başlıklar eklenerek genişletilebilecek bu çalışmanın destekleyici unsurlarla farklı bir perspektif kazanacağı ve alanda sınırlı sayıdaki örneklerinden biri olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Assmann, Jan. (2022). Kültürel Bellek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi.
- Cebeci, O. (2019). Edebi Zevk Yargısı. İstanbul: İthaki.
- Erünsal, İ. (2020). Orta Çağ İslam Dünyasında Kitap ve Kütüphane. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Escarpit, Robert. (1993). Edebiyat Sosyolojisi. (Yazıcı, Ali Türkay. Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Evin, A. (2004). Türk romanının kökenleri ve gelişimi. Agora Kitaplığı.
- Goldmann, Lucien. (2005). Roman Sosyolojisi. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Jusdanis, Gregory. (2018). Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2013). Türk romanı el kitabı. Salkımsöğüt Yayınları.
- Lukacs, G. (2023). Roman Kuramı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Manguel, A. (2022). Okumanın Tarihi. İstanbul: YKY.
- Massimo, B. (2000). İletişim Tarihi. İstanbul: Avcıol Yayınevi.
- Ong, W. J. (2020). Sözlü ve Yazılı Kültür. İstanbul: Metis Yayınları.
- Plehanov, G. (1987). Sanat ve Toplumsal Hayat (Çev. Cenap Karakaya). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Snow, C.P. (2019). İki Kültür. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Tekin, M. (1999). Romancı Yönüyle Peyami Safa. Ötüken Neşriyat.
- Tez, Z. (2022). Bilim, Eğitim, Üniversite ve Kütüphanenin Kültürel Tarihi. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Tüzer, İ., Hüküm, M. (2019). Edebiyat Sosyolojisi –Edebiyata Sosyolojiden Bakmak. Ankara: Akçağ.
- Yeşilyurt, Ş. (2014). Ahmet Mithat Efendi'nin Romancılığı. Akçağ.

Yıldız, N. (2021). Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları.

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Alan, Y. (2020). Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin kitap okuma profilleri. Söylem Filoloji Dergisi, 5(1), 278-303.

Alar, H. (2001). Kütüphaneciliğin tarihçesi ve ilk kütüphaneler. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 1 (16), 295-308.

Altuna Korkut, O., Aysuna, C. (2009). Tüketicilerin Kitap Satın Alma Sürecinde Rol Oynayan Unsurlar Ve Bu Unsurların Tüketicilerin Demografik Özellikleri Açısından İncelenmesi: İstanbul İlinde Bir Pilot Çalışma. Öneri Dergisi, 8(31), 209-219.

Alver, K. (2005). Okumanın Hâlleri: Okumanın Sosyolojisi Üzerine. Sivil Toplum: Düşünce & Araştırma Dergisi, 3(12), 36-43.

Anar, T. (2013). Türk edebiyatında edebiyat kanonu: Kanon, kanona girmek ve kanona müdahale. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, (1), 40-78.

Arslan Akfırat, S. (2012). Benlik kavramı bağlamında “Kürk Mantolu Madonna” karakterlerinin çözümlenmesi. International Journal of Human Science, 9(1), 142-173.

Aytaş, G. (2005). Okuma eğitimi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(4), 461-470.

Ayyıldız, M., Bozkurt, Ü., Canlı, S. (2006). Okuma Kültürü Üzerine Bir Araştırma. Milli Eğitim Dergisi, 34(169).

Barışkaner, H. (1999). Sineklerin Tanrısı’nda Liderlik Mücadelesi. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (13), 169-176.

Bilginoglu, E. (2020). William Golding’in ‘Sineklerin Tanrısı’ İsimli Romanında Liderlik ve Güç Savaşımı. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 319-337.

Bingöl, U. (2017). Peyami Safa’nın Romanlarında Doğu-Batı Meselesi Bağlamında Değerler Çatışması. İdil Sanat ve Dil Dergisi, 6(31), 891-921.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative Research Journal, 9(2), 27-40.

Çelik, E. (2015). Distopik romanlarda toplumsal kurgu. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 18(1), 57-79.

Çıkla, S. (2007). Türk edebiyatında kanon ve inkılâp kanonu. Muhafazakar Düşünce Dergisi, 4 (13-14), 47-68

- Demir, A. (2019). Çocuk Edebiyatı ve Yaratıcı Düşünme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8(60), 1011-1024.
- Demir, E. (2021). Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna'sı Ve Toplumsal Cinsiyet Normları Gölgesinde Bağımsız Bir Kadın: Maria Puder. *Asya Studies*, 5(16), 215-223.
- Demir, S. (2016). Türkiye'deki Edebiyat Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme/An Evaluation About Education of Literature in Turkey. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 48-68.
- Durmaz, Y., & Ertürk, S. (2016). Marka uygulamaları ve önemi. *International Journal of Academic Values Studies*, (2), 82-93.
- Emeksiz, P. D. (2019). Oğuz Atay'ın "Korkuyu Beklerken" Öyküsünde Psikolojik İstismar: Ubor-Metenga Çetesi Örneği. *Karabük Türkoloji Dergisi*, 1(1), 19-45.
- Gündoğdu, Y. B. (2023). İslam'ın Klasik Çağında Oku Emrinin Eğitimsel Yorumları. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 23(2), 481-498.
- Karabulut, M. (2013). Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme. *Erdem* (64), 49-69.
- Kavcar, C. (1987). Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretimi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 20(1), 261-273.
- Keseroğlu, H. S., & Demir, G. (2016). Antikçağda bilim ve kütüphane. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(3), 365-397.
- Kısakürek, M. A. (1969). Eğitim Programlarının Geliştirilmesi İle Öğretim Süreçleri Arasındaki İlişkiler. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 2(1), 45-53.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230.
- Koçakoğlu, B. (2011). Postmodernin geleneğe bakan yüzünde bir anlatı: Beyaz Kale. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 185-202.
- Kürkçü Dumanlı, D. (2013). Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 3(2), 1-11.
- Musuloğlu, B. N., Çelik, B., Sezgin, E., & Daltaban, T. (2023). Şeker Portakalı Serisinin On Kök Değer Kapsamında İncelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 54-80.
- Özbek, Y. (2018). Sanat, Edebiyat ve Eğitim. *Doğu Esintileri*, (9), 73-84.

- Parla, J. (2004). Edebiyat kanonları. Kitap-lık, 68(1), 51-53.
- Sütcü, G. (2021). Azizliğin ve güzelliğin trajik timsalleri: Prens Mışkin ve Nastasya Filippovna. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (25), 1185-1197.
- Şener, H. E. (2020). Aklın Trajedisi ve Bir Suçlama Olarak Bürokrasi: Kafka'nın Dava'sı ve Şato'su. Memleket Siyaset Yönetim, (33), 1-34.
- Tan, M. (2024). Yozlaşma Karşısında Bireyin Çılgılığı: Kürk Mantolu Madonna. Edebi Eleştiri Dergisi, 8(1), 113-125.
- Türkislamoğlu, E. (2023). Roman Üzerinden Tarih ve Topluma Bakmak Konusunda Bir Deneme: Türk Romanında Batılılaşma Hareketinin İzlerini Sürmek. Journal of Modern Turkish History Studies/Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD), 19(37), 261-283.
- Yılmaz, A. (2011). François Rabelais' de insan imgesi: hümanizma ve ütopya çerçevesinde Gargantua'yı okumak. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 28(1), 223-235.
- Yılmaz, B. (2003). Toplumsal iletişim ve kütüphane. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 20(2), 11-29.
- Yılmaz, E., Çiftçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çikişi ve Sosyo-Politik Açidan Türkiye'de Kentleşme Dönemleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(35), 252-267.

Elektronik Kaynaklar

- Kahraman, A. N. (2002, Mart). Dünya edebiyatının en etkileyici 20 kadın yazarı. Söylenti. <https://www.soylentidergi.com/dunya-edebiyatinin-en-etkileyici-20-kadin-yazari/> adresinden 15 Haziran 2024 tarihinde alınmıştır.
- Selvi, S. ve Aygündüz, F. (2013, Ocak). Şeker Portakalı'na da soruşturma. Milliyet Sanat. <https://www.milliyetsanat.com/haberler/edebiyat/-seker-portakali-na-da-sorusturma/1031> adresinden 4 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- İletişim Yayınları (2024, Ağustos). Neden "iletişim" var?. İletişim. <https://iletisim.com.tr/neden-iletisim-var> adresinden 30 Ağustos 2024 tarihinde alınmıştır.

EK

Ek 1: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul İzni 1

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-229004
Konu : 55/22 Furkan VAROL

09.03.2023

Sayın Furkan VAROL

İlgi : 03.03.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 08.03.2023 tarihli ve 55 sayılı toplantısında alınan "22" nolu karar ile Furkan VAROL'un başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSPKZLDVAE Pin Kodu :73392

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSPKZLDVAE&eS=229004>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 2: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul İzni 2

KARAR

22. Furkan VAROL'un “ Edebiyat Sosyolojisi Açısından Okur Eğilimleri ve Edebî Eserlerin Kullanımı: Sakarya Üniversitesi Örneği ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Furkan VAROL'un “ Edebiyat Sosyolojisi Açısından Okur Eğilimleri ve Edebî Eserlerin Kullanımı: Sakarya Üniversitesi Örneği ” başlıklı çalışmasında herhangi bir anket yapılmadığı, ölçek kullanılmadığı ve insan katılımcılardan veri toplanmadığı için **Etik kurulu onayına ihtiyaç olmadığına** oy birliği ile karar verilmiştir.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Furkan VAROL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Makale ve Bildiriler	
1. Hüküm, M., Varol F. (2022). Diriliş Dergisine Yansıyan Yönleriyle Siyasi, Politik ve Toplumsal Arka Plan Kültürü. Kurt, A. (Ed.), Diriliş Dergisi ve Sezai Karakoç Kitabı, 27-52.	
2. Varol, F. (2022). Kanonun Dışında: Kemal Tahir’de Yerlilik Düşüncesi, Milli Mecmua Dergisi Kemal Tahir Özel Sayısı. 1(26), 68-77.	